

T. C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**NECİP FAZIL KISAKÜREK' İN ŞİİRLERİNDEKİ METAFİZİK
KAVRAMLAR VE BU KAVRAMLARIN PEDAGOJİK AÇIDAN İRDELENMESİ**

DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Hayrettin AYAZ

HAZIRLAYAN
Fatma BAŞIBÖYÜK

ELAZIĞ – 2008

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**NECİP FAZIL KISAKÜREK’İN ŞİİRLERİNDEKİ METAFİZİK
KAVRAMLAR VE BU KAVRAMLARIN PEDAGOJİK AÇIDAN İRDELENMESİ**

Bu tez...../...../2008 tarihinde jüri tarafından **oybirliği/oy çokluğu** ile kabul edilmiştir.

Başkan
Doç. Dr. Şener DEMİREL

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Hayrettin AYAZ

Üye
Yrd. Doç. Dr. Burhan AKPINAR

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/...../..... tarih ve Sayılı kararıyla onaylanmıştır .

Doç. Dr. Erdal AÇIKSES
Enstitü Müdürü

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi

**Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerindeki Metafizik Kavramlar Ve Bu Kavramların
Pedagojik Açıdan İrdelenmesi**

Fatma BAŞIBÖYÜK
Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
2008; Sayfa: VI+ 134

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında özgün bir sanatçı kimliğine sahip bulunan Necip Fazıl Kısakürek (1905 – 1983), hakkında pek çok inceleme ve araştırma yapılmış bir edebî şahsiyettir. Çok cepheli bir sanatkâr olan Necip Fazıl Kısakürek, edebî anlamdaki şöhretini şairliğiyle yakalamıştır. Gerek Doğu (İslâm) gerek Batılı inanç ve felsefî görüşlerden süzülen metafizik duyuş ve ürpertiler Kısakürek’in şiirinde baskın bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Biz bu çalışmamızda, Kısakürek’in şiir serüveninde önemli bir paya sahip bulunan metafizik düşünceleri irdelemeyi amaç edindik. Necip Fazıl Kısakürek’in şiirlerinde başat bir tema olarak ortaya çıkan metafizik kavramının derinliklerine inerek şairin duygularını ve insanlara vermek istediği mesajları ortaya çıkarmayı, ayrıca bu unsurları pedagojik açıdan da bir değerilendirmeye tabi tutmayı tezin amaçları arasında saydık.

Çalışma boyunca, şairin hayatı, eserleri, edebî şahsiyeti ve şiir sanatı hakkındaki görüşlerine yer verilerek, şiir, metafizik ve eğitim kavramları hakkında teorik bilgiler sunulmuştur. Çalışmamızın esas unsuru olan “metafizik” konusu derinlemesine ele alınarak, şiirler başlıklar hâlinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Necip Fazıl Kısakürek, Çile, Şair, Din, Metafizik, Tasavvuf.

ABSTRACT

Master Thesis

Metaphysics Concepts in Necip Fazıl Kısakürek's Poems and This Concepts Are Examined With Viewpoint Pedagogic

Fatma BAŞIBÖYÜK

Fırat Üniversitesi

Division of Turkish Education

2008; Sayfa: VI+ 134

Necip Fazıl Kısakürek (1905 – 1983), having an original artistic identity in Post-Independence Turkish Literature, is a literary figure about whom many analyses and researches have been done. Necip Fazıl Kısakürek, who is a versatile artist, made a name for himself with his poetry. Metaphysic perceptions and quivers drained from both Eastern (Islamic) and Western beliefs and philosophical thoughts can be observed as dominant themes in Kısakürek's poetry. In this study, the aim is to explicate the metaphysic thoughts which have an important place in Kısakürek's poetry adventure. Revealing the poet's feelings and the messages he aims to give to the people by diving deep into his metaphysic thoughts in his poems, and evaluating these items pedagogically are also what this study aims to achieve. Throughout the study, the poet's life, his works, his artistic identity and his thoughts on poetry have all been given place, and some theoretical information about poetry, metaphysics and pedagogical concepts are presented. Metaphysics, which is the basic element of this study, is dealt with profoundly, and the poems are examined in titles.

Key Words : Necip Fazıl Kısakürek, Çile, Poet, Religion, Metaphysik, Mysticism.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR	V
ÖNSÖZ	VI

GİRİŞ

NECİP FAZIL KISAKÜREK :

1. Hayatı.....	1 -3
2. Edebî Şahsiyeti	3 -6
3. Necip Fazıl Kısakürek 'in sanat görüşü.....	6-9
4. Necip Fazıl Kısakürek 'in eserleri.....	9 -13
4.1. Şiir	9
4.2. Hikâye	10
4.3. Tiyatro	10
4.4. Roman	10
4.5. Senaryo Romanları	10
4.6. Hatırat	11
4.7. Fikri Eserleri.....	11
4.8. Edebî, Tarihi, Dini İncelemeler ve Monogra filer	11
4.9. Dinî ve Tasavvufî Eserler	12
4.10. Hitabe ve Konferansları	12
4.11. Sadeleştirdiği ve Özleştirdiği Eserler	13

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Şiir ve Şiir İncelemesi	14-16
2. Metafizik Kavramının Açıklanması	16-23
3. Pedagoji (eğitim) Kavramının Açıklanması	23-27

İKİNCİ BÖLÜM

1. Genel Olarak Çile	28-30
2. Şiirlerin Metafizik İncelemesi	30-128
2.1. Din	30
2. 2. Allah	47
2. 3. Peygamber	64
2. 4. Tasavvuf	67
2. 5. Ölüm ve Ötesi	78
2. 6. Kader	98
2. 7. Zaman	101
2. 8. Metafizik Ürperişler	110
2. 9. Kozmik Düzen	116
2. 10. Ahlâk	123
3. Şiirlerin Metafizik İncelemesine Pedagoji Açısından Yaklaşım	128
SONUÇ	131
KAYNAKÇA	132

KISALTMALAR

A. Ü.	: Anadolu Üniversitesi
Ar.	: Arapça
Çev.	: Çeviren
Dr.	: Doktor
Fel.	: Felsefe
Fr.	: Fransızca
İ. Ü.	: İstanbul Üniversitesi
İs .	: İsim
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
mec.	: Mecaz
Prof.	: Profesör
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
Yay.	: Yayın
Yun.	: Yunanca

ÖN SÖZ

Şimdiye kadar türlü tanımları yapılan şiiri, kısaca , özünde çeşitli ahenk ve söz sanatlarını barındıran ve derin anlamlara sahip imgelerle kurulan edebi bir tür olarak tarif etmek mümkündür. Şairine göre değişik mahiyetlere bürünen şiir, kadim zamanlardan beri insanoğlunun ilgili olduğu bir sanat faaliyetidir. Hayatın anlamı, yaşama sevinci, varlık, yokluk, ölüm ve ötesi gibi konular şiirin başat temaları olagelmıştır. Kimi şairler, hayatın neşeli ve mutluluk veren cephesiyle meşgul olurken, kimi de hayatı metafizik yönüyle kurcalamıştır. Çalışmamıza konu edindiğimiz Necip Fazıl Kısakürek de hayata ve hadiselerle çoğu kez metafizik açıdan yaklaşan bir şairdir.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında haklı bir şöhrete sahip bulunan Necip Fazıl Kısakürek, çok cepheli entelektüel kimliğe sahiptir. Sorgulayan, inanan, korkan, anlamı yakalamaya çalışan Necip Fazıl, şiirlerinde farklı bir dünya portresi çizmektedir. İşte, Necip Fazıl Kısakürek'in şiirlerini bu yönüyle çalışmanın konusu yaptık.

Amacımız; Necip Fazıl'ın şiirlerindeki metafizik öğeleri yakalayarak, insanlığa manevî boyutta bir öğreti sunmaktır. Diğer bilim dallarında olduğu gibi, edebî araştırmalarda da bilimsel yöntemi uygulamak kaçınılmaz olacaktır. Şiirlerdeki her unsur süzgeçten geçirilerek, metafiziksel bir bağa sahip olup -olmadığı incelenmiş ve şiirler uygun başlıklar hâlinde sunulmuştur.

Tez çalışması giriş ile iki bölümden oluşmaktadır. Girişte; Necip Fazıl'ın hayatı, edebî şahsiyeti, eserleri ve şiir sanatı ile ilgili görüşleri yer almaktadır. Birinci bölümde; şiir incelemesi açıklanarak, metafizik kavramının anlamı ve tarihsel gelişimi ve bunun eğitim kavramıyla ilişkisine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise; genel olarak “Çile” kitabının özelliklerinden bahsedilerek, şiirlerin on başlık altında metafiziksel bir bakışla incelenmesi yapılmış ve eğitimsel açıdan da bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Konunun tespiti başta olmak üzere çalışma boyunca tavsiye ve yardımını esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Hayrettin AYAZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Fatma BAŞIBÖYÜK

Elazığ- 2008

GİRİŞ

NECİP FAZIL KISAKÜREK

1. HAYATI¹

Necip Fazıl, 26 Mayıs 1905'te Abdülbaki Fazıl Bey ve Mediha Hanım'ın ilk çocukları olarak İstanbul'da Çemberlitaş civarında bir konakta dünyaya geldi. Babası; Necip Fazıl'ın doğumundan sonra hukuk mektebini bitirmiş, bazı memuriyetlerde bulunmuş ve genç yaşında vefat etmiştir. Büyükbaba Mehmed Hilmi Efendi cinayet mahkemesi reisliğinden emekli olup aslen Maraşlıdır ve Dulkadiroğlularına kadar uzanan Kısakürekler sülâlesinden gelir. Necip Fazıl'ın çocukluğu, torununu şımartacak kadar seven bu büyük babanın himayesinde, bu kalabalık konakta geçmiş, çocukluğuna ait hatıraların izleri ilerde bazı eserlerine de aksedecektir.

Necip Fazıl'ın ilköğrenimi çeşitli okullarda kesintili ve düzensiz bir şekilde geçmiştir. Önce Gedikpaşa'da bir Fransız mektebinde, bir müddet sonra aynı yerde bir Amerikan mektebinde, Büyükdere Emin Efendi Mahalle mektebinde, Büyük Reşit Paşa Nümûne Mektebinde, Vaniköy Rehber-i İttihad mektebinde olur. Nihayet Heybeliada Nümûne Mektebi'nden diploma alır. O yıl Heybeliada'daki Bahriye Mektebi'ne (askeri deniz lisesi) yazılır. Harp sınıflarında beş yıl okuduğu bu okuldan da diploma alamayarak ayrılır. Ancak burası ona edebiyatın kültürünü ve zevkini aşlamıştır. İlk şiirlerini ve nesirlerini bur ada yazmaya başlamıştır. Yahya Kemal, Ahmed Hamdi (eski Diyanet İşleri Başkanı Aksekili Hamdi Efendi), Hamdullah Suphi (Tanrıöver) bu okuldaki hocaları arasındadır. 1924'lerde yazdığı, hikâye kitaplarına girmemiş LÖ Sid adlı hikâyesi, bu okulda, hocası Yahya Kemal'le ilgili bir hatırasından kaynaklanır. Aynı okulda, hâtırlarında “derin irfan sahibi.... edebiyat ve felsefeden riya ziye ve fiziğe kadar nüfuz edebilmiş... birkaç risâlecikten başka hiçbir şey neşretmemiş” bir de edebiyat hocası vardı: İbrahim Aş kî Efendi. Necip Fazıl'ın daha sonraları tasavvufa yönelmesinin ilk teşvikleri bu nev'i şahsına mahsus İbrahim Aş kî'den gelmiştir.

¹ Necip Fazıl Kısakürek'in hayatı için pek çok kaynağa müracaat edildi. Bunların başlıcaları şunlardır: Abdullah Uçman; Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirinde Dönemler, Türk Dili, Ocak 1997, S. 541, s. 78; Mehmet Kaplan, Şiir Tahlilleri II (Cumhuriyet Devri Türk Şiiri), Dergâh Yayınları, İstanbul – 1999; Mustafa Miyasoğlu, Necip Fazıl Kısakürek, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999; Necip Fazıl Kısakürek, Başbuğ Velîlerden 33, Büyük Doğu Yayınları. İstanbul – 1981; Necip Fazıl Kısakürek, Tanrı Kulundan Dinlediklerim I, Toker Yayınları, İstanbul – 1968; Necip Fazıl Kısakürek, O ve Ben, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul – 2004; Orhan Okay, “İnsan, Sanatçı / Şair ve Düşünür Olarak Bir Necip Fazıl Kısakürek Portresi”, Hece, 2005, S.97; Orhan Okay, Necip Fazıl Kısakürek, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara - 1987.

Necip Fazıl Kısakürek'in hayat serüveni kendi ifadesiyle iki döneme ayrılmaktadır. İlk dönem hayatında şair, bohemdir; bunun yanı sıra bedbindir. Bu dönemde hayatında iz bırakan olayların gelişimi şöyle olur: Bahriye mektebinden ayrılan Necip Fazıl, 1921'de Darülfünun (Üniversite) felsefe şubesine yazılır. Bu öğrenimini de tamamlayamaz. Hükümetin açtığı bir müsabakayı kazanarak burs alır ve felsefe öğrenimi için Paris'e gider. Burada da düzenli bir öğrenci değildir. Kısmen sanat çevrelerinde bulunursa da, Paris'in eğlence hayatı onu daha çok çeker ve hatırlarındaki ifadesiyle bir bohem hayatı yaşar.

Necip Fazıl, bu bohem hayatından sonra yepyeni bir hayatla tanışır. Bu, onun hayatının bir başka devresini temsil edecektir. Kendi ifadesiyle "mürşid / efendim" olarak kabul edip bağlandığı mutasavvıf ve din bilgini Abdülhâkim Arvasi, Necip Fazıl'ın hayatında yeni ufuklar açar.

Necip Fazıl, bu ikinci evreyi 1940 yılında kaleme aldığı "Allah Dostu" başlıklı şiirde şöyle ifade eder:

Allah dostunu gördüm, bundan altı yıl evvel;

Bir akşamdı ki, zaman, donacak kadar güzel.

(Çile, Allah Dostu: 76).

Türkiye'ye dönüşünde, İstanbul'da ve Anadolu'da millî ve yabancı bazı bankalarda memuriyet ve müfettişliklerde bulunan Necip Fazıl, değişik sürelerle ve aralıklarla bir Fransız mektebinde, Ankara Devlet Konservatuarı, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi ve Robert Koleji'nde çeşitli dersler vermiştir. Bu arada felsefedeki öğrenciliğinden beri girmiş olduğu basın çevresi, kendisi için meslek hayatı olarak daha çekici ve eser vermesine daha müsait görüldüğünden 1942'den sonra aylıklı memuriyetlerden ayrılmıştır. Bu tarihten sonra bütün geçimini yazılanlardan ve yayın mesleğinden sağlamıştır. Son yıllarına kadar Büyük Doğu dergisinin ve Büyük Doğu yayınlarının sahibi ve yazarı olduğu gibi, bazı günlük gazetelerde de zaman zaman fıkra ve makaleleri yayınlanmaktaydı. Türk Edebiyat Vakfı tarafından, kendisine 1980 yılında "Sultanü'ş-Şuârâ" (Şairler Sultanı) unvanı verilmiştir.

Uzunca süren fakat fikri faaliyetini ve yazı yazmasını engellemeyen bir hastalıktan sonra Necip Fazıl Kısakürek, Erenköy'ündeki evinde 25 Mayıs 1983'te vefat etmiştir.

Orhan Okay, Necip Fazıl'ın ölümü üzerine yazılan bir dörtlüğe kitabında yer vermektedir:

Erdi artık ruh sükûna dervîş -i kâmil gibi

Öldü, el açmaksızın nâdâna bir sâil gibi

Çille çille üstüne düştü mücevher târihi

“Var mı şair çileden çıksın Necip Fazıl gibi”

(Okay, 1987: 3).

2. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Çok cepheli entelektüel bir şahsiyete sahip olan Necip Fazıl Kısakürek, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında şiir, tiyatro, hikâye, fıkra ve hiciv vadi sinde eserler verdi. Kısakürek, bunun yanı sıra polemik, fikir yazıları ve aksiyoner kimliğiyle de tanınıp bilinen bir şahsiyettir. Özellikle 1943 yılından vefatına kadar değişik periyotlarla çıkarmağa başladığı “Büyük Doğu” dergisindeki fikri, dini, ilmi ve edebi yazıları ve polemikleriyle belli bir gençlik kesimi üzerinde etkili olmuştur.

İlk şiiri 18 yaşında iken (1923) Yeni Mecmua’da çıkan, 23 yaşında bütün sanat çevrelerince dehası kabul edilip, “Kaldırımlar Şairi” diye şöhret bulan, öldüğü 1983 yılı Mayıs’ına kadar şiir yazmaya devam eden Necip Fazıl Kısakürek’in, Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatı ve fikir tarihinde önemli bir mevkii vardır. Necip Fazıl’ın yazı hayatındaki bu sürekliliği konunun uzmanı bir çok akademisyen tarafından da vurgulanmıştır: Bir fâninin hayatı içinde 60 yıl, âdetâ durup dinlenmeden yazı yazmak, hem de Necip Fazıl gibi şiir, tiyatro, hikâye, roman, deneme, fıkra; tarihî, dinî, tasavvufî incelemeler, siyasi ve sosyal makalelerle çok değişik türlerde ve alanlarda yazmak; 42 yıl süreyle, hemen tek başına denebilecek bir azimle dergi ve gazete çıkarmak, bir milletin kültür târihinde nâdir görülen bir hâdisedir (Okay, 1987: VII).

Sürekli yenilenen ve “Bir Adam Yaratmak” adlı eserindeki gibi her şeyiyle yeni baştan meydana gelmek isteyen bir “ben”in serüvenini duymaktayız, Necip Fazıl Kısakürek’in eserlerinde. Kaldırımlar Şairi, çok yönlü bir insan olarak karşımıza çıkar. Bu çok yönlülük

vücuda getirdiği şiir, tiyatro, hikâye, hatırat vb... tarzdaki birçok eserinde kendi ifadesini bulur.

Ruhunu, aklını, kendini eserlerinde konuşturan Necip Fazıl, daima tasavvur ettiği “insan” modeline ulaşmaya çalışmakta, bunun sonucu olarak da sıkıntı çeken bir ruhun metafiziksel bağlamda da kendini bulma çabasının bir sonucu olarak karşımıza çıkmakt adır.

Daha ilk gençlik yıllarında “Bir mısraı bir millete şeref verecek şair” türünden övgülere mazhar olan Necip Fazıl’ın şiiri edebiyat adamları ve münekkitlerce birkaç dönemde ele alınmaktadır. Buna göre Çile şairinin şiiri üç dönemde incelenebilir:

Çoğu koşma tarzında yazılan “Köroğlu”, “Gurbet”, “Ninni”, “Anneme Mektup” ve “Allah” gibi şiirleriyle edebiyat dünyasında adını duyuran Necip Fazıl’ın bu ilk döneme ait en karakteristik şiiri, 1927 yılında yazılan “Kaldırımlar”dır. Bu ilk dönem, aynı z amanda Necip Fazıl’ın arayışlar, buhranlar ve ferdi ızdıraplarının oldukça yoğun olduğu bir dönemdir. 1935 - 1936 yılına kadar yaklaşık on yıl süren bu döneme ait şiirlerinin özünde, toplumsal buhranları ferdi buhranı gibi yansıttığı da dikkat çeker (Uçman, 1997: 78).

Necip Fazıl’ın şiirlerindeki ikinci dönem ise şöyle gösterilebilir:

1935-1936 yıllarından sonra ise, onun ferdî buhranı biraz durulur gibi olur. Şâir, bu dönemde ferdî ve kısmen sosyal problemlerini çözümler gibi görünür (Uçman, 1997:78)

Necip Fazıl, 1934 yılında Abdülhakim Arvasi’yi tanınmasından sonra, sanat görüşünde dini temalar hâkim olur. Şâir, “Çile” şiir kitabının “poetika” bölümünde şiiri “Allah’ın sır ve güzellik yolundan aranması işidir.” Şeklinde tarif eder. Necip Fazıl’ın şairliğinin bu ikinci dönemini temsil edecek en güzel şiir “Çile” şiiridir:

Diz çok ey zorlu nefis, önümde diz çok!

Heybem hayat dolu, deste ve yumak

Sen, bütün dalların birleştiği kök,

Biricik meselem, Sonsuza varmak...

(Çile, Çile: 16).

1943 yılının sonlarında Büyük Doğu dergisini çıkarmasıyla başlayan üçüncü dönemi ise, ferdî buhranlarından tamamen kurtulduğu, sükûna erdiği dönemdir (Uçman, 1997: 78).

Necip Fazıl'ın "Çile" adlı şiir kitabında "Dâva ve Cemiyet" başlığı altında bizlere sunduğu ve 1949'da kaleme aldığı "Sakarya Türküsü" üçüncü ve son aşamaya ulaşmıştır. Necip Fazıl, Sakarya'nın şahsında Türkiye'nin destanını yazar. Türk tarihi için ülkemizin taşıdığı değer anlatılır:

Rabbim isterse, sular büküm büküm burulur,
Sırtına Sakaryanın Türk tarihi vurulur.
Eyvah, eyvah, Sakaryam sana mı düştü bu yük?
Bu dâva hor, bu dâva öksüz, bu dâva büyük!..
(Çile, Sakarya Türküsü: 399).

Necip Fazıl'ın şiirleri, kişiliğinde oluşan bazı değişimlerle beraber, edebî şahsiyetini de ortaya koyar. Şairin hayata bakış açısındaki değişimler, edebî yönden de onu temsil eder.

Son kırk yılımızın fikrî, siyasî ve dinî görüşlerinde, faaliyetlerinde çok belirli tesiri bulunan Necip Fazıl, umumiyetle bu yönleri dikkate alınarak değerlendirilmektedir. Necip Fazıl'ın ileri sürmüş olduğu fikirler, aslında tamamıyla yeni olmadığı gibi, hiç şüphesiz bir takım nüanslarla bugün pek çok yazarımızın da fikirleriyle benzerlik gösterir (Okay, 1991: 149).

Necip Fazıl'ı, aynı fikirleri, aynı davayı belki daha ilmi yazılarla anlatan diğerlerinden ayıran fark, ona nesiller üzerinden geniş bir tesir alanı bağışlayan hususiyet, bu fikirlerini nesir ve şiir alanında ifade ediş tarzından gelmektedir. Dili kullanışından, üslubundan, tarz ve edâsından yani sanatından ve şairliğinden kaynaklanmaktadır (Okay, 1991: 150).

Necip Fazıl'ın şiirlerinde, yazılarında, konuşmalarında başvurduğu mübalağalar, teşbihler, istiareler yani bütün bir metaforik dünya çok orijinaldir ve çok şaşırtıcıdır (Okay, Hece: 13). Necip Fazıl, zekâsının ve yeteneğinin yanına cesaretini koyabilmiş biridir. Zekâsını zapt etmek isterken zirveden zirveye atlamaktadır. Onun için bu bir zevktir. Daha da ötesi başka türlüünü yapamayacaktır.

Necip Fazıl Kısakürek döneminin edebiyatına da mgasını vurmuş, ilk şiirlerinden bu yana dönemini, yaşamını ve değişimlerini şiirlerinde yansıtarak, bizlere tıpkı "Bir Adam Yaratmak" adlı eserinde olduğu gibi, yeni, orijinal bir şiir kitabı bırakmıştır.

Türk edebiyatının batılılaşma süreci, her bakımdan yoğun bir başkalaşım süreci olmuştur. Bu başkalaşım sürecinde Necip Fazıl, batılı formlarla Türk şiir geleneğinin kesişme noktasında, saf şiir anlayışına bağlı olarak bizim değerlerimizi ifade etmiş bir şair görünümündedir. Bizim değerlerimize bağlı kalarak evrensel ulaşmanın yolunu ve tavrını ortaya koymuş, klâsiklere özgü bir tutumla yeni olmasını bilmiş bir şairdir (Miyasoğlu, 1999: 57).

Necip Fazıl: Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi dili kullanmada titiz, dikkatli tanınan şairler arasındadır. Bunda, zor beğenen bir sanatkar mizacına sahip olmasının etkisi vardır. Hayatının sonuna kadar, şiirlerini tekrar tekrar ele alışı, biçim ve içerikte çeşitli değişiklikler yapması, yazdığı şiirlere yeniden dönmesi bunu kanıtlamaktadır. Bu tutumda, şiiri bir “üstün idrak” olarak gören şairin, eserine bir bütünlük, mükemmeliyet getirme isteğinin hâkim olduğunu söyleyebiliriz. (Emre,2005:248)

3. NECİP FAZIL KISAKÜREK’İN SANAT GÖRÜŞÜ

Necip Fazıl’ın şiir ve şair ile ilgili görüşleri, yine inceleyeceğimiz “Çile” adlı şiir kitabının “Takdim” kısmında karşımıza çıkmaktadır:

Şairliğim on iki yaşımda başladı.

Bahanesi tuhaftır:

Annem hastanedeydi. Ziyaretine gitmiştim... Beyaz yatak örtüsünde, siyah kaplı, küçük ve eski bir defter... Bitişikte yatan veremli genç kızın şiirleri varmış defterde... Haberi veren annem, bir ân gözlerimin içini tarayıp:

-Senin dedi; şair olmanı ne kadar isterdim!

Annemin dileği bana, içimde besleyip de on iki yaşıma kadar farkında olmadığım bir şey gibi göründü. Varlık hikmetimin da kendisi... Gözlerim, hastane odasının penceresinde, savrulan kar ve uluyan rüzgâra karşı içimden kararımı verdim:

-Şair olacağım!

Ve oldum

(Çile, 2007: 9).

Şair oluş hikâyesini bizlere bir anı şeklinde sunan Necip Fazıl, içinde var olan bir yeteneğin bir sözle nasıl harekete geçtiğini anlatmaktadır.

Şairi, cemat, nebat ve hayvandaki vasıflar gibi, kendi ilim ve iradesi dışındaki içgüdülerle, dış tesirlerin şüursuz âleti farz etmek büyük hatâ... (Çile, 2007: 471).

Necip Fazıl, şâiri gayet bilinçli, neyi, neden yaptığının farkında olan iradeli bir varlık kabul eder.

Şuur ve zat bilgisi, cemaatte sıfırdan başlayıp nebat ve hayvanda gittikçe kabaran bir asgariye varır, sonra insanda ilk kâmil vâhidine kavuşur ve mutlak ifadesini Allah'ta bulur. Şair de bu ilâhi idrak emanetinin, insanda, insanüstü mevhibesini temsil etmeye memur yaratık... Yahut şair, işte buna memur olması icap eden his ve fikir kutbu... (Çile, 2007: 471).

Şair, his cephesinden, daha ilk nefeste vecd çözümleriyle yere seriliveren bir afyon tiryakisi; fikir cephesinden de, bu afyonu esrarlı havalarda hazırlayan ve tek miligramının tek hücre üzerindeki tesirini hesaplayan bir simyacı... (Çile, 2007: 471).

Şair ne yaptığının yanı sıra, niçin ve nasıl yaptığının ilmine muhtaç ve üstün mağrifetinin sırrına müştak, bir tılsım ustasıdır (Çile, 2007: 472).

Şairin birden fazla tanımını yapan Necip Fazıl'da şair algısı hayat tasavvurunun mantıklı bir düşüncü olarak karşımıza çıkmaktadır!

Şiir ise; şairin hayatı, dünyaya geliş amacı, varlık sebebi ve hakikati arama yoludur. Necip Fazıl, bu yolda çok emek harcamış bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır . Şair,şiirle ilgili şunları söylemektedir:

Bizce şiir, mutlak hakikati arama işidir. Eşya ve hâdiselerin, bütün mantık yasaklarına rağmen en mahrem, en mahçup, en nazik ve en hassas nahiyesini tutarak ve nispetlerini bularak mutlak hakikati arama işi... (Çile, 2007: 473).

Nebatlaşmaya doğru giden cemat, hayvanlaşmaya doğru giden nebat, insanoğluna giden hayvan, en sonra da kendisini aşmaya doğru giden insanın, hulâsa bütün âlemin, akan su, uçan kuş ve düşünen insanla beraber, bilerek veya bilmeyerek cezbisine sürüklendiği mutlak hakikati aramak yolunda, çocukça, cambazca ve kahramanca bir usul.. Sırdaşlık ve

lâubalilikte en verimli ve en pervasız, kaba fayda ve kuru akılda en boynu bükük ve en korkak cehd ve onun usûlü... (Çile, 2007:473)

Şiir, tek kelimeyle üstün idrâktır; ve idrâk yolunda basit ve kuru fikrin koltuk değneklerini elinden alıp onu en karanlık sezışlerin üzerine çeken ve ışık hızıyla uçuran sihirli seccadedir. (Çile, 2007: 478)

Demek ki şiir, (klor) ile (sodyum)un bir araya gelince kurduğu ve ayrı ayrı bunlardan hiç birine benzemeyen esrarlı tuz terkipteki sırra eştir. Her terkipte olduğu gibi, hisle fikir arasında bir “fasl-ı müşterek” ara çizgi hadisesi... (Çile, 2007: 478).

Şiir, ham ve cılk bir duygu hali değil, üstün mâmul bir idrak işi ve hiçbir sınırdan durmaksızın mutlak hakika ti ebediyyen arama faaliyeti... (Çile, 2007: 495).

Şiirde kıymet, en büyük muhteva kütüğü üzerinde en ince tılsım nakşı... Glüten francelası üzerinde cevhersiz krema yerine, has ekmek üstünde bal... (Çile, 2007: 495).

Necip Fazıl’da şiir algısı da bu şekil de ifade edilmektedir. Bu algı, şairin hayata bakış açısıyla da büyük bir benzerlik göstermektedir. Bu benzerlik, şairin şiire yüklediği şu görevle de kendisini hissettirmektedir.

Mutlak hakikat Allah’tır.

Ve şiir, ister O’na inanan ve ister inanmayan elin de, ister bilerek ve ister bilmeyerek, O’nu aramaktan başka vazifesi yoktur.

Şiir, Allah’ı sır ve güzellik yolundan arama işidir.

(Çile, 2007: 473).

Şiire yüklediği misyonu, şaire de veren Necip Fazıl, kendisini şair k imliği içerisinde tanıtırken de şunları söylemektedir:

Ve şair demek, Gaye-İnsan ve Ufuk-Peygamberi, Kâinatın Efendisini, Allah’ın Sevgilisi’ni sezmeye doğru hususî ve ileri bir istidat... (Çile, 2007: 13).

Sanat ve hayat, sanat ve hakikat üzerinde fikri o lmayan,fikir tasası çekmeyen şair, bence , kuyruğu kıstırılınca ağlayan bir hayvancıktan farksız...Birbirine aykırı çift başlı bir mahlûk

olan şairde, biri süflî ve mahkûm,öbürü ulvî ve hâkim , iki kutup var...Bunların biriyle şair, insanoğlunun en altında; öbürüyle de nebîler ve velîler ayrı, en üstünde...

Elbette ki, alt kattakilerden olmak istemiyecektim.Bunun için büyük bir memuriyeti yerine getirmek lâzımdı.

Buna çalıştım :

Bir yanda belli başlı bir sanat anlayışından tüten şiirler, bir yanda,bu sanat anlayışının tüttürdüğü şiir mefkuresi... Bir yanda yemişin içindeki lezzet,bir yanda yemişin dışındaki lezzet reçetesi...

Kısacası , sezerek yapmak ve düşünerek bulmak...

Necip Fazıl poetikasında bir şiir mühendisliği ve onun bilimini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu nedenle poetikasını şu başlıklar altında bizlere sunar: “Şair”, “şiir”, “şiirde usul”, “şiirde gaye”, “şiirin unsurları”, “şiirde kütük ve nakış”, “şiirde şekil ve kalıp”, “şiirde iç şekil”, “şiir ve cemiyet”, “şiir ve hayat”, “şiir ve din”, “şiir ve müsbet ilimler”, “şiir ve devlet”, “toplam”dır.

Şair, tüm bu başlıklarla şiirini oluştururken, oluşturduğu bu yapıyla da “mutlak hakikat”i, aramaktadır. Necip Fazıl’ın temel hedefi, mutlak hakikati usullerin en ince ve en çapraşık şekliyle arama çabasıdır. Bu ifadeyi şairin şu dizelerinde görmekteyiz:

“Anladım işi, sanat Allah’ı aramakmış”

Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış”

(Çile, Sanat: 39).

4. NECİP FAZIL KISAKÜREK’İN ESERLERİ

4.1. Şiir

Örümcek Ağı (1925)

Kaldırımlar (1928)

Ben ve Ötesi (1932)

Sonsuzluk Kervanı (1955)

Çile (1923-1983 arası yayınlanmış bütün şiirleri 1962, Şiirlerim 1969, son şekli -1974)

Esselâm (Peygamberimizin hayatı -1973)

Öfke ve Hiciv (Ölümünden sonra derlenen bütün hicivleri-1988)

4.2. Hikâye

Bir Kaç Hikâye Bir Kaç Tahlil (1933)

Ruh Burkuntularından Hikâyeler (1965)

Hikâyelerim (Bütün hikâyeleri -1970 ve ilâveli son şekli 1983)

4.3. Tiyatro

Tohum (1935)

Bir Adam Yaratmak (1938)

Künye (1938)

Sabırtaş (1938)

Para (1942)

Namı Diğer Parmaksız Salih (1949)

Ahşap Konak (1964)

Reis Bey (1964)

Siyah Pelerinli Adam (1964)

Kanlı Sarık (1967 yılında Büyük Doğu’da tefrika edildi ve 1970’te kitaplaştı)

Abdülhamit Han (1968 yılında oynandı, “piyeslerim” içinde yayınlandı, 1969)

Yunus Emre (“Piyelerim” içinde yayınlandı, 1969)

Mukaddes Emanet (1976)

İbrahim Ethem (1978)

Sır (1946 yılında Büyük Doğu’da tefrika edilmiş, yarım kalmış)

Kumandan (1963’te Yeni İstiklâl’de tefrika edilmiş, yarım kalmış)

Püf Noktası (Yayınlanmamış tek komedisi)

Not: Bu eserler, ikisi üçü bir arada birer kitap olarak yeniden basılıyor.

4.4. Roman

Aynadaki Yalan (1980)

Kafa Kağıdı (Yarım kalmış son eseri -1984)

4.5. Senaryo Romanları

Vatan Şairi Namık Kemal (1944)

Canım İstanbul (1966’da Büyük Doğu’da tefrika edildi)

Villa Semer

Kâtibim

Sen Bana Ölümü Yendirdin (Zehra adıyla filme alındı)

Deprem (Çile adıyla filme alındı)

En Kötü Patron (1966'da Büyük Doğu'da tefrika edildi)

Ufuk Çizgisi

Son Tevbe

Not: Bu eserlerin ilk altısı 1972'de kitaplaştı, sonra hepsi bir kitapta toplandı (1986).

4.6. Hatırat

Cinnet Müstatili (1955, ikinci baskısı Yılanlı Kuyudan, 1970 ve sonra aynı adla 1977)

O ve Ben (İlk baskısı "Büyük Kapı" adıyla 1965)

Hac (1973)

Bâbîâli (1975)

4.7. Fikrî Eserleri

Çerçeve (1940 ölümünden sonra, bu adla yazdığı köşe yazıları ayrı ciltler halinde yayınlanıyor).

Bir Pırıltı Binbir Işık (1965)

Tanrı Kulundan Dinlediklerim (1968)

Müdafaalarım (1946, ilâveli şekilleri 1969 ve 1985)

İdeolocya Örgüsü (Büyük Doğu'ya Doğru, 1959. İlâveli ve son şekli 1968)

Türkiye'nin Manzarası (1968)

Çepçevre Sosyalizm-Komünizm ve İnsanlık (1969)

Vecdimin Penceresinden (1968)

Mümin-Kâfir (1986)

Başmakalelerim (1990. Ölümünden sonra ayrı ciltler halinde yayınlanıyor)

Hücum ve Polemik (1992)

Edebiyat Mahkemeleri (1997)

Hadiselerin Muhasebesi (1999)

4.8. Edebî, Tarihî, Dinî İncelemeler ve Monografiler:

Namık Kemal (1940)

Çöle İnen Nur (1950)

At'a Senfoni (1958)

Hazret-i Ali (1964)
Ulu Hakan II. Abdulhamid Han (1965)
Tarih Boyunca Büyük Mazlumlar (1966)
Vahidüddin (1968)
Son Devrin Din Mazlumları (1969)
Benim Gözümde Menderes (1970)
Yeniçeri (1970)
Tarihimizde Moskof (1973)
İhtilâl (1976)

4.9. Dinî ve Tasavvufî Eserler:

Veliler Ordusundan-333 (Halkadan Pırıltılar, 1948)
101 Hadis, Manzum-Meal-Tefsir (1951)
Başbuğ Velilerden-33 (Altun Silsile, 1959)
Peygamber Halkası (1968)
Nur Harmanı (1970)
Doğru Yolun Sapık Kolları (1978)
İman ve İslâm Atlası (1981)

4.10. Hitabe ve Konferansları:

Abdülhak Hamid ve Dolayısıyla (Hitabe, 1937)
İki Hitabe: Ayasofya-Mehmetçik (1966)
Hitabe (33 hitabe bir arada, 1975)
Her Cephesiyle Komünizma (1962)
İman ve Aksiyon (1964)
Özlediğimiz Nesil (Ö.N. Vasıfları adıyla Çerçeve 5'te, 1968)
Sahte Kahramanlar (1976)
İslâm ve Öbürleri (1976)
Yolumuz, Halimiz, Çaremiz (1977)
Ruh Muvazenesi (1977)
Tarihte Yobaz ve Yobazlık (1977)
Türkiye ve Komünizm (1977)
Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu (1982)
Hesaplaşma (1985)

Dünya Bir İnkılâp Bekliyor (1985)

Not: 12 Konferans dört kitapta toplandı.

4.11. Sadeleştirdiği ve Özleştirdiği Eserler:

Mektubat (İmam-ı Rabbanî'den Seçmeler, 1956)

Gönül Nimetleri “El-Mevahîb ül Ledüniye ” (İmam-ı Kastalanî'den, 1967)

Reşâhat Ayn- el Hayat (Sâfi Mevlâna Ali bin Hüseyin'den, 1971)

Rabıta-ı Şerife (Esseyid Abdülhakim Arvâsi'den, 1974)

Tasavvuf Bahçeleri (Esseyid Abdülhakim Arvâsi'den, 1983) (Miyasoğlu, 1999:174 - 179).

I. BÖLÜM

1. ŞİİR VE ŞİİR İNCELEMESİ

Bundan bir önceki başlığımızda Necip Fazıl'ın şiirle ilgili düşüncelerini dile getirmiştik. Şiirin tanımını yapan Necip Fazıl, ona çok önemli görevler vermektedir. Burada ise, genel olarak şiir ve şiir incelemesi üzerinde durulacaktır.

Nedir şiir? Yalnız bir ruhun, çırpınışlarıyla ortaya çıkan eserin, mükemmele var ıř çabası mı? Düşüncelerimizin ve hayallerimizin transparan bir görünüşü mü? Kendini anlatma ve güzel bir şeyler yaratma çabası mı? Ya da müziksel bir sihir, ruhsal bir rahatlama şekli midir?

Adında bile bir akıcılık ve sürükleyicilik taşıyan “şiir” kelime si şu anlamlara gelmektedir:

1.is. Ar. Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan edebî anlatım biçimi 2. Bir şairin, bir dönemin bu sanatı kullandığı özel biçim 3.Manzume 4. mec. Düş gücüne, hayale, imgeye, gönle sesle nen, anı, duygu, coşku uyandıran, etkileyen yön (TDK, 1988: 1386).

Şiiri açık seçik, sınırları belli bir kavrama bağlamanın ne kadar zor olduğunu anlamak için, bu konuda yüzyıllar boyunca öne sürülen görüşlere bir göz atmak yeter. Değişik sanat anlayışlarına bağlı olarak şiirin çeşitli tanımları yapılmış, hatta onun tanımlanamayacağı bile öne sürülmüştür. Kimileri şiir için, nesir olmayan şey derler. Ama böyle genel bir söz, şiirin özelliklerini anlatmıyor (Kavcar, 1999: 3 -4).

Birçok kişi kendi bakış açısıyla şiire yeni ve özgün bir tanım getirir. Şiirin tanımlanamayışının sebebi okuyanda ya da dinleyende farklı duygular uyandırmasıdır. Şiir, kişide uyandırdığı anlama göre tanım bulunur (Kavcar, 1999: 3 -4).

Bir edebiyat türüdür şiir. En yaygın şekli ile “vez inli ve kafiye li söz” veya “nesrin zıddı olan mısra sanatı” diye tanımlanır. Ancak bunlar kesin tanımlar değildir. Bugüne kadar şiirin pek çok tanımı yapılmış, fakat bu konuda değişmez bir sonuca varılmamıştır. Bu durum bize şiir kavramının tek bir tanımın sınırları içine sığmayacağını gösterir (Birinci, 2001: 355).

Gerçekçi bir gözle bakılınca, Tolstoy'dan Valery'e, Hegel'den Mallarme'ye ve günümüz dilbilimcilerine kadar uzanan bu tanımlardan hiçbirinin eksiksiz ve yeterli olmadığı

ortaya çıkar. Bu durum nedeniyle Kleber Hoedens: “Şiir” tarif edilebilseydi, yüz türlü değil, bir türlü olurdu” demektedir (Aksan, 2006: 7 -8).

T.S. Eliot ise, şiir üzerine şunları söylemektedir: “Şiir, en ulusal sanat dalıdır; çünkü bir ulusu başka uluslar gibi düşündürmek kolay olduğu halde, ona başka uluslar gibi hissetmeyi öğretmek olanaklı değildir” (Eliot, 1990: XIX).

“Şiir bir milletin dilini, duyuş ve düşünüş şeklini, bir toplumun bütün üyelerinin hayatlarını, şiir okuyan veya okumayan, büyük şairlerin adlarını bilen veya bilmeyen kısaca yeryüzündeki bütün insanları etkiler” (Eliot, 1990: 194).

Şiir sanatı, hem bireyleri hem de toplumu etkileyen uzun bir geçmişe sahiptir. Şiirin ufukları geniştir.

“Şiir kelimelerle yazılır. İyi şair bu kelimeleri yerli yerinde kullanmasını başarabilen kişidir. Sonra her şairin bir kişiliği, üslûbu, havası olmalıdır. Şiiri büyük sözlerde aramamak lâzım. Bulunmaz. O, ufak ürperişlerdedir. Esen rüzgârda, yeşeren dalda, a çan tomurcuktadır” (Geçer, 1962: 2).

Şiir için nesir olmayan şey derler. Belliyi belirtmek gibi görünen bu tanımlama şiirin derin bir yönüne dokunmaktadır. Valery düz yazıyı yürüyüşe, şiiri raksa benzetir. Yürüyüşün açık bir hedefi vardır. Her yürüyüş, istenilen şeye çevrilmiş bir hareketi ifade eder. Bu hareketin tarzı, hız derecesi o şeyin cinsine ve uyandırdığı arzusun şiddetine bağlıdır. Yürüyüş gibi düz yazının da bir hedefi, bir maksadı vardır (Yetkin, 1969: 9).

Raksa gelince, raks da birtakım hareketlerden ibarettir. Fakat bu hareketlerin gayeleri kendilerindedir. Gideceği yere rakederek giden bir kimse görülmemiştir. Raks gibi şiirin de başka yerlerde gözü yoktur, gayesi kendindedir (Yetkin, 1969: 10).

Şiir birçok tanımı yapılan, özgün, ritmik, sanatsal bir anlatım yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiir buysa, şiir incelemesi ne anlama gelmektedir? Eski devirlerden bugünlere gelen çok köklü bir yapı olan şiir, bizler için neden bu kadar önemlidir? Bu yapının biz insanlara neler söylemek istediği, neler kazandırdığı bilinmesi gereken bir husustur. Ünlü kişilerin, büyük şahsiyetlerin; yaşanan tecrübeler, insan, zaman vb. birçok konuda şiirleri vardır. Bu tecrübeler şiirler vasıtasıyla bizlere çok şey öğretir. Bu tecrübelerden, öğütlerden,

çekilen çilelerden yalnızca Necip Fazıl'ın sesini ve “Çile” sini anlamaya ve anladığımızı elimizden geldiğince anlatmaya çalışacağız.

Şiir incelemelerine yeni bir bakış açısı getiren Prof. Dr. Mehmet Kaplan, “Şiir Tahlilleri II” adlı kitabının önsöz kısmında, bu eseri yazış amacını özetler: “Son elli yıllık Cumhuriyet devri Türk edebiyatında, gerçek değerleri seçmek hemen hemen imkânsızdır. Her şeyi kalburdan geçiren zaman, küçük, büyük ve orta çapta olanları, er geç ayırır. Benim yaptığım, dalları birbirine karışan büyük bir ormanda, kendine göre küçük bir yol açmaktan ibarettir. Aynı ormanda çeşitli yönle giden çeşitli yollar açılabilir” (Kaplan, 1999: 13).

Mehmet Kaplan'ın açtığı bu yolda, Necip Fazıl Kısakürek “Kaldırımlar” şiiriyle karşımıza çıkmaktadır.

Şiir bazı tabaklardan meydana gelir. Şiir incelemelerinde bu tabakalar araştırılır. Bunlar sırası ile şöyledir:

1. Ses, ses tabakası, ses uyumu, ritm, kafiye, vezin,
2. Şiirin lenuistik yapısı, üslûbun sistematik olarak incelenmesi,
3. İmaj ve benzetmeler,
4. Şiirin mistik yönü olan semboller sistemi

(Birinci, 2001: 357).

Şiir incelemesi, şiirdeki her zerrenin bile ele alınarak, dikkatlice açıklanmaya çalışılmasıdır. Biz bu çalışmamızda “Çile” kitabındaki şiirleri “metafizik unsurlar” açısından ele alacağız. Bu nedenle Necip Fazıl'ın şiirlerindeki duygular, korkular, din, düşünce tarzı ve bu düşüncelerin metafiziksel bağlarını inceleyeceğiz. En ufak bir ünlem ifadesinin bile “metafizik” bağlamda şiire kattığı değeri göz ardı etmeden, tüm çabamızla bu çalışmamızı amacına ulaştırmak niyetindeyiz.

2. “METAFİZİK” KAVRAMININ AÇIKLANMASI

Çalışmamızın esasını oluşturacak olan “metafizik” kavramının tarihî süreç içerisindeki evriminden ve bu kavramın sanatla ve de edebiyatla olan ilişkisinden bahsetmeyi gerekli görmekteyiz.

Çalışmamızın temeli olan “metafizik” kavramını Necip Fazıl'ın “Çile” adı altında topladığı şiirlerinde tek tek arayıp, mantıklı bir çerçevede incelemek amacındayız.

Nedir metafizik? Ne zaman, kim tarafından ortaya atılmıştır? Başlangıçtan bu yana hep aynı şeyi ya da şeyleri ifade etmek için mi kullanılmıştır? İnsanoğlu neden “metafizik” kavramına ihtiyaç duymuştur? Her şeyden önce bu sorulara cevap vermek gerekmez mi?

Metafiziğin sözlük anlamı şöyledir:

Metafizik: is. ve s. Fr. Metaphysique fel. Doğa ötesi, fizik ötesi (TDK, 1988: 1015).

Fiziğin ötesini gösteren ve de felsefeyle ilgili bir kavram var karşımızda.

Metafiziğin kavramının etimolojik izahı, Yunanca öte anlamındaki “meta” ön eki ile tabiat/fizik karşılığı olan “physika” kelimesinin terkibine dayanmaktadır (Larousse, 1963: 302).

İnsanoğlunun başlangıçtan bu yana metafizik konusunda sorduğu sorulardan bazıları şunlar olmuştur: “Ölüm nedir? İnsan hayatının bir anlamı var mıdır, yok mudur? İnsan ve öteki canlılar nasıl ve ne zaman yeryüzünde meydana çıkmışlardır? Onlar, tabiat ve insanüstü bir varlık tarafından mı yaratılmıştır; yoksa bütün canlı varlıklar doğal bir evrimin sonucu mudurlar? Kozmosun bir yaratıcısı var mıdır? Kozmos sonlu mudur, yoksa sonsuz mudur?” (Mengüşoğlu, 1983: 296).

İnsanoğlu ötelede bir âlem arayışına girmiştir. Fiziğin ötesinde olan şeyler ve bu dünyanın sorgulanışı ve bazı soruların somut cevaplar içermeyişi insanı “metafizik” arayışa sürüklemiştir.

“Felsefenin, işte bu önemli ve tartışmalı sorularını kuşatan metafizik kavramının ilk izlerine M.Ö VI. Yüzyılda İonia’da rastlanmaktadır” (Gökberk, 1979:2).

Felsefenin tartışmalı sorunları arasında yer alan metafiziğin nasıl ortaya çıktığına değinmeden önce, felsefenin ne demek olduğunu açıklamaya çalışacağız:

Felsefe: is. Ar felsefe < Yun.1. Varlığın ve bilginin bilimsel olarak araştırılması 2. Bir bilimin veya bilgi alanının temelini oluşturan ilkeler bütünü 3. Bir filozofun, bir felsefe okulunun, bir çağın öğretisi 4. Dünya görüşü, 5. Bir konuda soyut düşünüş (TDK, 1998: 493).

Yunanca hikmet sevgisi anlamına gelen bir kelimenin (Philo= Sevgi, Sophia= Hikmet) Arapça ifade edilmiş şekli. Allah’ın ahlâkıyla ahlâklanma. Beşerî gücün imkân sağladığı, sonsuz mutluluğu elde etmek için Tanrı’ya benzetmek. Ancak sufiler, sevgi ve tasfiye yoluna

önem verdikleri için; akıllı, felsefeyi, hakikate ulaşma konusunda sınırlı ve olgun kabul etmezler (Cebecioğlu, 1997: 268).

Fransız düşünür Michel de Montaigne felsefe hakkında şöyle der: “Fel sefe ruhun fırtınalarını dindirmeyi, açlığı ve hastalığı gülerek karşılamayı, birtakım uydurma müneccim işaretleriyle değil, doğal ve somut yollarla öğretmeye çalışır. Felsefenin amacı erdemdir; bu erdem de, medresenin söylediği gibi, sarp, yalçın ve çıkıl maz bir dağın başına dikilmiş değildir. Ona yaklaşanlar, tersine güzel, bereketli ve çiçekli bir ova içinde görürler onu. Orada erdem yine her şeyden yüksektedir; fakat yerini bilen olunca, ona gölgeli, çimenli, güzel kokulu yollardan, güle söyleye, göklerin kubbesi gibi rahat ve dümdüz bir inişle varılabilir (Montaigne, 2000: 37-38).

Felsefe, sonsuz mutluluk uğruna, düşünce sisteminde açılan derin bir boyuttur. Bu boyut içinde metafizik acaba nasıl şekillenmiştir?

Bu kavramın, aslında adını bir rastlantıya borçlu olduğu iddia edilmiştir. Şöyle ki:

Aristoteles’in ölümünden sonra, eserlerini sıraya koyan öğrencisi Adronikos, Aristoteles’in ilk felsefe isimli eserini “physika”dan sonraya koymuş, bu eser böylece “fizikten sonra” anlamına gelen “metafizik” adıyla anılır olmuştur (Gökberk, 1983: 75).

Adı konmamakla birlikte, metafiziğe ilişkin ilk soruyu Thales ortaya atmıştır. Evrenin temel maddesi olarak suyu kabul eden Thales’e göre, suyun içinde ilahî bir güç bulunmakta ve mıknatıs taşındaki çekim gücü gibi bir hayat gücü yer almaktadır.(Kranz, 1948: 32).

Thales’in ardından evrenin oluşumuyla ilgili olarak geliştirilen kozmogonilerden bir diğeri de öğrencisi Anaximandros’a ait bulunmaktadır. Bu düşünür, bütün bilinen elementleri atarak, sonsuz bir şey “apeiron” tahayyül etmiş ve ilk elementin bilinemez ve belirsiz olduğunu ileri sürmüştür. (Kranz, 1948: 36).

Evrenin oluşumu ve işleyiciliği olarak geliştirilen kozmolojik ve kozmogonik izahlar zincirleme biçimde birbirini izlemiştir. Thales ve Anaximandros’un takipçileri olan Anaximenes “hava”, Heracleitos “ateş” ve Parmenides ise “oluş”un evrenin temel cevheri olduğunu savunmuşlardır (Kranz, 1948: 104).

Antik çağdaki düşünürler etrafında şekillenmeye çalışan “metafizik” kavramının dinsel bir boyut taşıdığını söylemek mümkündür. İçinde yaşadığı evrenin temel maddesini arayan düşünürler, farklı dünyaların kapılarını aralayarak, bu sisteme bir canlılık kazandırmışlardır.

Daha Antik Çağda iken Yunanlılarda ve Romanlılarda, sonra da Ortaçağ’da Araplarda ve Farslarda başka kültürlerin dinleri merak uyandırmış ve o dinlerle ilgili yeni tanımlamaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Waardenburg, 2004: 281).

Ancak kozmosun oluşumuyla ilgili bu düşünceler, henüz sistematik bir bütünlüğe ulaşmaktan uzak bulunmaktadır. Batı felsefesine damgasını vuran sistematik dönemi Platon başlatmış, Aristoteles sona erdirmiştir (Gökberk, 1979: 8)

Platon (427-347), metafiziğe ilişkin geliştirdiği düşünce sistemini “ide” üzerinde kurmuştur. “Platona göre, düzenleyici, Tanrı Demiourgos ancak tek bir yetkin dünya yaratmıştır. Duyular dünyasının nedeni idealdır; ama bu dünya ideallara tastamam uygun değildir; ancak olabildiği kadar uygundur. Bu da duyu dünyasının başka bir ilkeye dayanması yüzündedir. Bu ilke de uzay (topos)dur. Tanrı duyu dünyasını uzayın içinde oluşturmuştur. Uzay, ne düşünce ne de duyularla bilinebilir; dolayısıyla ne bir kavram, ne de bir algıdır; ne bir idea, ne de bir duyu nesnesidir. Uzay olmasaydı, gerçek varlık (ontos on) görünemezdi; çünkü idealar duyu nesneleri olarak kopya edilemezdi. Uzay, dünya sürecinin içinde geçtiği, bütün cisimsel formlara bürünen, her nesneye yatak olan şeydir (Gökberk, 1983: 72).

Eflatun’un mağara teorisi de şöyledir:

İnsanlar hayatlarını tıpkı bir mağarada zincire vurulmuş esirler gibi, gün eşe arkalarını dönmüş, öylece yaşamaktadırlar. Gerçek nesnelerin birbirini izleyen gölgeleri karşıdaki duvara vurmakta ve esirler bunları gerçek sanmaktadırlar. Eğer esirlerden biri serbest bırakılsa ve başını geriye çevirse, önce gözleri kamaşacak, sonra yavaş yavaş asıl gerçeği görmeye başlayacaktır. O zaman anlayacaktır ki mevsimleri, yılları yapan güneştir. Bütün görünen dünyayı güneş düzenler. Mağarada onun ve akadaşlarının gördüğü her şeyin kaynağı güneştir” (Ayvazoğlu, 1992: 23-24).

Mağara allegorisinde esirlerin aldandığı gölgeler, duyularımızla kavradığımız dünyanın aslında hiçbir gerçekliği bulunmayan verileridir. Bu aldatıcı dünyanın üstünde, ancak akılla kavrayabileceğimiz bir dünyas vardır ki asıl gerçek o dünyadır. İdeeler belli bir düzen içinde

yukarıya doğru sıralanır. En üstte, mağara allegorisinde güneşle temsil edilen “iyi” idesi bulunmaktadır. İyi, bütün sistemi içine alır ve özetler (Ayvazoğlu, 1992: 24).

Metafizikle ilgili zihinsel çabalara Eflatun’un kazandırdığı ivme önemli olmakla beraber, bu alanın gerçek anlamda felsefî bir öze kavuşturulması ancak Aristoteles’le mümkün olmuştur. “Varlık” tan yol çıkan Aristoteles bu felsefenin vücut bulmasını hazırlayan filozofların ilkidir (Bolay, 1976: 30).

Aristoteles’ten sonra Yunan felsefesi, bu arada metafizik düşünce, İskenderiye ve Roma’da da varlığını sürdürmüş ve “Hellenistik” felsefe adını almıştır (Ülken, 1975: 7).

Eski Yunanda temelleri atılan ve daha sonra Hristiyanlık teolojisiyle kısmen karışarak , Ortadoğu bölgelerine de yayılan felsefî anlamdaki metafizik düşünce, İslâm düşünürleri tarafından Batı Ortaçağına aktarılmıştır.Söz konusu felsefî düşüncenin İslâm coğrafyasında yayılma ve revaç bulması aniden olmamış, belli bir süreç izleyerek kökleşmiştir (Ülken,1975 : 9).

İslâm dünyasında metafizik eksenindeki felsefe hareketleri güçlü temsilcisini İbn-i Sinâ’nın şahsında bulmuştur. İbn-i Sinâ’nın felsefesi, ya Yunan kaynaklı fikirler ya da bu fikirlerden çıkarılan görüşlere dayanmaktadır. Böyle olm akla beraber, bu felsefe yine de İslâmî bir öz taşımaktadır (Fazlurrahman, 1981: 147).

Bir diğer İslâm filozofu olan Farabî’ye göre, “Ölümsüz olan sadece ferдин ruhu” idi. Yine ona göre, “Yalnız düşünürlerin ruhları ölümünden sonra yaşamaya devam edecek ve gelişmemiş ruhlar, bedenın ölümüyle yok olup gideceklerdi.” İbn-i Sinâ ise, bedenın tekrar dirilmeyeceğini ve bütün ruhların ölümden sonra da yaşamaya devam edeceklerini kabul etti (Fazlurrahman, 1981: 149).

Necip Fazıl da “metafizik” kavramının İslâmiyet eksenindeki ifadesini üzerine sindirmiştir. Şair, bu kavramı şiirlerinin özüne katarak, şiirlerini metafiziksel bir atmosferde bizlere sunmaktadır.

İslamiyet’te dinle felsefeyi uzlaştırmaya çalışanlar dinden felsefeye doğru olmak üzere kelâmcılarla, felsefeden dine doğru olmak üzere filozoflardır. İki sistemde de telif edilmek istenen unsurlar şunlardır: Âlem ezeli ve ebedî midir? Âlemin bir yaratıcısı var mıdır? İki Allah mümkün müdür?... Gök canlı mıdır? Hareketin sebebi nedir?... (Türker, 1956:15).

Metafizik anlayışta meydana gelen yeni düşünceler kendini edebiyat alanında da hissettirecektir. Bu nedenle şiirde de metafizik bir serüveninin başlaması kaçınılmaz olacaktır. Şiirin metafiziğini, yarı dinsel boyutunu ele alan eserler vucuda gelecektir.

Türk toplumunda, Batı Avrupa medeniyeti içinde yer alma çabalarının başlamasıyla birlikte, toplumsal yapı, bir değişim ve dönüşümle karşı karşıya geldi... Toplumsal dokunun her alanı ve kurumlarında başlayıp giderek bireyin özel dünyasına kadar geniş bir yayılma im kânı bulan yenileşme girişimleri ya da medeniyet tarihinin diliyle “batılaşma” ; “toplumsal mutabakat” ölçeğinde bir başarının sahibi olmasa da, artık bir yaşama biçimi olarak toplum hayatındaki yerini almıştı (Kaplan, 2005 : 198).

Tanzimat’la birlikte, dinin “belirleyici ve kuşatıcı” rolü hiç olmazsa kısıtlanıyor, seküler bir anlayışın, toplumu ve hayatı yönlendiren dinamikleri devreye giriyordu. Bu oluşum, etkilerini, başka alanların yanı sıra, hatta daha yoğun olarak, Türk edebiyatında da göstermekte gecikmedi. Türk edebiyatı genellikle ve pek çok edebî türünde, seküler olanla, bunun karşısındaki insanın macerasının anlatıldığı mücadele haline geldi. Bu bağlamda, Tanzimat’tan itibaren, mahiyetleri farklı da olsa bireyin metafizik dünyasını konu edinen, onun, yeni bir oluş, düşünüş ve kimliğin ürünü olarak ele alıp sorgulayan bir edebî gelenek başladı. Şinasi (1826-1871) ve Ziya Paşa (1829-1880)’da da görülmekle beraber, özellikle Abdülhak Hâmit (1852-1837)’ te metafizik dünyaya yöneliş temel bir sorun haline aldı. (Kaplan, 2005 :198).

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin kuruluş aşamasında Necip Fazıl Kısakürek (1904 - 1983), kaynağını metafizik algı, sezgi, duyuş ve düşünüşten alıp modern şiirin bütün imkânlarından beslenen şiiriyle, kendisinden önceki denemelere göre çok farklı bir tarzın öncüsü oldu (Kaplan, 2005 :199).

İslâmiyet eksenindeki metafizik, Türk toplumu, batılaşma, hayata bakıştaki farklılıklar ve bu bakış açılarından biri olan metafizik... Hayatın tüm düşünüş biçimleri içinde bir adam yaratmaya çalışan Necip Fazıl...

Araştırmamızın bu bölümünde Necip Fazıl’ın şiirlerindeki “metafizik” kavramı incelenirken, metafiziğin felsefî, dinsel vb. açılardan konumuna da değinilmiştir. Bütün şiirlerin metafizikle ilgili olan boyutu, tüm yönleriyle ele alınmaya çalışılarak, bunun da eğitim zeminine oturtulmasına özen gösterilmiştir. Bu yöntem, şiirlerin hem daha bilimsel hem

de daha sağlam bir zeminin üzerine inşa edilmesini sağlayacaktır. Bu çerçevede bazı kavramlara da yer verilmektedir:

Teoloji kelimesi anlam bakımından “Tanrıbilim” anlamına gelmekle beraber, “teoloji” aslında daha geniş bir alanı, din felsefesinin konu aldığı her türlü problem ve kavramı içine alır. Din felsefesinin genel olarak dini veya dinleri olmasına karşılık, teoloji belli bir dini ve bu dine ait olan konu ve problemleri ele alır. Bundan dolayı dinlerin kendileri ve bu dinlerin inanç ve pratikleri ile ilgili öğelerdir. Öte yandan teolojiler din felsefesine göre daha az akademik, daha çok tarafgir bir biçimde yaklaşırlar (Arslan, 1994:146).

Necip Fazıl’ın şiirlerinde de Allah’ın varlığı çok derinden hissedilmektedir. Nasıl ki, teoloji belli bir dini ve bu dine ait olan problemleri ele almaktaysa, Necip Fazıl da İslâm dininin birçok yönüne şiirlerinde yer vermektedir. Yani N. Fazıl’da İslâm teolojisini görmek mümkündür. Teoloji kavramı metafiziksel bir bağ taşıdığından şiir incelememize bu pencereden de bakmanın faydalı olacağını ummaktayız. Yalnız; bu pencereden bakışımızın esas amacı, metafiziğe ve metafiziksel incelemeye bir destek olacağını düşünüldüğündendir.

Metafiziğin “ontoloji” kelimesiyle de ilgili olması dolayısıyla ontoloji kavramını da metafizik içerisinde ele almayı düşünmekteyiz.

Etimolojik anlamı itibarıyla “var olanı” bir bütün olarak ele alan ve felsefî bir kol olan ontoloji, metafizik kavramında olduğu gibi tarihi süreçte anlam ve mahiyet değişimine uğramıştır. Ortaçağ felsefesinde metafizik terimi tamamen olumlu anlamda kullanılmakta, hatta diğer felsefi disiplinler yanında önemli bir yer tutmaktaydı. Bu dönemde metafizik, ontoloji ile aynı anlamı taşıyor ve varlığın ispatıyla ilgileniyordu. Bu çağda kabul görmüş ontolojik anlayış, bir varlık teorisi oluşturmak, bu teorinin yardımıyla “var olan” şeyleri kanıtlamaya çalışıyordu. Tanrı’nın ontolojik kanıtları, ruhun ve kozmosun kanıtlanması, bu ontolojinin amaçları arasında önemli bir yer alıyordu (Tunalı, 1971: 143).

Klasik ontolojinin öngördüğü varlık kategorileriyle, modern ontolojinin ele aldığı kategoriler birbirinden farklıdır. Ontolojinin ilk kurucusu Christian Wolff’un felsefî bir disiplin olarak kuruculuğunu ve isim babalığını yaptığı ontoloji, her şeyden önce metafiziği kucaklıyordu. Oysa Nikolai Hartman’ın kuruculuğunu yaptığı modern ontolojiyle klasik ontoloji arasındaki benzerlikler isminden öteye gidememektedir. Modern ontoloji, kategorik tabakalanmada metafiziğe yer vermektedir (Diemer, 1990: 94 -95).

“Teoloji” kavramı “din” kavramıyla ilgili olduğundan, ayrıca “ontoloji” kavramı da “kozmik düzen” içerisinde anlam bulunduğundan, her iki kavramı da ifadelendirmeye çalıştık.

Sanatı dinin hizmetine sunan bir sanatkâr, inanma ihtiyacının da gereği olarak bunu hayatının her zerresine harf harf dokumaktadır. Yeryüzündeki insanlar ya da sanatkârlar farklı inanç, ayin ve inanışla yaşamışlardır. Bu farklılıklarını da eserlerine yansıtmaktadırlar.

İnsanın yaşamının –gençliğinin, verimliliğinin, ölümünün- temel eylem ve hareketlerinin bir biçimlendirmesi ve odaklanması olarak ayin, insanı yeryüzü dairesi ve kendi yaşam dairesini kontrol eden güçler, anlamadığı güçlerle temas içine sokar. Tam mahiyetiyle ayin sadece bilineni değil, aynı zamanda bilinmeyeni de kutlar. Ayinden sanata geçmek, eylemden tefekküre geçmektir (Çalışkan, 2003: 224).

Din, ayin, ibadet, sanat, tefekkür, kısacası insan ve onun düşünüş şekli; çizdiği en ufak bir resme, yazdığı küçücük bir satıra bile aksetmektedir. Necip Fazıl da hayatının her döneminde, bakış açılarını ifade ederken, kendisi olmuş, sanatından ödün vermeden mükemmele ulaşma çabası gütmüştür. Şiirlerinde dinsel bakış açısının büyük etkisi vardır. Şiirlerinde sıra sıra boy gösteren, metafiziksel kelimeler, hayaller, ünlemler Necip Fazıl’ın “metafizik” kavramını içine sindirmiş ve şiirlerini edalı bir üslûpla işlemiş olduğunun bir kanıtıdır.

Yunandan, bizlere kadar gelen ve şairlerimizin şiirlerini süsleyen metafizik, Necip Fazıl’ın şiirlerinde de devleşerek, farklı güzellikler sunmaktadır.

3. PEDAGOJİ (EĞİTİM) KAVRAMININ AÇIKLANMASI

Tarihte ve günümüzde, tüm toplumlarda eğitimin genel amacı, toplumun üyeliğine hazırlanmakta olan kuşağa kültürel kalıtı aktarıp biçimlendirerek, yetişkinlikte sürdüreceği toplumsal rollere hazırlamaktır. Eğitim, tarihin her döneminde insan yavrusunun hayatta kalması, yaşamını sürdürmesi ve toplumsal konumunu yükseltmesi için yapılan bir etkinliktir. (Çınar, 2002: 45).

En geniş ve genel anlamıyla eğitim, çocuk olsun, genç olsun, yaşlı olsun, insanlarda sosyal hayata ve çağa uygun tutum ve davranış değişikliği sağlamaktır. Eğitimin işlevi, topluma sağlıklı bir biçimde uyum yapabilmeleri için insanları etkilemektir. Bu etkileme, geçmişteki sosyal ve ulusal değerleri tanıtop, benimsetme, bugünün gerçeklerini gösterme ve

geleceğe dönük değerler, hüneler kazandırma yoluyla olur. Çağdaş eğitimin amacı dünyayı koruyarak, yarın, güven altına almaktır (Kavcar, 1982:1).

İnsan her şeyden önce düşünen ve yaratan bir varlıktır. Düşünme, yorumlama ve yaratıcılık özelliği, onu öteki canlılardan ayıran temel niteliklerin başında gelir. Gerçekten, insanı hayvandan ayıran özellik, güzellik yaratma ve güzellik aramadır. İnsanın yaratıcı gücünden doğan en önemli ürünlerden biri de edebiyattır (Kavcar, 1982: 2).

Edebiyatla eğitim arasında sıkı bir bağ vardır. Edebiyat sözcüğünün kökünü oluşturan ve “terbiye=eğitim” anlamına gelen “edeb” kelimesi de bunu açıkça gösterir. (Kavcar, 1982: 2).

Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilişkili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da eğitimin de konusu insandır. İnsanoğlunun yeryüzündeki serüvenleri, doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkileri, sağlıklı bir yaşayış özlemi, bu iki alanın ortak konusunu oluşturur. Birbirinden ayrı yollarda, ayrı amaçlarda olan birbirlerinden habersiz ve kendi dünyasında yaşayan insanları ruh ve zevkçe birleştiren köprüyü ise edebiyat kurar (Kavcar, 1982: 2).

Sanat, hem kişinin yaratıcı gücünü geliştirmek, hem de insanlık niteliklerini yüceltmek için güçlü bir araçtır. Kalpten kalbe giden en sıcak, en dolaysız ve en sağlıklı araç. Sanatçı, duyarlılığı, düşüncesi ve yorumlayışı ile dikkati çeker, öteki insanlardan ayrılır. Çünkü o, toplumun ve yurdunun insanların özlemlerini, ihtiyaçlarını en iyi duyan ve sezen kişidir (Kavcar, 1982: 2).

Sanat eseri yaratılışı bakımından bireysel (ferdî) de olsa, sanatın kendisi oluşumu bakımından toplumsaldır. Başka bir deyişle, doğduğu toplumun yapısı, kanun ve şatlarıyla ilintilidir. Ondan ayrı, onun dışında, soyut ve bağımsız bir varlık değildir. Tersine toplumla birlikte ve toplum için vardır (Bezirci, 1978: 6).

Eğitim de, sanatı, edebiyatı, insanlığı terbiyeye, sevgiye ve güzelliğe yöneltir. Nefsin, kişiliğin, kısacası hayatın terbiyesini bizlere anlatan Necip Fazıl, şiirleriyle ruh olgunluğunun örneklerini sunar. Tasavvufi anlamda da pişmek, perdelerin ötesine ulaşmak eğitimden ve de nefsin çilelerinden geçer.

Çile, arınmanın, tazelenmenin ve temizlenmenin yollarından biri olarak görülmüştür kültürümüzde. Bu nedenle çeşitli çile çekme biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu halin önemli özelliklerinden biri, dış dünya ile olan ilgiyi en aza indirgeyebilmektir. Bu tür bir y alınlaşma, kişinin kendi özü ve benliği ile yüzleşmesini sağlar. Uzlet ve inziva deneyimleri bunun içindir. Böylece bir tür ölüm provası da yapmış olur insan. Bu tecrübe ona kendisi, içinde yaşadığı evren ve hayatın kendisi hakkında doyurucu ve tatmin edici bilgiler sunar. Bu yaşantının ortak yönü ise bir terbiye edici, arındırıcı ve olgunlaştırıcı olmasıdır. Bu da eğitimin öncelikli gayesinin, kişiyi olgunlaştırmak ve ona yeryüzündeki ontolojik konumuna göre bir kişilik kazandırmak olarak belirlendiği bir ortamda önemlidir (Taşdelen, 2005: 215).

Necip Fazıl, kozmik düzen içerisindeki yıldızları, ayı, insanları ve hayatı sorgular. Metafiziksel bağlamda farklı bir dünyanın kapılarını aralayan şair, yaşamın anlamını, öte âlemin kapılarını, insanların değerini ve güzelliği dile getirir. Hayatı boyunca kendini, şiirlerini yenileyen, eğitimsel olgunluğa ulaştıkça da değişen ve olgunlaşan bir yaşamı sunar.

Eğitim; şairi, şair toplumu aydınlatır. Zincirin halkaları gibi birbiriyle ilişkili olan bu süreçte, gelişim ve insanlık devleşir.

Bu süreci kapsayan eğitim, ailede başlayıp, hayatın içinde sürekli devam eder. Necip Fazıl'ın şiirleri de şairin düşüncelerinin, ruhunun ve de kişiliğinin pişerek olgunlaşması sonucu ortaya çıkmıştır. Eğitimli bir şahsiyetin, insanlığa seslenme ve de çilesini anlatma çabasını şiirlerinde duyarız. Sanatı Allah'ı aramak olarak nitelendiren Necip Fazıl, eğitimin, edebiyatın ve de düşüncenin son noktasını bizlere sunar:

Anladım işi, sanat, Allahı aramakmış;

Marifet bu, gerisi çelik-çomakmış...

(Çile, Sanat: 39).

Hayatını, eğitimini, ruhunu ve de sanatını Allah'ı aramak için kullanan şair; toplumu da düşünsel anlamda etkiler. İnsanlara; hayatı, evreni, kendilerini ve birçok şeyi düşünme ve sorgulama fırsatı sunar. Eğitim de bireyi hedef alarak, toplumu kalkındırır. Necip Fazıl da kendi çilelerinin haykırılarıyla topluma seslenir. Toplumların ilerleyebilmesinin en önemli şartının eğitim olduğunu bilmektedir. “Dava ve Cemiyet” başlıklı şiirlerinde topluma sesleniş bu sebeptendir.

Eğitim tanımlarını birkaç felsefî görüş açısından ele alırken felsefî sistemler olarak yaygınlıkları münasebetiyle idealizm, realizm ve pragmatizmi seçebiliriz. İdealist anlayışa göre eğitim, özgür ve bilinçli insanoğlunun Allah’a o lan yükseltici uyum çabalarının bitimsiz sürecidir. Realist anlayışa göre eğitim, yeni kuşaktaki bireylere kültürel mirası aktararak, onları yetişkinler toplumuna uyuma hazırlama sürecidir. Pragmatist anlayışa göre ise eğitim, bireyi yaşantılarını yeniden inşa yoluyla yetiştirme sürecidir (Ertürk, 1982: 11).

Eğitimin tanımları, insanoğlunu yetiştirme, ona yol gösterip, hayata hazırlama amacı güder. Tüm bunlar, yeryüzünde yaşamakta olan insan ve onun oluşturduğu topluluğun düzeni içindir. Bu düzen içerisinde, sanatçı da birikimlerini ve düşüncelerini dile getirerek, aldığı eğitimi ve de olgunluğunu topluma yansıtır. Geçmişî hatırlatarak, bugünü anlatır. Bu sayede de geleceğe ışık tutar. Necip Fazıl da hayatının çilesini “Çile” başlıklı şiirleriyle bizlere sunarken, insanlığa yardımcı olur. Üzerinde yaşadığımız kozmik düzenin sadece bir madde olmadığını, manevî bir değeri olduğunu da ifade eder.

Necip Fazıl, kendi zekâsının ürünleri olan yazılı edebiyat yapıtlarını topluma bırakarak,ölümsüzlüğü yakalamıştır.Belli bir kültürün temsilcisi olan şair; hem geçmişini aydınlatan bir fener, hem de geleceğe ışık tutan bir yıldız görevi üstlenmektedir.

Türk milletinin tarihî macerasını ve şahsiyetini tam olarak bilmek için, halk arasında hâlâ canlılığını devam ettiren sözlü edebiyat kadar kütüphane raflarında sessiz uyuyan yazılı edebiyata da ehemmiyet vermek lâzımdır (Kaplan, 2000: 43).

Sözlü ya da yazılı edebiyat bir milletin şahsiyetini bizlere sunuyorsa, yazının, dilin, eğitimin önemi daha da belirgin bir şekilde karşıımıza çıkmaktadır. Eğitilmeyen insanlar, eğitimsiz bir topluma temel hazırlarken geleceği de olumsuz etkilerler. Bu çalışmamızın hedeflerinden biri de eğitimsel alanda, hayatı sorgulayan ve fikrinin çilesini çeken Necip Fazıl’ı anlamaktır. Hayat boyu devam eden bir süreci kapsayan eğitim, insanlar için vazgeçilmez bir unsurdur. Yenilenmenin, ilerlemenin şairi olan Necip Fazıl, hayatının her safhasında aldığı eğitimi, görgüyü, bilgiyi ve de tecrübelerini yalnız kendine saklamamış, kaleme aldığı eserleriyle, bir ömrü en iyi değerlendirebilmenin çabasını bizlere sunmuştur. Eğiten kadar, eğitileni de kapsayan eğitimin bütünlüğü, burada da karşımıza çıkmaktadır.

Bir sanat eseri olan “Çile”, elbette ki şairin hayallerini, istediği insanlık düzenini ve de güzelliği anlatır. Bu anlatış, insanları insanca yaşamaya, davranmaya, kötölük yapmamaya yöneltme amacındaysa, “eğitim” kavramını bu eserde görmek mümkündür.

II. BÖLÜM

1. GENEL OLARAK ÇİLE

Necip Fazıl Kısakürek, Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı tarihinde şair, düşünür ve gazeteci kimlikleriyle öne çıkmış bir şahsiyettir. Her şeyden önce şair kimliğiyle tanınmış olan Kısakürek, ilk şiir kitabı Örümcek Ağı'nı 1925 yılında bastırmıştır. Bu yıllar Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmakta olduğu dil, edebiyat, sanat, eğitim, hukuk ve iktisat... gibi kurumlarının devletin kuruluş felsefesine göre şekillenmeye başladığı yıllardır. Devletin kuruluş felsefesi açısından dönemin edebiyat ve sanat hayatına baktığımızda birtakım gruplaşmaların hemen belirmeye başladığını görürüz. Bunların başında öncülüğünü Behçet Kemal Çağlar'ın yaptığı inkılâpçılar gelir.

İnkılâpçıların yanında öncülüğünü Faruk Nafiz Çamlıbel'in yaptığı Anadoluçular / milliyetçiler vardır. Bir de bunların arasında, içlerinde Necip Fazıl'ın da bulunduğu özcüler (saf şiir peşinde olanlar) diyebileceğimiz grup görülür. Özcülere göre şiir, ne Batıcılığın ne de Anadoluçuluğun propaganda aletidir. Onlara göre şiir, gayesi kendinde olan ve sadece kendi propagandasını yapan insan beyninin en soylu eylemidir. (Duymaz, 2005 :223).

Necip Fazıl, Örümcek Ağı'ndan sonra bu anlayışa uygun olarak Kaldırımlar (1928) ve Ben ve Ötesi (1932) adlı şiir kitaplarını bastırır. Bu dönem şiirinin içeriğindeki hâkim unsur "ben"dir. Şiiri, bir aydın olarak "ben"in psikolojik ve metafizik problemleri üzerinde döner.

Necip Fazıl'ın "Örümcek Ağı", "Kaldırımlar" ve "Ben ve Ötesi" adlı şiir kitaplarından sonra, bütün şiir kitaplarını tek kitap hâlinde toplamağa başladığı malumdur. İlk önce "Sonsuzluk Kervânı" ve "Şiirlerim" adı altında toplanan şiirler daha sonra "Çile" ismi altında bugüne kadar gelmiştir. Son basımlarda bu kitabın ilk şiiri de Çile olmaktadır. Bugün bu adla bilinen şiir, ilk defa Yeni Mecmua'da "Senfoni" adıyla ve bir bütün olarak 1939'da yayınlanmıştır. Bununla beraber, aynı yıl, bu tarihten birkaç ay evvel, Oluş dergisinin 22 Ocak 1939 tarihi sayısında, birbirini takip etmeyen on kıtası yayınlanırken "birkaç gazete ve mecmua, ağızdan kapma bir tarzda ve yanlışlarla dolu olarak bu şiirden bazı parçalar neşrettikleri" ve şairin bu gibi davranışlara hiddetlendiği şeklinde bir de not konmuştur. Şu halde şiir, bu tarihten hiç de olmazsa birkaç ay evvel, 1938 yılı içinde, bazı gazete ve dergilerde çıkmış olmalıdır (Okay, 1991:163).

Şiirin ilk ismi Senfoni, sonra Senfonya, 1947’de Büyük Doğu’da neşrinden itibaren de Çile’dir. Necip Fazıl Fransızca Senfoni kelimesini, birçok benzeri gibi, Türk hançeresine daha uygun olduğu düşüncesiyle Senfonya’ya çevirmiştir (Okay, 1991:163).

Son olarak Senfonya adının niçin Çile olarak değiştirildiği üzerinde düşünülebilir. Bize göre birinci isim, yani Senfonya daha çok forma bağlı bir kavramdır. Yani şiirin yapısı ile ilgili bir isimdir. Necip Fazıl’ın estetik değeri daha ön planda tuttuğu bir devresinin ifadesidir. Çile ise şeklin değil, muhtevânın habercisidir. 1947’de, Büyük Doğu okuyucusu için bu adı tercih etmiş olması akla uygun geliyor (Okay, 1991: 183).

Necip Fazıl, nasıl ki “Senfonya” adını “Çile” olarak değiştirmişse, şiirlerinde de düzenlemeler, ayıklamalar ve birçok değişiklikler yapar. Bunu şu ifadesinde açıkça görmekteyiz:

“Mal sahibi bensem, bunları istemediğim, tanımadığım ve çöplüğe attığım bilinsin... Attıklarım, aldıklarımın çok olan eski şiirlerimi yenileriyle demetledikten ve bu kitapta derledikten sonra meydana gelen şu kadar parça şiir, şu âna kadar şairliğimin tam ve eksiksiz kadrosu oluyor. İşte şiir kitabım, bu hepsi bu kadar; ve bu kitaba gelinceyedek başka hiçbir şiir, bana, adıma ve ruhuma mâl edilemez. Buna rağmen nasıl ki itaplık çapta bir eser vücuda geldiği, meydana...” (Çile, 2007: 11).

Necip Fazıl şiirlerini tam ve eksiksiz bir biçimde topladığına inanmakta ve attıklarını hiçbir şekilde kendisine mâl etmemektedir.

Çile, rakamlarla ifade edilmiş olmamakla beraber, bölüm başlıklarının dizilişlerinden anlaşıldığına göre on dört bölüm hâlinde düzenlenmiş olmaktadır. Bunlar:

1.Allah, 2. İnsan, 3. Ölüm, 4.Şehir, 5. Tabiat, 6. Kadın, 7. Korku, 8. Daüssıla, 9. Ukde, 10. Hafakan, 11. Dekor, 12. Tecrit, 13. Kahramanlar, 14. Dava ve Cemiyet.

Çile gibi en yoğun arayış ve varlık buhranlarının ve kulluk idrâkinin derin derin işlendiği mısralardan, ölüm gerçeğinin bütün çıplaklığı ile yansıtıldığı mısralara, anne sevgisine, yalnızlık ve korku duygusunun bütün yoğunluğu ile işlendiği mısralar Üstad’ın dilinin naif tarafını ortaya koyar (Balcı, 2005:194).

Herhangi birinin ben olma serüvenini sorun haline getirmek hoş karşılanmayabilir. Ama bu kişi bir şairse ve ben olma serüvenini, üstünde açıkça ve mütemadiyen konuşmak istediği bir insan haline getirmişse, o zaman durum değişir. Şu bir gerçek ki, her şair kendinden hareket eder ve kendinden hareketle okur hayatı. Şairin kendinden hareket etmesi kendi

varlığını ve benliğini şiirin konusu hâline getirmesi anlamına gelir. Eğer şiir, şairin kendi benlik ve varoluş sorunundan söz etmeyecekse, başka neden söz edecektir? Denebilir ki, Türk şiirinde kendi benini veya ben olma serüveni en ileri düzeyde kendi şiirine taşıyan kişi, Necip Fazıl'dır... Çile, bir bakıma bu nüvenin aktif hale gelmesi ile ortaya çıkar, onun hareketlerini kıvrımlarını ve ritimlerini yansıtır (Taşdelen, 2005: 220).

Bu bölümde özellikle Çile'nin oluşum aşamalarına değinilmiştir. Bunun sebebi :

“Çile” kitabındaki şiirlerin çalışmanın bütünü temsil etmesidir. Kendini sürekli yenileyen şair, bu yenilenmeyi şiirlerine de yansıtır. “Çile”nin hikâyesi de kendini sürekli yenileyen şairimizin, yenilenme ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada “Çile”nin çilesi tamamlanarak, olabilecek en güzel şekliyle biz okuyucularına ulaşmak tadır.

2. ŞİİRLERİN METAFİZİK İNCELEMESİ

Daha önceki bahislerde değinildiği gibi, Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde kendine mahsus bir konuma sahip olan Necip Fazıl Kısakürek, ferdî hayatında yaşadığı metafizik gerilimleri şiirinin konusu hâline getiren bir sanatkârdır. O, şiir lûgatine aldığı alelâde kelimelere bile metafizik manalar yükleyen bir şahsiyettir. Bu bağlamda diğer eserlerinde olduğu gibi, şiirlerinde de korku, hafakan, metafizik ürperiş ve duyular kendini hissettirmektedir.

Şiirleri metafiziksel boyutta ele alırken, alt başlıklar hâlinde incelemenin daha anlamlı bir çalışmaya ve de sonuca ulaşacağı inancı taşınmaktadır. Bu alt başlıklarımız şunlardır:

1. Din 2. Allah 3. Peygamber 4. Tasavvuf 5. Ölüm ve Ötesi 6. Kader 7. Zaman 8. Metafizik Ürperiş 9. Kozmik Düzen 10. Ahlâk.

Şiirlerdeki başlıklar incelenirken, işlenen motifler (namaz, nefis, kevser, su...) şiir kitabındaki sıralanışa göre şekillendirilmiştir. Bir motif, birden fazla şiirde yer alabilmektedir. Motiflerin belli bir sıralanışından çok; şiir kitabındaki şiirlerin sıralanışı esas alınmıştır.

2.1. DİN

Necip Fazıl'daki din algısı, şairin birçok şiirine sinmiş bir ruh gibidir. Şairin din algısı, hayat tasavvurunun değişmez bir motifi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu algı, şairin diğer eserlerini de göz önünde bulundurduğumuzda kendini daha açık bir biçimde hissettirmektedir.

Necip Fazıl , “Çile” adlı şiir kitabında yer alan dinî şiirlerinde , hayata bakışını bizlere sunar. Şair, dini şiirlerinde kendisini inandığı dinin emrine verip, mükemmel bir insan olma

amacını gütmektedir. Bu şiirlerinde ; aşk, sevgi, peygamber, sabır, inanç, varlık, kalp, gibi dinsel motifleri de çokça kullanmaktadır.

Şiiri iman için bilen Necip Fazıl, kendisini yeryüzü nde bir zerrecik gibi görüp, çektiği sıkıntıların, sancılarının kaynağını, bu zerrenin Arş’a olan bağlılığıyla ifadelendirir:

Ben bir zerreciğim ki, Arş’a gebeyim,
Dev sancılarının budur kaynağı!
(Çile, Çile :19).

Arş’tan kasıt şudur :

Dokuzuncu kat gök. Bütün âlemi çevreleyen, âlem tasavvurunun sonu ve en yüksek noktası kabul edilen yer, tavan (Timurtaş , 1980 : 269).

Necip Fazıl, dinsel düşüncelerinin kendisinde meydana getirdiği sıkıntıları, gökyüzünün en üst katıyla ilişkilendirir.

Şiirine devam eden şair, nefesine önünde diz çökmesini söylemektedir. Kendisinde hayatın varlığını bulan şair, tek bir meselesinin olduğunu ifade etmekte ve “Sonsuza Varmak” için nefsi yenerek, ölümsüzlüğü yakalamaya çalışmaktadır :

Diz çök ey zorlu nefs, önümde diz çök!
Heybem hayat dolu, deste ve yumak.
Sen, bütün dalların birleştiği kök;
Biricik meselem Sonsuza varmak...
(Çile, Çile: 20).

Necip Fazıl’ın, “Allah” bölümüne yerleştirdiği Çile şiiri, onun ferdiyetten mistik/ metafizik dünyaya giriş kapısıdır (Okay, 1991: 162).

Dinsel boyutta nefsini yenmeye çalışan şair, nefse “zorlu nefs” ifadesiyle yaklaşmakta, nefsin zorlu olmasına karşın, hayat dolu olan şair, metafiziksel bir dünyaya varışı hâyal etmektedir.

Necip Fazıl, göklerde Allah’ı, dini ve de güzelliği bulan bir şairdir. Gökler Necip Fazıl için dinsel bir sembol gibidir.Sırtında göklerin taşınmaz yükünü hisseden şair, kendini tüm insanlardan farklı görür. Herkes, koşarken, zıplarken, Necip Fazıl göklerin yükünden yürüyemez hâldedir. Bu hâl onda, sayılı nimetlerden ve de hayat aşından uzaklaşmayı getirir:

Sırtımda, taşınmaz yükü göklerin;
Herkes koşar, zıplar, ben yürüyemem!
İsterseniz hayat aşını verin
Sayılı nimetler bal olsa yemem! (Çile, Allah Derim: 23).

Necip Fazıl, bir başka şiirinde; alnının, taş merdivenler gibi aşınmış ayaklara benzemesini ister. Şair, secdeye vararak, alnını aşındırmak ister:

Taş merdivenler gibi, aşınmış ayaklardan,
Secde yerine çarpa çarpa alnım aşınsa! (Çile, O Ân: 25).

Bu beyitte, Necip Fazıl dinsel bir isteğin coşkusu yaşar gibidir. Namaz ibadetinin içerisinde yer alan “secde” kelimesi, şiire dinsel bir boyut katar.

Kitaplarının yanmasıyla, garip bir hâlin ortaya çıktığını söyleyen şair , tüm bunların sonunda kendisine kalanın yalnızca, din kurallarını öğrenmek için yazılmış kitap olan “ilmihâl” olduğunu söyler:

Yandı kitap dağlarımın, ne garip bir hâl oldu!
Sonunda bana kalan, yalnız ilmihâl oldu!
(Çile, İlmihâl: 44).

Şair, Allah’ın bizlere şahdamarımızdan daha yakın olduğunu söyler. Bu kadar yakınlığa rağmen, bizler eğer ondan uzakta isek, bunun günah olduğunu ifade eder:

Sana şahdamarından daha da yakın Allah;
Günah mı dedin; O’ndan uzağa düşmek günah...
(Çile, Günah: 58).

Şair; Sonsuzluk Kervanı adlı şiirinde; “Altun Kol Silsilesi” olarak nitelendirdiği Allah Dostları’nı nurdan heykellere benzettir. Onlar ölçüden de, âhenkten de daha güzeldirler ; çünkü onlar Sonsuzluk Kervanı’nın bir parçasıdır. Bu kervan da dinsel boyutta Allah’a giden ve ölümsüzlüğü yakalayan insanları temsil etmektedir :

Gidiyor, gidiyor, nurdan heykeller...

Ufuk, önlerinde bayrak kulesi.

Bu gidenler, Altun Kol Silsilesi;

Ölçüden, ahenkten daha güzeller.

Gidiyor, gidiyor, nurdan heykeller...

(Çile, Sonsuzluk Kervanı: 65).

Necip Fazıl, “Ben” şiirinde de kendisini buz tutmuş kayalardaki kutup yelkenlisiyle özdeşleştirir. Öksüzün yıldızdan mahyalardaki bahtının da kendisi olduğunu söyler:

Ben kutup yelkenlisi, buz tutmuş kayalarda;

Öksüzün altın bahtı, yıldızdan mahyalarda.

(Çile, Ben: 67).

Mahyadan kasıt şudur:

Ramazan’da birden çok minaresi o lan camilerin minareleri arasına gerilen iplere kandil veya elektrik ampulleriyle yazılan yazılar, yapılan resimler (Devellioğlu, 2001: 572).

Şair, dini boyutta Ramazan ayının gelmesiyle beraber asılan mahyalarda, kimsesi olmayanların bahtı olduğunu ifade ediyor. Bu mısralarda şairin, öksüzlere yani kimsesiz olanlara karşı bir yardım isteği de vardır.

Çile şiirinde nefesine diz çöktürmek isteyen Necip Fazıl, “Nefs” şiirinde de dinsel boyutlu bir anlamı olan “nefs” kelimesinin özelliklerini dile getirmektedir:

Cinnet, şüphe, korku, benim eserim;

Sıcak kalbinizde gizlidir yerim,

Bir kurdum ki, sizi hep dış dış yerim,

Ve gezerim her gün elbisenizde...

(Çile, Nefs: 69).

“Nefs” şiirinde genel anlamda nefsin özelliklerinden bahseden Necip Fazıl , “Benim Nefsim” adlı şiirinde de kendi nefsinin özelliklerinden bahseder:

Ruhuma bir kefen bezi yeter de,

Yetmez aç nefsim sırma ve ipek.

Çare yok, yüzünden düştüğüm derde;
Yesem de "toprakla karışık kepek..."
Güneşle bir tutsam girmez hizaya:
Dar bulur, sığmam der, dipsiz fezaya.
Kuyruk sallar, sonra hırlar ezâya
Benim nefsim, benim nefsim ne köpek!..

(Çile, Benim Nefsim: 70).

Nefsinin yetinmezliğinden bahseden şair, onun yüzünden derde düşer. Uzaya bile sığmayan nefis, şair tarafından köpeğe benzetilir.

Bütün insanlar, tek bir nefisten yaratıldıkları halde, nefsin, her vücuttaki faaliyeti değişiktir. Sufilere göre nefis, vücudun en bayağı tabakasıdır. Bunun üstünde kalb, ruh ve sır mertebeleri vardır. Nefsin altında, "tab" denen "beden-dört unsur" vardır. Sûfî, sırasıyla, tab'dan nefse, nefisten kalbe, kalpten ruha, ruhtan da sırra geçerek müşahedeye erer. (Tatcı, 1997: 392).

Nefis, cismanî varlık içinde (Vücûtta) bulunan ve faaliyet gösteren bir kuvvettir. Bu kuvvet, bütün kötü huyların ve çirkin hareketlerin kaynağı şeklinde te lakki edilir. Buna mutabil ruh, kalbi etkisi altına alarak Allah'a ulaşarak bir manevî güç olmaktadır. Kalp, nefse meylederse "nefis;" ruha meylederse, "ruh" diye adlandırılır (Tatcı, 1997: 393).

Esasen nefis ruhtan farklı bir şey değildir. O, ruhun en alt tabakasıdır. Kur'an -ı Kerim'de, nefsin ruha doğru merhalesinden bahsedilmektedir. (Tatcı, 1997: 393).

Nefis, insanın sırra ermesinde önemli bir engel olduğundan Necip Fazıl bu kavrama şiirlerinde sıkça yer verir.

Hırsının şöhretle, şanla yetinmediğinden bahseden şair, nefsinin ardından perişan bir hâlde koşar, buna rağmen nefsinden hiçbir şey elde edemez:

Hırsıma ne şöhret yetti, ne de şan;
Döndüğüm her nokta dünyadan nişan.
Nefsimin ardından koştum perişan,
Ondan bir kıl bile avlayamadım...

(Çile, Ve Nefs: 71).

Bir başka şiirinde de Necip Fazıl; kapıda, göğsü yakut ve sâfirle bezenmiş bir misafire kim olduğunu sorar. Kapıda bekleyen ise: şeytanın elçisi olduğunu söyleyen, “nefs” adlı kâfirdir:

Göğsü yakut ve sâfir;
Kapıda bir misafir...
Sordum: Kimsin, nesin sen?
Dedi: Şeytandan sefir!
Nefs isimli o kâfir...

(Çile, Hep Nefs: 72).

Bu dizelerde Necip Fazıl, tiyatro eserlerinden biri olan “Siyah P elerinli Adam” adlı eserini şiirleştirmiş gibidir.

Aynı şiirin devamında Necip Fazıl, kapısına gelen nefis isimli kâfiri yüzünün karanlığından dolayı zifire benzetir. Sabit bir fikrin burgusu olan nefis elinde davul ve de bir tür boru bulunduran kâfire benzetilir:

Yüzü kapkara zifir;
Elinde kös ve nefir.
Sabit fikir burgusu,
Dili, çözülmez cifir.
Nefs isimli o kâfir...

(Çile, Hep Nefs: 72).

Dinsel şiirlerinde arş, nefis, secde, günah, nur , mahya gibi kelimeleri kullanan Necip Fazıl, bu şiirinde de sabrın öneminden bahsederken, sabrın hayra alâmet olduğunu vurgular. Belâ, bize kahretse de bizim bel âya kahretmememiz gerektiğini anlatır:

Sabrın sonu selâmet,
Sabır hayra alâmet.
Belâ sana kahretsin;
Sen belâyâ selam et!

(Çile, Sabır: 73).

Necip Fazıl, “Sabır” adlı şiirinde baştan sona kadar sabrın öneminden bahseder. Sabrı, âşikâr bir sırra benzeten şair, sabırla avcının ava yenik düşeceğini anlatır. Sabır öyle bir çaredir ki, yalnız onda çaresizliğe çare bulunur:

Bir sır ki âşikâre,

Avcı yenik şikâre.

Yalnız, yalnız sabırda

Çaresizliğe çare...

(Çile, Sabır: 73).

Necip Fazıl, 1940 yılında kaleme aldığı “Allah Dostu” başlıklı şiirinde, Şeyhî Abdulhâkim Arvasi ile tanıştığı andan bahseder:

Allah dostunu gördüm, bundan altı yıl evvel;

Bir akşamdı ki, zaman, donacak kadar güzel.

(Çile, Allah Dostu: 76).

Abdulhâkim Arvasi ile 1934 yılında tanışan Necip Fazıl, o günden sonra yüreğini dinsel boyutlu bir düşüncenin ve de metafiziksel bir bakışın içerisine bırakacaktır.

Mutlak bir inançla inanan Necip Fazıl, bu inanç karşısında kendi gördüklerinin tersi söylense bile, buna da kayıtsız şartsız inanacağını ifade ederek, gözünü, aklını, fikrini görmezden gelir:

Gözüm, aklım, fikrim var deme, hepsini öldür!

Sana çöl gibi gelen, o göl diyorsa göldür!

(Çile, O Diyorsa: 82).

Yine nefse dönen şair, ölüp ölüp dirilse bile, hep nefse karşılaştığını, insanlardan kaçmayı başarabildiği halde, kendinden yani nefsinden kaçamadığını ifade eder:

Hep nefs çıkar karşıma, ölüp ölüp dirilsem;

İnsandan kaçmak kolay; kendimden kaçabilsem...

(Çile, Hep O: 85).

Doymaz olan nefse seslenen şair, nefsin gözünün kara toprakla doymasını ister ve açlığı besleyenleri sofrasına davet eder:

Doymayan nefis, gözünü kara toprak doyursun!

Soframıza açlığı besleyenler buyursun!

(Çile, Sofra: 86).

Kendisini, görünmez âlemi kurcalayan bir çilingire benzeten Necip Fazıl, yaşayan insanlara “canlı cenazeler” ifadesiyle yaklaşır. Bu insanların başında ise Münkir ile Nekir vardır:

Ben şairim, gâibi kurcalayan çilingir;

Canlı cenazelerin başında Münker -Nekir...

(Çile, Şair: 90).

Nekir: Mezarda ölüleri sorguya çekecek olan iki melekten birinin adı. (ötekinin adı: “Münkir”dir) (Devellioğlu, 2001: 820).

İnancında sabit olan şair, dünyadaki tüm başlar, kendi başına eklense de, hepsi için secdeye varmak istediğini dile getirir:

Eklense de başıma dünyada kaç baş varsa,

Başım, onların hepsi için secdeye varsa... (Çile, Baş: 93).

“Müslüman Yüzü” adlı şiirinde, yüzdeki her çizginin Allah’ın birliğini ifade ettiğini söyler. Bu, öyle bir yüzdür ki insanın gözü ona ulaşınca, Allah’ı hatırlatır:

O yüz, her hattı tevhid kaleminden bir satır,

O yüz ki, göz değince Allahı hatırlatır...

(Çile, Müslüman Yüzü: 94).

Necip Fazıl’da din algısı, derin düşünceyle beraber yaşar. İnsanın zaman ve mekânla kuşatıldığını söyleyen Necip Fazıl, gökyüzünde n yeryüzüne atıldığımızı ifade eder:

Bir bak, zaman ve mekân, nasıl kuşatılmışız;

Belli ki, en tepeden en dibe atılmışız...

(Çile, Esfel-i Sâfilîn: 100).

Esfel-i Sâfilîn, cehennem anlamına gelir (Develioğlu, 2001: 232). Necip Fazıl’ın şiirlerinde dinsel bir terim olan “cehennem” kelimesine rastlamak mümkündür.

Şiirlerinde ölüme dinsel bir bakış açısı yla yaklaşan Necip Fazıl, öleceği zaman çelenk ve top arabası istemez. Bunun haricinde, kendisinin, inanmış dört adama teslim edilmesini vasiyet eder. “İnanmış adam” kelime grubu da dinsel bir bakış açısı sınırını ürün olarak karşımıza çıkarmaktadır:

Son gün olmasın dostum, çelengim, top arabam;

Alıp beni götürsün, tam dört inanmış adam...

(Çile, Vasiyet: 111).

Dinsel bakış açısını duayla özdeşleştiren Necip Fazıl, kabirdeki istek, açısı doyurmak ise, kendi yemeğinin de günde beş öğün Fatiha duası olmasını diler:

Açısı doyurmaksa, kabirde meram,

Yemeğim Fatiha, günde beş öğün.

(Çile, Dövün: 119).

“Ölüm” başlığı altında topladığı şiirlerinden “Aralık Kapısı” adlı şiirinde Necip Fazıl, din algısının ve de inancının gereğiyle ölüm anında canını almaya gelen meleğe kapısını aralar:

Kapımı, buyursun diye o Melek;

Aralıyorum!

(Çile, Aralık Kapısı:133).

Tekrardan nefesine seslenen şair, bu sefer bir çelmelik olan bu hayatın üstesinden geldiğini anlatır:

Ey nefis keyfince dayat!

Bir çelmelik bu hayat!

Çeliyorum!

(Çile, Geliyorum: 135).

Şehirdeki yapılanmanın, göğe yükselen yüz bir katlı gökdelenlerin nur yolunu tıkadığını düşünen şair, şehrin kalbini delecek yani ; ona manevî boyutu kazandıracak olan iğneyi arar:

Nur yolunu tikiyor yüz bir katlı gökdelen.

Bir küçük iğne yok mu, şehrin kalbini delen?

(Çile, Şehrin Kalbi: 173).

Cennetteki Kevseri arınmak amacıyla yapılan ve şaheser niteliği taşıyan bir hamama benzeten şair şöyle der:

Bir hamam ki, arınma gayesinde n şaheser;
Arınmışların yeri, Cennette nurlu Kevser.
(Çile, Su: 188).

Kevserden kasıt şudur:

Cennette bir ırmak (göl ve havuz olduğunu söyleyenler de vardır); maddi ve mânevî çokluk bolluk, hayır, bereket (Timurtaş, 1980:299).

Dinsel bir anlam ifade eden kevser şairin bir başka şiirinde de kâinatın oluş aşamalarını bizlere açıklamaktadır:

Kâinata ne varsa suda yaşadı önce;
Üstümüzden su geçer doğunca ve ölünce.
(Çile, Su: 189).

Su, Necip Fazıl'a şırlıtlı, âhenkli, kesiksiz bir hareket gibi görünür. Su, zikir gibidir. Sürekli akan su, akmayan şeylerin kokuşunu anlatan esrarlı bir mırıltıyı andırmaktadır :

Su kesiksiz hareket, zikir, ahenk, şırlıtlı;
Akmayan kokar diye esrarlı bir mırıltı.
(Çile, Su: 191).

Su, duadır. Yakarış, saflık, berraklık ve de aynadır. Şair, suyu gökteki altınlara benzetir:
Su duadır, yakarış, ayna, berraklık, saffet;
Onu madeni gökte altınlar gibi sarfet!
(Çile, Su: 195).

Dinsel bakış açısıyla kaleme aldığı “Korku” şiirinde de Necip Fazıl, kahredenden ziyade sevdiğinden burkulan ve de sevdiğinden korku duyan bir kalbe sahip olduğunu dile getirir. Bu sevgi, Allah sevgisinin kalpteki tezahürü şeklindedir:

Bir kalbim var ki benim, sevdiğinden burkulur:

Kahredenden ziyade, sevilenden korkulur:
(Çile, Korku: 219).

“Dâussıla” başlığı altında ele aldığı “Zifaf” adlı şiirinde ye niden nefesine dönen Necip Fazıl, birazcık su ve kepeğin nefesine yeterli geleceğini söyler:

Birazcık su ve kepek şu kuduz nefse kifaf;
Dünyada varsa söyle, sabaha çıkan zifaf!..
(Çile, Zifaf: 245).

Şair; müminlerin balayı olarak gördüğü mübarek Ramazan ayının bize sılayı yani öbür âlemi hatırlattığını söyler:

Ramazan mübarek ay, müminlerin balayı;
Hatırla der, suyu bal kaybedilmiş sılayı...
(Çile, Ramazan: 248).

“Uyumak İstiyorum”adlı şiirinde de “namaz” motifini kullanan Necip Fazıl; her gün namazdan namaza uyanmak ve bir dilim kuru ekmeği acı suya banarak, yaşamak ister. Tekrardan uykuya dalıp, ezan vakti yeniden uyanmak isteyen şair, hayat denilen zanla insanların yaşamasını diler:

Her gün yalnız namazdan namaza uya nayım;
Bir dilim kuru eklemek; acı suya banayım!
Ve tekrar uyuyayım ve kalkayım ezanla!
Yaşaya dursun insan, hayat dediği zanla...
(Çile, Uyumak İstiyorum: 273).

Nefsin ilk hatası, Hz. Âdem’in Cennet’te yasak meyveyi yemesidir. Bu sebeple yaratılan her nefis hata yapmaya mütemayildir (Tatçı, 1997: 394).

Necip Fazıl “Nefs Muhasebesi” adlı şiirinde, hata yapmaya meyilli olan nefsi sürekli biletiğini söyler.Nefsiyle sürekli mücadele etmekten, şairin nefsi su gibi berrak bir hâl almış, benliği ise devamlı törpülenmekten bitmiş durumdadır. Şair, nefse karşı sürekli bir çaba içindedir:

Bıçaklarım su oldu, boyuna bilenmekten;
Bitti benlik madenim her an törpülenmekten.

(Çile, Nefs Muhasebesi: 283).

“Başım” adlı şiirinde zonklayan başını, kan pıhtısı ve cerahat gibi gören şair, başının yastıkta değil, secdede rahat olduğunu belirtir:

Zonklayan başım benim, kan pıhtısı cerahat;
Ona yastıkta değil, secde yerinde rahat...

(Çile, Başım: 286).

Af ve günah zıt iki şeyin varlığından haberdar eder bizleri. Necip Fazıl da af ve günahın birbirleriyle olan yarışını, zıtlar arası ahenge benzetir. Bütün zıtlar tıpkı kendi zıtlıkları gibi kavgada ve barışta yer alırlar:

Zıtlar arası ahenk, af ve günah yarışta;
Bütün zıtlar kavgada, bütün zıtlar barışta...

(Çile, Zıtlar: 288).

Ruhunu nurdan bir şehre benzeten Necip Fazıl, lambaların söndürülmesini ve uzaklara gitmeyi ister. Ruhu ona pırl pırl görünür. Bu görünüş, şairin dinsel bakış açısının pırıltısı gibidir:

Söndürün lâmbaları, uzaklara gideyim;
Nurdan bir şehir gibi ruhumu seyredeyim,

Pırl pırl,

Pırl pırl...

(Çile, Sayıklama: 303).

Doğan Aksan ise, bu şiirle ilişkilerini ifade eder: Bunlardan hiçbirisi belli, gerçek bir olayın, durumun betimlenmesini değil, sanatçının duygularıyla algıladığı görüntü ve tasarımların aktarılmasıdır (Aksan, 2006: 32).

“Hafakan” başlığı altında yer alan “Külhan Yeri” adlı şiirinde şair, külhan yerinin sığağından, aklın derin düşüncelere dalışından, “Necipcik” diye dem çeke n bir kuşun varlığından söz etmektedir. Bu şiirin genel havası içerisinde cehennemi andıran tasvirler

yapılmakta, yokuşlar, inişler, varlıklar ve yokluklar yani zıtlıklar şairin sıkıntılarını, psikolojisini ve de dinsel bakış açısını bizlere aktarmaktadır :

Yaklaştım hamamda külhan yerine;
Yaklaştıkça daha sıcak bölmeler...
Saplandı mı akıl bir kez derine,
Her an dirilmeler, her an ölmeler...
Necipcik, Necipcik, dem çekiyor kuş;
Yokuşlar iniştir, inişler yokuş;
Bir yokluk, bir varlık; ne değış -tokuş!
Bir şu yan, bir bu yan, gidip gelmeler...

(Çile, Külhan Yeri: 307).

“Evim” adlı şiirinde, geçmişinden bir dekor sunan Necip Fazıl, evin bir köşesinde Kur’an okuyan anneannesinden bahseder. Anneannesinin karşısında gerge f dokuyan annesi de, bu işi sessizlik içinde yapar:

Bir köşende annânem, dalgın, Kur’an okurdu;
Ve karşısında annem, sessiz gergef dokurdu.

(Çile, Evim:333).

Şair, aynı şiirin bir başka beyitinde evdeki çam kokulu tahtaların temizliğinden, bu temizliğı de imanın bir parçası olduğundan bahseder:

Çam kokulu tahtalar, gıcır gıcır silinmiş;
Sular cömert, “temizlik imandandır” bilinmiş...

(Çile, Evim: 333).

Dünyanın süsünün sırma renginde bir pislik olduğunu söyleyen şair, kendisinde kalan, tek aziz eşyanın baş örtüsü olduğunu ifade eder :

Sırma renginde pislik, dünyanın süsü püsü.
Bende tek aziz eşya, annemin baş örtüsü...

(Çile, Aziz Eşya: 334).

Dinsel bir bakış açısıyla yazdığı “İman” adlı şiirinde Necip Fazıl, gözlerimizi yumup, kalbimize her ân yokluğu üfürmemizi yani her ân kalbimizden yokluğu geçirme mizi ifade eder. Şaire göre; kendinden geçmek iman, kendinde olmak ise küfürdür:

Yum gözünü, kalbine her ân yokluğu üfür!

“Kendinden geçmek iman, kendinde olmak küfür.”

(Çile, İman: 349).

Ateşi, kedisini yıkayan, emziren annesi gibi gören şair, cehennemi de bir arınma kurnası olarak görür. Cehennemin olumsuz bir anlam boyutu olsa da, şiirde arınmaya vesile olması açısından olumlu bir anlam taşır. Ateşin temizlenme, arındırma özelliklerini göstermektedir:

Ateş beni yıkayan, yuyan, emziren annem!

Bir arınma kurnası olsa gerek cehennem...

(Çile, Cehennem: 353).

Dinsel bir bağla bağlandığı kitabını, hasta olsa ilaç gibi gören şair, kitabı günlük kavramların yerine de koyar. Çorbası, sütü, suda mantarı, gökte paraşütü yani her şeyini bir kitaba bağlayan Necip Fazıl, Kur'an -ı Kerîm'den bahseder:

Hasta olsam, ilâcım, çorbam, sütüm, o kitap...

Suda mantarım; gökte, paraşütüm o kitap...

(Çile, O Kitap: 364).

Şair; renkte, seste, ışıktaki, kısacası her şeyde bir titreyiş , bir zikir, fikir ve niyaz görür:

Renkte, seste, ışıktaki her şeyde bir ihtizaz;

Her şeyde bir titreşim, zikir, fikir ve niyaz...

(Çile, İhtizaz: 374).

Şair Necip Fazıl, yıldızları tesbih tesbih çeken ve namazda arka safta bulunan erlerden bahseder. Bu erler içerisine nefsin karıştığı ibadetlerin -kendini manevî boyutta gerçek olarak Allah'a bırakmanın ötesinde, diğer dünya için yapılan bir ibadet -bile kazasını gerçekleştirirler. Tam inanç ve çıkarsız bir ibadetin tablosu çizilir:

Yıldızları tesbih tesbih çeker de,

Namazda arka saf hizasındalar.

İçine nefis sızan ibadetlerin,
Birbiri ardınca kazasındalar.

(Çile, O Erler ki: 388).

Necip Fazıl, dinsel bakışını göklere çevirir. Haber, gökte çıkmaktadır. Hâl böyle iken, çelik putların yok oluşu, yanî ölümü dilenir. Putlara inananlara karşı yeniden savaşa hazırlanır gibi doğrulup, Hz. Muhammed’ in ümmetinden olmak gerektiği ni söyler:

Gökte çakıyor haber,
Geber çelik put geber!
Doğrul yeni seferber
O’nun Ümmetinden ol!

(Çile, O’nun Ümmetinden Ol! : 397).

Zihninde kanlı bir şafaklı günü canlandıran şair, gökten üflenen bir ateş manzarası çizer. Bu tabloda birden dağ sırtında atlılar belirir. Bu atlılar putlara inanılan put şehrine gediklerden girerler. Bu öyle bir şehirdir ki insanın değeri “ayaküstü leş” ifadesiyle özetlenebilir:

Bir gün bir kanlı şafak, gökten üflenen ateş;
Birden, dağın sırtında atlılar belirecek.
Atlılar put şehrine gediklerden girecek;
Bir şehir ki, orada insan ayak üstü leş.

(Çile, Müjde: 401).

Bir başka şiirinde ise, içinde açıkça öfke ve hınç olduğunu söyleyen şair, hıncını fikriyle eşdeğer tutar. İman tılsımının kılınç olduğunu, “Genç adam” ifadesiyle seslendiği kişiye silahını almasını, bu silahın da iman olduğunu belirtir. İncanın kuvvetli bir silah olarak işlendiğini görmekteyiz:

Çok var ki, hınç bende fikirdir, fikir sel hınç!
Genç adam, al silâhı; iman tılsımlı kılınç!

(Çile, Muhasebe: 403).

Burak, İslâmî inanışa göre, bir cennet bineğidir. Hz. Peygamber Mi'rac' ını, Sidre'ye kadar “Burak” ile gerçekleştirmiştir. Bu cennet bineği, tasvvuf î manâda, madde âleminde manâ âlemine geçişte bir vasıta dır (Tatcı, 1997: 238).

Necip Fazıl' ın din-bilim kıyasını yaptığı “Gelir” adlı şiirinde, zamanla, füzenin kağ nıya dönüp, sıranın ışıktan da hızlı olan “Burak” denilen Cennet bineğine geleceğini söyler:

Füzeler kağ nıya döner ve nöbet,
Işıktan da hızlı Burağa gelir.

(Çile, Gelir: 408).

Yalnızlık içinde bulunan şair, somurtuşu bıçak, nârayı tokat gibi görür. Karanlık zift dolu gözleriyle kat kat olurken, Necip Fazıl seccadesinin yünü nde şefkat bulur. Kimseciklerin okşamadığı şair, seccadesinden kendisini alnından öpmesini ister:

Somurtuş ki bıçak, nâra ki tokat;
Zift dolu gözlerde karanlık kat kat...
Yalnız seccademin yünü nde şefkat;

Beni kimsecikler okşamaz mâdem;
Öp beni alnımdan, sen öp seccadem!

(Çile, Zindandan Mehmed'e Mektup: 421).

Zindandan oğ luna seslenen şairin, hapisteki yalnızlığı, dinsel bir tutunuş la bütünleşir . Necip Fazıl, seccadesinde bir şefkat ve dayanım a gücü bulur. Şairin bu şiirinde de namaz motifi kullanılır.

“Son Sığınak” adlı şiirinde, eleştirilere yer veren şair, “aşksız yobaz” ifadesini kullanmaktadır. Allah' ı manevî boyutta kalpten hissetmeyen, namaz ibadetini sadece gerçekleştirmek maksadıyla yerine getiren kişiler aşktan mahrum yobazlara benzetilmektedir. Bu gibi kimselerin tüm iş inin namazla cennet takası oldu ğ u ifade edilmektedir :

Ve aşksız yobaz... İşi gücü,
Namazla cennet takasında.

(Çile, Son Sığınak: 429).

Necip Fazıl, İslâmî düşünceyi yobazlaştıranlarla ilgili olarak ş unları söylemektedir :

“İslami ruh ve ideolocya, saf bir aşk ve berrak bir vecd olmaktan çıkıp, üstünde kaba ve ham softa tipini üretecek şekilde donmaya, kabuk tutmaya başlayınca, ortada ruh yerine, yobazların şahsi ve keyfi tesirlerine kurban, ölü kalıplardan başka bir şey kalmadı.” (Emre, 2005: 54)

Şiirine devam eden şair, Müslümanlığın tam dört asırdır, cansız bir e-tiket markasında olduğunu dile getirmektedir:

Tam dört asırdır Müslümanlık,
Cansız etiket markasında.

(Çile, Son Sığınak: 429).

Kur'an-ı Kerim'in, kalbi kör ezbercilerin elinde olduğunu ifade eden şair, dinin de üfürükçü muskasıyla özdeşleştiğini söyleyerek, zamanın din anlayışına eleştiriler yöneltir:

Kur'an kalbi kör ezbercide,
Din, üfürükçü muskasında.

(Çile, Son Sığınak: 429).

“Dâva ve Cemiyet” başlığı altında ele aldığı, “Son Sığınak” adlı şiirinin devamında Necip Fazıl, makinenin demirden bir put işlevi gördüğü bir ortamda, insanoğlunun ruhsal bir düzensizlik içinde olduğunu da belirtir:

Makine dimdik demirden put,
İnsanoğlu ruh laçkasında.

(Çile, Son Sığınak: 429).

O, batı Medeniyetini “makine” ile simgeleştirerek, makineyi bir put olarak gösterdikten sonra makine karşısında insanoğlunun “ruh laçkası” yaşadığını söyler (Tökel, 2005: 61).

“İslâm” şiirinde ise, her fikri, her inancı tek mevsimlik gören Necip Fazıl, zamanı ve de mekânı aşan, onların üstünde olan tek bir rejim olduğunu söyler. Bu rejim ise, İslâm rejimidir:

Her fikir, her inanış, tek mevsimlik vessel âm;
Zaman ve mekân üstü biricik rejim, İslâm...

(Çile, İslâm: 445).

“Namaz” başlıklı şiirinde tekrardan “namaz” motifini işleyen şair, namazı sancısına ilaç, yanık yerine merhem gibi görür. Sonsuz bir hayatı bile, onsuz istemez:

Namaz, sancıma ilaç, yanık yerime merhem;

Onsuz, ebedi hayat benim olsa istemem!

(Çile, Namaz: 458).

Kozmik düzen içerisinde doğan her gün , bir diğerine benzer. Bu benzeyişe rağmen her doğan gün yenidir. Şair; İslâm’ı da bu yenilenmenin içerisinde ebededek sürecek bir düzen olarak görmektedir:

Doğan güneşler her gün aynı da her gün yeni;

Ezelden ebededek, işte İslâm düzeni!..

(Çile, Düzen: 459).

“Kevser” motifini “Su” adlı şiirinde de kullanan Necip Fazıl; “Kevser” adlı şiirinde ise; yalnızlara, o havuzun çevresinde birlikteliğin var olduğundan bahseder. Susuzlara ise; kevseri kesilmez bir çeşme olarak tanıtır:

Yalnızlar!.. O havuzun çevresinde birleşme...

Susuzlar!.. O havuzda suyu kesilmez çeşme!..

(Çile, Kevser: 461).

Dinî şiirlerinde sembolleri kullanan şair, inanç sistemini belli bir çizgiye oturtmuştur. Genç bir adama seslenen Necip Fazıl, bazı kuralları ona emanet eder. Bununla beraber, ötelere habersiz hiçbir bakışı kabul etmez ve bunlar için lânet okur:

Ey genç adam, bu düstur sana eman et olsun:

Ötelere habersiz nizama lânet olsun!..

(Çile, Emanet Olsun: 466).

2. 2. ALLAH

Necip Fazıl, şiiri Allah’a bağlı bir sanat kabul eder. Şiiri iman için bir ölçü kabul eden şairin hayata bakış açısı da bu doğrultudadır. Şiiri Allah’a varmak için bir araç olarak gören şair, bu aracı cemiyet için sanat anlayışla yoğurur .

Şair, nasıl ki dinî şiirlerinde kendisini inandığı dine verip, mükemmel bir insan olma amacını gütmekteyse, “Allah” konulu şiirlerinde de O’na olan düşüncelerini, sevgisini, hislerini dile getirir.

On dört bölümün hâlinde düzenlenmiş olan “Çile” kitabının ilk bölümü “Allah” başlığını taşımaktadır. Bu başlığın ilk şiiri de, kitaba adını veren “Çile”dir.

“Çile” şiirinde şair, dini duygularının sebep olduğu bazı sorulara cevap arar. Bu soruların temelinde ise; Allah’a varmak düşüncesi yatmaktadır. Kendini “toz kanatlı bir kelebek”e benzeten Necip Fazıl, acizliğini kabul ederek, zayıf bedenine yüklenen ağır yükün, sancılarına sebep olduğunu belirtmektedir:

Ben ki, toz kanatlı bir kelebeğim,
Minicik gövdeme yüklü Kafdağı,
Bir zerreciğim ki, Arş’a gebeyim,
Dev sancılarımın budur kaynağı!

(Çile, Çile: 19).

Şiirine devam eden Necip Fazıl, şiirine baştan sona hâkim olan “fikir çilesinin” sonunda Allah’a ulaşmayı başarmaktadır :

Bildim seni ey Rab, bilinmez meşhur ! (Çile, Çile: 20).

“Çile”nin muhtevası, son derece bu şiire özgü bir özellik taşır ve “Çile”, Necip Fazıl’ın şiirinin düşünce ve inanç dünyasının anahtarıdır (Kaplan, 2005 :209) .

Allah’ın isterse her şeyi yapabileceğini söyleyen şair, bunun için “ol” kelimesinin yeterliliğini dile döker:

Sen ol dersin ve olur!

(Çile, Nur: 21).

“Allah” başlığı altında verilen “Sen” şiirinde, şair baştan sona kadar Allah’ı ve O’nun vasıflarını anlatır:

Senden, senden, hep senden,
Akisler aynalarda.
Göge çıksam mahzenden:

Hasretim turnalarda

...

Garibe sensin vatan,

Nur yurdunu aratan!

Sensin, sensin yaratan,

Rahmeti aynalarda (Çile, Sen: 22).

Bilim; insanoğlunun hayatında her ne kadar etkili olursa olsun, Necip Fazıl'ın şiirlerinden, onun imanı ve inancı tercih ettiğini görebilmekteyiz. Din ile bilim çatışması şiirlerinde ele aldığı bir konudur Necip Fazıl'ın.

Bilim, fen boşluğa asma köprü bile kursa, şair yine de “Allah” der:

Kursa da boşluğa asma köprü, fen,

Allah derim, başka hiçbir şey demem!

(Çile, Allah Derim: 23).

Her yönden sarılmış olan şair, saranın varlığını ispat amacındadır. Aynaya bakıp da, kendisini çizen sanatkarın kim olduğunu sorduğunda bile, Allah' ın varlığının kesin olduğu inancındadır:

Yön yön sarılmışım ne yana baksam;

Sarılan olur da, saran olmaz mı?

Kim bu yüzü çizen sanatkar ressam;

Geçip de aynaya soran olmaz mı?

(Çile, Olmaz Mı?: 24).

“Olmaz Mı” şiirinin devamında şair, kendisini bütün e hasret bir parçacık gibi görür. Bütünden kasıt ise; “Allah”tır:

Bir parçacığım ben, bütüne hasret;

(Çile, Olmaz mı? : 24).

Her şeyin tek müjdede olduğunu belirten şair, “Allah diyene” ölüm olmadığını söyler. İki büküm olmuş, başı secdede “Allah diyen” kimselere ise; canının kurban olduğunu ifade eder:

Her şey, her şey şu tek müjdede:
Yoktur ölüm, Allah diyene!
Canım kurban, başı secdede,
İki büklüm, Allah diyene!

(Çile, Allah Diyene: 26).

Herkesi, vücutsuz bir hayal peşinde gibi gören şair, tüm insanların eşini kaybetmiş gibi eşini aradığını dile getirir. Aslında içine dönen kimselerin, karşısına en yakını olarak “Allah” çıkacaktır:

Herkes bir vücutsuz hayal peşinde;
Eşini kaybetmiş herkes eşinde.
İçinizde yiv yiv derinleşin de,
Çıksın karşınıza en yakınınız!

(Çile, En Yakın: 27).

“Yâr O Ki...” adlı şiirinde gerçek sevgilinin “Allah” olduğunu vurgulayan şair, daima anan, eksilmeyen, eksiltmeyen, murâdı murâdında olanın ve bırakıp gitmeyenini; yani “Allah”ın tarifi yapmaktadır :

Yâr o ki, hep yâdında;
Eksilmez ve eksiltmez.
Murâdı murâdına,
Seni bırakıp gitmez.

(Çile, Yâr O Ki: 28).

Allah’ın sanatını dile getirdiği “O’nun Sanatı” adlı şiirinde Necip Fazıl, bilmecelelere mahsus bir söyleyişle bu sanatı anlatmaktadır:

(Yok) bir (var) dır;
Geçit vermez;
Dar mı, dardır!
(Yok) bir (yok)tur;
Akıl ermez,
Ne de çoktur
(Var) bir(var) dır

O'na varmak...

Bu kadardır!

(Çile, O'nun Sanatı: 30).

Hayata bakış açısının bir yansıması şeklinde kaleme aldığı “O Var” adlı şiiri nde ise; baştan sona dek Allah’ın varlığından ve de özellikleri nden bahseden şair, O’nun birliğini vurgulamaktadır:

Her defa haberi taze bir müjde;

O var!

Her defasında, geç, gafletten vecde;

O var!

Ne sen varsın, ne ben, ne yâr, ne kimse;

O var!

Bütün sevdiklerin elden gittiyse;

O var!

Kalacak kim var ki, dost tomarından;

O var!

Sana daha yakın şahdamarından;

O var!

Arama, ilâç yok eczahanede;

O var!

Gâyede, sebepte ve bahanede;

O var!

Sevdiğini ebed boyu tutan dinç;

O var!

Ölümsüzlük şevki, ilahî sevinç;

O var!

Yıkılmaz dayanak, kırılmaz destek;

O var!

Tekten de tek, bir tek, tek başına te k;

O var!

(Çile, O Var!: 32).

Allah'ın varlığı her yerde, eşyada, suda, kuşta ve de teldeki sest edir. Hasretin yokluğunda bile “O” vardır. Aynalarda kendini gösteren de Allah'tır:

Allahım, eşyanın hicâbındasın!
Sensin suda, kuşta, telde ses veren.
Nice hasret varsa gıyâbındasın;
Aynalarda sensin, seni gösteren...

(Çile, Hasret: 33).

“Dua” adlı şiirinde ise şair, baştan sona kadar Allah'a dua ederek, O'ndan af diler:

Bende sıklet, sende letafet...

Allahım, affet!

Latiften af bekler kesafet...

Allahım, affet!

Sen mutlaksın, bense izafet!

Allahım, affet!

Ey kudret, ey rahmet, ey re'fet!

Allahım, affet!

(Çile, Dua: 34).

Necip Fazıl, tam otuz yıl Allah'ın varlığından habersiz olarak yaşadığını şu mısralarla dile getirir:

Tam otuz yıl saatim işlemiş, ben durmuşum;
Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum...

(Çile, Tam Otuz Yıl: 35).

Marifetli hokkabaza, başını kaldırıp, gökyüzüne bakmasını söyleyen şair, gökte yıldızlarla kaydırarak oynayan bir varlığa yani Allah'a işaret eder:

Marifetli hokkabaz, başını kaldır da bak!
Gökte bir oynayan var, yıldızlarla kaydırak...

(Çile, Hokkabaz: 36).

Dünya Allah'ın yaratmış olduğu bir mimarîdir. Düzen içerisinde her şey, iklimler, sesler, renkler, hacimler birbirleriyle kaynaştırılmıştır:

Fikret nasıl kurulmuş iç içe bu iklimler?

Nasıl kaynaştırılmış, sesler, renkler, hacimler?

(Çile, Mimarî: 37).

“Allah” başlığı altında bizlere sunduğu “Merdiven” şiirinde Necip Fazıl, her şeyi bırakarak, göklere ulaşan merdiveni arar:

Diyorlar bana: Kalsın şiir de söz de yerde!

Sen araştı, göklere çıkan merdiven nerde?

(Çile, Merdiven: 38).

Sanatı “Allah’ı aramak” olarak nitelendiren şair, asıl marifetin bu olduğunu söyler. Geride kalan her şey ise; ona çok basit ya ni çelik-çomak gibi gelir:

Anladım işi, sanat, Allah’ı aramakmış;

Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış...

(Çile, Sanat: 39).

Necip Fazıl, Allah’tan başka yakınımızın olmadığını şöyle ifade eder:

İnsan, yaklaştığınca yaklaştığından ayrı;

Belli ki, yakınımız yoktur Allah’tan gayrı...

(Çile, Yakınlık: 41).

Şüphesiz ilim bir arayıştır ve her aramanın varacağı bir sonuç olacaktır. Yeryüzünde, ister sanatla, ister ilimle olsun her arayışın gayesinin Allah olduğunu , şair “Allah ve İnsan” başlıklı şiirinde dile getirir:

Seni aramam için beni uzağa attın!

Âlemi benim, beni kendin için yarattın!

(Çile, Allah ve İnsan: 42).

İnanmanın ötesi bir kudretle Allah’a inanan şair, ağzının tel tel veya iplik iplik dikkilse dahi, nabzını yoklayanların tek bir ses duyabileceğini, bu sesin de “Allah” olduğunu vurgular:

Tel tel ve iplik iplik dikkiler de ağzımı;

Tek ses duysalar; Allah... Yoklayanlar nabzı mı.

(Çile, Ağzımı Dikkiler: 43).

Necip Fazıl’a göre her şey Allah’a varışta bir arıdır. Şiir, bilim, düşünce, kitap... Şair, lûgat kitaplarını eline tutuşturanlara Allah’tan başka hiçbir kelime bilmediğini söyler. Bu bilinmezlik, aslında Allah’ın varlığının kesin olarak benliğe işlenmesinden kaynaklanmaktadır:

Tutuşturanlar, lûgat kitabını elime,
Bilsin: Allahtan başka bilmiyorum kelime.
(Çile, Lûgat: 45).

Ellerine uzanan dudakları tepen şair, “Allah diyen” insanı ayağından öpmek ister:

Ellerime uzanan dudakları tepeyim;
Allah diyen, gel, seni ayağından öpeyim!
(Çile, Öpmek: 46).

Allah’ın büyüklüğünü dile getiren şair, bundan dolayı ecelle pazarlığa bile girişmemektedir :

Ne var ki, pazarlığa girecek ecelle;
Sermayem tek kelime, Allah azze ve celle...
(Çile, Tek Kelime, s.47).

Necip Fazıl, Allah’tan gelen her şeyi itiraz etmeden kabullenir. Bu kabulleniş şairin ruhundaki derin sevginin göstergesidir. Allah kahrıyla da, rahmetiyle de çok güzeldir:

Güzel Allah’ım, senden ne gelecekse gelsin;
Sen ki, rahmetinle de kahrınla da güzelsin ...
(Çile, Güzel: 48).

Necip Fazıl, “Çile” kitabının kırk birinci sayfasında yer alan ve 1972 yılında kaleme aldığı “Yakınlık” şiirinin bir benzerini de 1977 yılında kaleme almıştır. Bu şiirinde de neye yaklaşırsa, sonunun hep uzaklık ve kırgınlık olduğunu belirten şair , Allah’tan başka yakını olmadığını söyler:

Neye yaklaşısam, sonu uzaklık ve kırgınlık;
Anla ki, yok, Allah’tan başkasıyla yakınlık...
(Çile, Yakınlık: 49).

Bu dünyadaki hiçbir şey Allah'ın kudretiyle boy ölçüşemez. Kudret sahibi Allah'tır. Gerisinde ne güç ne de kuvvet vardır. Hâl böyle iken; âlim ilmine, pehlivan da pazısına yanmalıdır:

Kudret O'nun; gayrında ne mecâl var, ne tüvan;
Âlim ilmine yansın, pazısına pehlivan...

(Çile, Kudret: 50).

Allah'ın aşkını ateşe, ateşini de gül bahçesine benzeten şair, bu işin Türkçesini bizlere sunar:

Rabbim, Rabbim, bu işin, bildim neymiş Türkçesi;
Senin aşkın ateştir, ateşin gül bahçesi...

(Çile, Aşk: 51).

Necip Fazıl şiirlerinde Allah sevgisini, varlığını, Allah'ın her şeye hükmünü, kudreti ni, özelliklerini vb. dile getirir. Allah'a gönülden bağlı olan şairin şiirlerinden, onun Allah'tan gelen her şeyi kabul ederek, benimsediğini görmekteyiz. Bunun dışında Necip Fazıl "Allah'tan korkmak" kavramını da kullanmaktadır.

Şaire göre aşk ve korku, peçe ve perde gibidir. Allah'ı seven insan, O'ndan korkar:

Aşk korkuya peçedir, korku da aşka perde;
Allah'tan nasıl korkmaz, insan O'nu sever de?..

(Çile, Aşk ve Korku: 52).

Allah, şanı büyük olan ve her şeyi vermeye gücü yetendir. Bu sebeple de insan, O'na isteklerini sunar:

Verirler "Ben acizim, kudret senin!" dedikçe,
Verenin şanı büyük, sen iste istedikçe!

(Çile, İste: 53).

Yakın olanın "Allah" olduğunu söyleyen şair, her şeyin Allah tarafından "Rakip" ismiyle kurulan bir tuzak olduğunu belirtir:

Yakın O'dur, gerisi birbirine en uzak;
Her şey "Rakip" ismiyle O'nun kurduğu tuzak...
(Çile, Yakın: 54).

Her ne yana baksa aynı şeyi gören şair, var olanın "Hakikat Sultanı" olarak ifadelendirdiğı "Allah" olduğunu söyler:

Neye baksam aynı şey, neyi görsem aynı şey...
Olan sensin, hey gidi Hakikat Sultanı hey!
(Çile, Hey!: 55).

Şair, üstündeki yükün, sıkıntının Allah'tan geldiğini söyler. Çaresiz bu yükü çekecektir. Bununla beraber, Allah'a kaçış ve de Allah'a sığınış kaçın ılmaz olur:

Bu yük senden Allahım, çekeceğim, nâçarım!
Senden sana sığınır, senden sana kaçarım!
(Çile, Yük: 56).

Necip Fazıl, Allah'ın tek oluşunu "BİR" kelimesiyle ifadelendirerek, kendini, ruhunu, hayatını ve sanatını "BİR"i arayarak ve düşünere k geçirmektedir.

Binbir istikamette seke seke, sağa sola büküle büküle, renkten renge bulana bulana, hiçbir şeyden habersiz ve insandaki mecc anî emniyet ve bedâhet saadeti karşısında şaşkın, hep o BİR etrafında helezonlar çizen bir hayat... (Koç, 2005: 28).

Ecel teri dökerken "Allah bir" demektense, Allah'ın bir olduğunu söylediğı bir anda ölmeyi tercih eden şair, bu duygusunu mısralara döker:

"Allah bir!" demektense ecel teri dökerken,
Ölüversem, beklenmez ânda "Allah bir" derken.
(Çile, O Ân: 57).

Şair, Allah'ın bizlere çok yakın olduğunu söyler. Bu yakınlık o denli bir yakınlıktır ki, Allah bizlere şahdamarımızdan daha yakındır. Bize bu kadar yakın olan Allah'tan uzağı düşmek ise günahtır:

Sana şahdamarından daha da yakın Allah,
Günah mı dedin, O'ndan uzağı düşmek günah...

(Çile, Günah: 58).

Bize sunulan hayat bir emanet gibidir. Bu emanet ise; bir anlıktır. Bununla övüneceğimize, rahmet kapısında ağlaşıp dövünmemiz gerekir:

Bir ânlık emânetle ne türlü övünelim;

Gel, rahmet kapısında ağlaşıp dövünelim!

(Çile, Emânet: 59).

Necip Fazıl'ın ilk gençlik dönemlerinde kendisini iyice hissettirmeye başlayan “gaybı kurcalama”, veya biraz yorumlayarak söyleyecek olursak, tefekkürle bâtinî sezişi birleştirme işi, beş hassenin sınırını tırmalayıcı ve ilerisini araştırmacı, derin bir mel ankoli duygusu olarak başlar. İlerideki basamaklarda gittikçe daha da kıvamlanacak olan bu duyarlılık, onun kulaklarına, mütemadiyen, mücerret, müphem, formüllenmemiş ve sisteme girmemiş, hayat üstü bir hayat, ideal hayat hasretinin, fısıltılarını ak ıtır. Seslerin, renklerin, şekillerin ve mesafelerin ötesindeki hakikatten çıkıntılar bırakıp geçen bu fısıltıyı hiçbir zaman kaybetmez... Hayatı muazzam bir şeyi bulmanın akıntısına dönüşür. Şu veya bu miskin vesilenin hassasiyeti içinde sürekli bir şeyleri, BİRİNİ arar. (Koç, 2005 : 27).

Allah sevgisiyle dolup taşan Necip Fazıl, göz kaptırdığı renkten, kulak verdiği sestten, Allah'tan habersiz aldığı her nefesten , yine Allah'a sığınarak, O'ndan af diler:

Göz kaptırdığım renkten, kulak verdiğim sestten;

Affet, senden habersiz aldığım her nefesten...

(Çile, Affet: 61).

“Bendedir” adlı şiirinde şair, Allah'a çıkan yolları kendinde görür:

Yollar ki, Allaha çıkar, bendedir.

(Çile, Bendedir: 66).

Sabır, musibetle karşılaşıldığında, ilk anda olur. Sabır için çeşitli dereceler vardır: 1. Sonunda karşılaşacağı nimetleri düşünerek be lâlara sabır etmek. 2. Allah'ın cezalandırmasından korkarak günaha girmekten kaçınmaya sabretmek 3. Tâat ve ibadet te nefse gelen ağırlığa sabretmek (Cebecioğlu, 1997: 605-606).

Sabretmek kişinin erdeminden, inancından gelir. Necip Fazıl ise, kurtuluşu Allah'ta bulur. Biz sabrettiğimizi sananlarız, oysa asıl sabreden Allah'tır:

Felâh mı, onda felâh,
Silâh mı, onda silâh.
Sen de kim oluyorsun?
Asıl sabreden Allah.

(Çile, Sabır: 73).

Dinî şiirlerinde “nefs” kavramını çokça kullanan şair ; Allah dostu olanı; nefesine pay biçmeyen, kırk yıl geçse bile, bir ekşi ayran içmeyen kimse olarak görür:

Allah dostu odur ki, nefesine tek pay biçmez;
Kırk yıl bir ekşi ayran özler de onu içmez.

(Çile, Allah Dostu: 87).

İnsan; iplikteki büklüm, sudaki bir anlık surettir. Allah ise, kendine mahsus kudret sahibi:

İnsan... İplikte büklüm, suda bir anlık suret...
Allah... Olmanın ona mahsus olduğu kudret..

(Çile, İnsan ve Allah: 92).

“Allah” konulu şiirlerinde kudret, azze, celle, g ökyüzü vb. kavramları kullanan Necip Fazıl, “Müslüman Yüzü” adlı şiirinde de “tevhid” kelimesini kullanır.

Tevhid kelimesinden kasıt:

1. Birkaç şeyi bir araya getirme, birleştirme. 2. Birliğine inanma, bir sayma, bir olarak bakma. 3. Tek tanrıcılık. 4. Allah’ı övmek için yazılan manzume (TDK, 1988: 1467).

Teolojik bağlamda, tek dine, tek yaratıcıya inanan şair, müslüman bir insanın yüzündeki her çizgiyi Allah’ın birliğine işaret olarak görmektedir. Bu öyle bir yüzdür ki , ona bakan Allah’ı hatırlar :

O yüz, her hattı tevhid kaleminden bir satır;
O yüz ki, göz değince Allah’ı hatırlatır...

(Çile, Müslüman Yüzü: 94).

Kendisini kutsî nefesin üflediği kama benzeten şair, sesin yani varlığın Allah’a ait olduğunu dile getirir. Bu durumda yaptığı işi kendisini n yapıp yapmaması önemsiz olur; çünkü eser her şartta Allah’ındır:

Ben o kutsî nefesin üflediği kamaşım;
Ses onun, ben imzamı atmışım atmamışım...
(Çile, Kamaş: 99).

İlim, kitaplar, bilgiler Allah’a varmak için bir araçtır. Necip Fazıl, şiiri Allah’ı aramak olarak tarif eder. Şair, Allah’ın ismi varken, lûgatı yani sözlüğü yok sayar:

Allah ismi varken lûgat ne demek!
Karalıyorum!
(Çile, Aralık Kapı: 133).

Necip Fazıl’da ölüm hiçbir zaman bir son değil, yepyeni bir hayatın başlangıcıdır. Allah’a varış, ebedî bir hayatın kapısından içeri girişi ifade eder.

“Müjde” adlı şiirinde, ölümü müjdeleyen şair, ölümü bile öldüren Allah’a secde eder:
Öleceğiz; müjdeler olsun, müjdeler olsun!
Ölümü de öldüren Rabbe secdeler olsun!
(Çile, Müjde: 152).

Fikir çilesinin şaheseri olan “Çile” şairin düşüncelerinin ve hayata bakışının en büyük timsali gibidir.

“Visal” adlı şiirinde de fikrinin çilesini çeken şair, gözü, görüyorum sanmanın öksesi, uzaydaki sükûtu da, Allah’ın sesi gibi algılar. Allah, kalbimizi O’na yönelmesi için yaratmıştır. Allah’tan uzaklık da, O’na yakınlık da ateşi andırır. Bu dünyada fikir çilesine eş bir azap olup olmadığını soran şair, bu çileyi çekmektedir:

Yoksa göz, görüyorum sanmanın öksesi mi?
Fezada dipsiz sükût, duyulmazın sesi mi?
Rabbim, Rabbim, Yüce Rab, âlemlerin Rabbi, sen!
Sana yönelsin diye icad eden kalbi, sen!
Senden uzaklık ateş, sana yakınlık ateş!

Azap var mı âlemde fikir çilesine eş?
(Çile, Visal: 233).

Ne kadar vatan varsa, hepsi öbür âlemi haber verir. Gurbet diye nitelendirdiğimiz şey ise bizlere Allah'ın varlığını sunar :

Ne kadar vatan varsa, o vatandan haberci,
Gurbet dediğin senin, Yaradandan haberci...
(Çile, Haberci: 236).

Dini şiirlerinde sıkça kullandığı “secde” motifi ni “Yüzkarası” şiirinde de kullanan şair, alınıdaki tozpembe secde yarası ve de lû gat kitabındaki tek isim olan “Allah”tan söz eder :

Alnımda tozpembe secde yarası,
Lûgat kitabımda tek isim: Allah...
(Çile, Yüzkarası: 260).

Başını bir cenk meydanına benzeten Necip Fazıl, uyumak istediğini söyler. Ayrıca Allah'ı hiçbir kalıba sokmadan düşünmek ister:

Uymak istiyorum; başım bir cenk meydanı;
Harfsiz ve kelimesiz düşünmek Yaradanı.
(Çile, Uyumak İstiyorum: 272).

Necip Fazıl Allah'ın varlığından hiç şüphe etmez. Allah; sonsuz bir varlığa sahipken, O'nu dipsiz yokta arayanlara kızar. Allah'ı belli bir gerçeğe dayandırmaya çalışan beyinlere “sakat” der. Gerçeğin Allah'ın muradı olduğunu söyler. Bunu böyle bilmeyenler, “balonunu kaçırmış bir çocuk” tan farksızdırlar. Bunlar ya dize gelir ya da kudururlar:

İşte şüpheci akli çatlatan korkunç nokta:
O ki sonsuz var, nasıl aranır dipsiz yok'ta?
Olur ve olmaz her şey, yokluk da O'nun kulu;
Bu noktaya vardın mı, el tutuk, dil burkulu.
Allahı hakikate soran kafa ne sakat?
Hakikat de ne; Hakkın muradıdır hakikat.
Balonunu kaçırmış, çocuk gibi ağla dur!
Rabbim böyle emretmiş, ya dize gel, ya kudur!

(Çile, Hâlim: 309).

Zamanın kendisini bölüp, parçaladığına inanan şair; “Bir” olan Allah’ tan yardım ister:

Beni zaman bölüyor, beni doğruyor adet,
Medet ey birin Bir’i, ey birin Bir’i medet!..

(Çile, Medet: 317).

Gece gündüz ecele boğuştığını dile getiren şair, Allah’ın adlarını sayar. Bu isimler Allah’ın merhametinin göstergeleridir:

Yeter boğuştığım gece gündüz ecele;
Allah Rahim ve Rahman, Allah Azze ve Celle...

(Çile, Ecel: 319).

“Hakikat” adlı şiirinde de Necip Fazıl’ın Allah’ı mutlak bir suretle, sorgusuz sualsiz kabullendiğini görüyoruz. Şairdeki “Allah” inancı birin Bir’ini yâni tek hakikati temsil eder.

Hakikatten yola çıkarak, Allah’a ulaşmanın zorluk olduğunu söyleyen Necip Fazıl, Allah’tan yola çıkılarak varılan her şeyin de gerçek olduğunu dile getirir:

Allaha hakikatten yola çıkmak, meşakkat;
Allahtan yola çıkıp varılan şey, hakikat...

(Çile, Hakikat: 350).

Allah’ı, “Hakikat Sultanı” olarak gören şair, “Hiç” adlı şiirinde de Allah’ın varlığını dile döker. Küfre göre; dünyanın başı da, sonu da hiçten ibarettir. Şairimiz de ; iki hiç arasında varlığın olmayacağını söyleyerek, “hiç” kavramının “hiçliğini” çürütür:

Âlemin küfre göre, hem başı, hem sonu “hiç”...
“İki hiç” arasında varlık olur mu ki hiç?..

(Çile, Hiç: 358).

“Bir” adlı şiirde, Allah’ın ululuğunu dile getir en şair, O’nu anlatır::

Varlık yalnız Bir’dedir, toplam bölüm hep birde...
Devam eden yalnız bir, sayıda, dört tekbirde...

(Çile, Bir: 368).

“Sayılar” şiirinde de, sayılar Allah’ın “Bir” oluşunun dalgalanışı gibidir:

Sayılar yalnız Bir’in dalgalanışı,

Sayılar kemmiyetin keyfiyeti anışı...

(Çile, Sayılar: 369).

Şair, sayılarda çoğalmanın bir anlam ifade etmediğinden bahseder. Kırk milyonla bir hiçin çarpısı yine “hiç”i ifade eder. Şair, içindeki “Bir”i sayıların çokluğundan da üstün görmektedir:

Sayılarda çoğalmak, niçin, ne olmak için?

Bir tek hiçtir çarpısı, kırk milyona bir hiçin...

(Çile, Hiç Mi Hiç: 370).

“Bir” sayısı şairin hayatında önemli bir yer tutar. Beynini yiyen bir adam gibi “Bir”i düşünen şair, sayıların çoğalmasına karşı “Allah b ir!” der:

“Bir”i deşerken her ân beynini yiyen adam

Sayılar köpürdükçe “Allah bir!” diyen adam...

(Çile, Bir: 371).

Zıtlıklardan yararlanarak, etkili bir anlatıma başvuran şair, Allah, Resûl aşkıyla öylesine erir, öylesine zayıflar ki, tıpkı bir Herkül’e döner. Bu Herkül’e dönüş şairin iç dünyasının gücünü bizlere sunar:

Allah, Resûl aşkıyla yandım, bittim, kül oldum!

Öyle zayıfladım ki, sonunda herkül oldum.

(Çile, Aşk: 376).

Necip Fazıl’ın hayatında bazı şahsiyetlerin önemli bir yeri vardır. Bu şahsiyetlerden biri de şairin anneannesidir.

“Burnunun ucuna kadar kapalı, bütün ömrünce Allah’ı, Resûlünü ve emirlerini anıp ağlamaktan başka işi olmayan ve dört yanı hep ahiret kardeşleriyle çevreli yaşayan dul ve ümmî anneannem, İkinci Dünya Harbine kadar yaşadı” (Kısakürek, 2004: 16).

“O Erler Ki” şiirinde de Allah aşkıyla dolu dolu olan anneannesinin davranış tarzını, ahlâkını mısralara döker:

Bir ân yabancıya kaysa gözleri
Bir ömür gözyaşı cezasındalar.

(Çile, O Erler Ki: 388).

Şiirine devam eden şair, bu gibi insanların cennet ve cehennem tasası çekmediklerini, sadece Allah'ın rızasını kazanmak için uğraştıklarını söyler:

Ne cennet tasası ve ne cehennem;
Sadece Allahın rızasındalar.

(Çile, O Erler Ki: 388).

Allah'ın varlığını sorgulayanlara, aynı soruyla tokat gibi bir cevap veren şair şöyle der:

“Allah vardır!” dersin; sorarlar: Niçin?
Sonra tokat, puta “niçin?”den gelir.

(Çile, Ve Gelir: 409).

Necip Fazıl'ın “Feza Pilotu” adlı şiirinde eleştiri bulmak mümkündür. Rus Astronot Gagarin'in, uzaya çıkıp “Tanrı'yı görmedim” sözleriyle geri dönmesinden sonraki durumun değerlendirildiği anlaşılan bu şiirde şâir, derin bir öfke içinde bu sözleri değerlendirmekte ve aya çıkmanın felsefesini yapmaktadır. Aya çıkan bu insanların bir odun parçasına at diye binen bir çocuktan farkı yoktur. Yaptığını büyük bir şey zannetmektedir. Oysa fezadaki milyonlarca ışık yılı mesafenin yanında Ay, dünya bir karış bile uzakta sayılmaz (Tökel, 2005: 63).

...

Bir odun parçasına at diye binen çocuk!
Başında çelik külâh, sırtında plâstik gocuk.
Uzaklıkları yenmiş fâtiş edasındasın!
Dipsizliğin dibini bulmak sevdasındasın!...
Allah'a dil çıkarır gibi küstah bir yarış...
Farkında değilsin ki, Ay dünyaya bir karış.

(Çile, Feza Pilotu: 410).

“Dâva ve Cemiyet” başlığı altında ele aldığı “Kâbus” adlı şiirinde cemiyete seslenen şair; onları Hakk'a davet eder:

...

Bir damla gözyaşına,
Sonsuzluk, sattıkları.
Hakka dönünüz Hakka.
Hakkın yarattıkları!

(Çile, Kâbus: 431).

“Tutuk” şiirinde de cemiyete seslenen şair, Allah’a bağlılığı ve O’nun tutuğu olmayı gerçek hürriyet olarak gösterir:

Gel beriye, kurtuluş ordusunun tuğu ol!
Hürriyet mi dileğin, Allahın tutuğu ol!

(Çile, Tutuk: 455).

2. 3. PEYGAMBER

Necip Fazıl, dinî şiirlerini Allah ve de Resûl aşkıyla yoğurarak, iç dünyasındaki coşkunlukları, inançları, sevgileri daha da etkili bir dille anlatmaktadır.

Necip Fazıl’ın kendi kaleminden dökülen şu sözlere kulak verelim:

“Mutlak (Bir)”in bir ve tek olarak yarattığı... O, kendisinden sonraki halkalanışa, Allah’ın kendisiyle sayı sayı yol verdiği... O, insanın gayesi, Peygamberliğin ufku... Ezelde sebep, ebedde netice... O... Allah’ın diliyle ‘Ben insanın en büyük sırrıym ve insan benim en büyük sırrım’ derken, belirttiği insanın ta kendisi... O, büsbütün hisselerin ana sermayesi... İnsan olmaya en büyük insan, Peygamber olmaya en büyük Peygamber...”(Kısakürek, 1981: 3).

Fikir kadar güzel ve tek olan, geçmişin güzel kokusunu süzdüğü, varlığın petek, kendisinin de bal olduğu kişidir peygamber:

Sen, fikir kadar güzel,
Ve tek, birden daha tek!
İtrını süzmüş ezel;
Bal sensin, varlık petek...

(Çile, Peygamber: 64).

“Peygamber” başlıklı başka bir şiirinde ise; insanı n, toplumun, temelin ve binanın her şeyini peygamberde bulur. Metafizik bağlamda şair, nasıl ki sorgusuz sualsiz Allah’a inanır ve O’ndan gelecek her şeyi kabul ederse, peygamberin de her davranışını kabul eder ve ona inanır:

Sende insan ve toplum, sende temel ve bina;
Ne getirdin, götürdün, bildirdinse âmennâ!...

(Çile, Peygamber: 79).

“O” adlı şiirinde ise; şair Hz. Muhammed’in Kâinat Efendiliği’ni ve de varlık nurunu dile getirir:

O, Allahın emriyle Kâinat Efendisi;
Varlığın Tacı, varlık nurunun ta kendisi...

(Çile, O: 80).

Peygamber; müjdecî, kurtarıcı ve de efendidir. Şair, ona uymayan hiçbir ölçüyü kabul etmez. Hayat bile reddedilir:

Müjdecim, Kurtarıcım, Efendim, Peygamberim;
Sana uymayan ölçü, hayat olsa teperim!

(Çile, Ölçü: 81).

Şair, ölüme güzel bir düşünceyle yaklaşır. Ona göre ölüm, güzeldir. Ölüm bizleri perdenin ardındaki sırra ulaştırır. Eğer ölüm güzel olmasaydı, peygamber ölmezdi:

Ölüm güzel şey; budur perde ardından haber...
Hiç güzel olmasaydı ölür müydü Peygamber?...

(Çile, Güzel Şey: 153).

“Uyumak İstiyorum” adlı şiirinde, göz kapaklarında, günün kapkara kızılığını hisseden şairin kulaklarında ise, tarihin bin yıllık çırkık sesi vardır. Dirilerin ölü, ölülerin diri olduğu bir yurdu anlatan şair, raflarda toza batmış bir bildirinin varlığından bahseder. Bu bildiri peygamberdendir:

Göz kapaklarımda gün, kapkara bir kızılık;
Kulağımda tarihin çırkık sesi, bin yıllık.
Bir yurt ki bu, diriler ölü, ölüler diri;

Raflarda toza batmış Peygamberden bildiri.

(Çile, Uyumak İstiyorum: 273).

Şairin “Allah” konulu şiirlerinde de ele aldığımız “Aşk” şiiri, Peygamber aşkını da işler. Şair; Allah ile Resûl aşkını o derece derinden hisseder ki, yanar, kül olur. Bu yanış ve kül oluş, şairi manevî bakımdan bir Herkül ya par:

Allah, Resûl aşkıyla yandım, bittim, kül oldum!

Öyle zayıfladım ki, sonunda herkül oldum.

(Çile, Aşk: 376).

Hız. Muhammed’e yazmış olduğu “O’na”na adlı şiirinde ise, sevgi, aşk, inanç, derin bir metafizik anlayışla işlenmiştir:

Benim efendim!!

Ben sana bendim!

Bir üfledin de

Yıkıldı bend’im.

...

Askerin oldum,

Başta tûlbendim;

Okum sadakta,

Elde kemendim.

Benim efendim.

(Çile, O’na: 380-381).

Peygamber sevgisini içine sığdıramayan şair, “Dâva ve Cemiyet” başlığı altında ele aldığı “O’nun Ümmetinden Ol” şiirinde cemiyete seslenerek, onları peygamberin ümmetinden olmaya davet eder:

Beri gel, serseri yol!

O’nun Ümmetinden ol!

Sel sel kümelerle dol!

O’nun Ümmetinden ol!

(Çile, O’nun Ümmetinden Ol: 397).

Bir başka şiirinde ise Necip Fazıl; insanlara son sığınak olarak, Hz. Muhammed'in hırkasını işaret eder:

Ey insan, sana son sığınak,
Son Peygamberin hırkasında!

(Çile, Son Sığınak: 429).

Şair, hayalindeki yedi renkli peygamber kuşağının altında kervanıyla yola düşer. Kervanının öncüsü ise, kır atındadır:

Yedi renkli Peygamber kuşağının altında,
Kervanım yola çıktı, öncüsü kır atında...

(Çile, Kervan: 434).

2. 4. TASAVVUF

Necip Fazıl'ın şiirlerinde “tasavvuf” bir düşünüş tarzı, bir hayat tarzı, şairin dünyayı algılayış tarzı şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

İnsanın içsel cephesine hitap eden tasavvuf, gerek doğu, gerekse batı dünyasında uzun tarihi bir süreç izleyerek günümüze kadar gelmiş olan ruhî bir akımdır.

Tasavvuf; sofulaşma, gönlünü Allah sevgisine bağlamadır (Devellioğlu, 2001: 1036).

Kul ile Allah arasında ihsân olayının gerçekleşmesi veya kulun ihsan vasfını kazanmasının yollarını gösteren bir ilim. Tasavvufun birden fazla tarifi yapılmıştır (Cebecioğlu, 1997: 689).

İslâmiyetin doğuşundan kısa bir süre sonra ortaya çıkmış olan tasavvuf, özellikle tarikatler ve tekkeler aracılığıyla İslâm dünyasındaki etkisi yüzyıllar boyu sürmüş bir düşünce ve inanç sistemidir. Şeriatin emir ve yasaklarını yumuşatmağa, Allah'a sevgiyle varmağa yönelik bir sistem olup Müslüman milletlerin edebiyatlarında kalıcı izler bırakmıştır. (Mengi, 2000 : 29).

Tasavvufun temeli, evrende tek bir varlığın bulunduğu, o tek varlığın dışındaki diğer varlıkların ise onun yeryüzündeki yansıması olduğu görüşüne dayanır. O tek varlık Allah'tır.

Öteki varlıklar,daha doğru bir deyişle görünen her şey, tek varlık olan Allah'ın türlü görüntüleridir ve Allah'ın anlaşılıp, bilinmesi için vardır. Buna “vahdet -i vücud” görüşü denir. (Mengi , 2000 : 30).

Öte yandan tasavvufun “Vahdet-i Vücud” inancından sonra en önemli özelliği, insana önem vererek onu yüceltmesidir ; çünkü gönül Allah'ın evi sayılır. İnsan Allah'tan gelmiştir. Onun bir parçasıdır. Yeryüzündeki geçici varlığı sırasında bütün çabası Allah'ı bilmeye, öğrenmeye yönelmekten ibaret olmalıdır. Allah'ı bulup öğreneceği yer ise insanın kendi gönlüdür. (Mengi , 2000 : 32).

Bu tanımların kesiştiği ortak nokta, tasavvufun ahlâkı güzelleştirmek, nefsî terbiye etmek, kötü huyları terk edip, güzel huylar edinmek şek linde tanımlanabilmesidir (İz, 1981: 34).

Necip Fazıl ise ; tasavvufla ilgili olarak şunları söylemektedir :

İslâm teolojisinin esas olduğu bir hayat tarzını şiirlerin de aktaran Necip Fazıl'a göre tasavvuf: “Tasavvuf, İslâm, ruh ikliminin su gibi , güneş gibi, ağaç gibi ana unsurudur.” (Kısakürek, 1982: 10).

Necip Fazıl, en güçlü ve başarılı olduğu bir dönemde, sahip olduğu her şeyi bırakarak, büyük bir arayışa çıkan Gazali'de kendini görür. Gazali; düşünce ve eylemi tasavvufun dönüştürücü dünyasında bütünleştirerek, kutsal kültürle bağlarını koparan düşüncelerle kıran kırana hesaplaşmıştır. Gazali'nin kurtuluşu Atina ve Roma'da aramadığı gibi, Necip Fazıl da Washington ve Moskova'da aramamıştır. Onlar, insanlığın geleceğini birbiriyle çatışan akıl kaynaklı düşünce akımlarında değil, uyumsuzluk ve düzensizliğe yer olmayan kutsal kaynaklarda olduğunu ömürleri boyunca vurgulamışlardır. O, Allah'ın rengine boyanmanın sırrını Yunus'tan Mevlana'ya, Gazali'den İbn Arabî'ye büyük bir derinlik kazanan Tasavvuf'un sınırsız gönül dünyasının zenginliklerinde buldu. Tasavvuf'un değiştirici potasında iki dünya gündüz ve gece gibi birbirinden ayrılmayan bir bütündür (Gürdoğan, 2005: 508).

Şiiri “Allah'ı aramak” olarak tarif eden Necip Fazıl, tasavvufî düşünceyi de beslenir. Hayal âlemi, rüya ya da metafiziksel kurgulayışlar şairi bambaşka bir dünyaya götürür.

Nefsinin terbiyesi şair için önemli bir husustur. Nefsine önünde diz çökmesini emreden şairin tek bir meselesi vardır. Bu mesele ise; dinî ve de tasavvufî bağlamda sonsuzluk düşüncesiyle ilgilidir:

Diz çok ey zorlu nefs önümde diz çök!
Heybem hayat dolu, deste ve yumak.
Sen, bütün dalların birleştiği kök;
Biricik meselem, Sonsuza varmak...

(Çile, Çile: 20).

“Allah” konulu şiirleri içerisinde ele aldığımız “Zehirle Pişmiş Aş” şiirinde tasavvufî bağlamda gönlünü Allah’a bağlayan şair, bir çağrıda bulunur. İçindeki aşkla, zehirli aşı bile yemekten çekinmeyecek olan şair, sınırlılığın sınırını aşarak, sınırsızlığa ulaşır. Dilsizce “Allah” demeye bir çağrıda bulunur:

“Zehirle pişmiş aşı yemeye kimler gelir?”
Dilsizce, yalnız Allah demeye kimler gelir?

(Çile, Zehirle Pişmiş Aş: 40).

“Çile” şiirinde nefsine diz çökmesi için emir veren şair, “Nefs” adlı şiirinde ise; nefsin yapabileceklerinden bahseder:

Geceler toprağa benimle inmiş.
Kasırğa benimle kopmuş denizde.
Sanırım vebalı elim gezinmiş,
Çürüyen ağaçta, hasta benizde.

(Çile, Nefs: 69).

Nefs; ruh, akıl, insanın bedeni, ceset, kan, azamet, izzet, görüş, kötü göz, bir şeyin cevheri, hamîyyet, işkence, ukûbet, arzu, murad. Tasavvufî olarak Kâşânî’nin ifade ettiği gibi, kendisinde iradî hareket, his ve hayat kuvveti bulunan latif buharlı bir cevherdir. Kötülüğü emreden mânâsında anlaşıldığı gibi, Allah tarafından insana üflenen ve ruh -ı Rahmânî, İlâhî ben mânâsında da kullanılmıştır. Hakîm Tirmizî bunu şöyle tanımlar: O, hayvanî ruhtur, kalb (nefs-i nâtika) ile beden arasında vâsıta (Cebecioğlu, 1997: 545).

Nefs; insanın hayvanî tarafını temsil eden, tıpkı Freud'un "id" diye nitelendirdiği, dizginlenmesi zor olan boyutudur. Bir İslâm felsefesi olan tasavvuf, insanın törpülenmesi gereken taraflarını törpüler. İnsanı en güzel vasıflarıyla ortaya çıkararak, onu yüceltmek ister. Bunu gerçekleştirmek için de insanın çabası şarttır.

Kendi nefsinin mısralara döken Necip Fazıl, ruhuna bir kefen bezinin yeterli olduğunu; ancak nefesine sırma ve ipeğin yetmediğini söyler. Ne yaparsa yapsın, nefsinin taşkınlıkları kendini belli eder:

Ruhuma bir kefen bezi yeter de,
Yetmez aç nefsimin sırma ve ipek.
Çare yok, yüzünden düştüğüm derde;
Yesem de "toprakla karışık kepek..."

(Çile, Benim Nefsim: 70).

Şiirine, nefsinin özelliklerini anlatarak devam eden şair, gökyüzüne bile sığdıramadığı nefesine "köpek" diye hitap eder:

Güneşle bir tutsam girmez hizaya;
Dar bulur, sığmam der, dipsiz feza.
Kuyruk sallar, sonra hırlar ezâya;
Benim nefsim, benim nefsim ne köpek!...

(Çile, Benim Nefsim: 70).

"Dinî" konulu şiirler başlığı altında da ele aldığımız "Ve Nefs" adlı şiirinde Necip Fazıl, yine nefsinin yetinmezliklerinden bahseder. Nefsin ardından perişan bir hâlde koşan şair nefsi karşısındaki durumunu dile döker:

Hırsıma ne şöhrat yetti, ne de şan;
Döndüğüm her nokta dünyadan nişan.
Nefsimin ardından koştum perişan,
Ondan bir kıl bile avlayamadım...

(Çile, Ve Nefs: 71).

Tasavvufî bağlamda, nefsin terbiyesi çok önemlidir. İnsan olmanın gereklerinden biri de nefsin isteklerine boyun eğmemektir.

“Siyah Pelerinli Adam” adlı tiyatro eserinde şair, okuyucusuna tanıtmış olduğu “nefs” isimli kâfirin bir portresini de “Hep Nefs” adlı şiirinde çizer:

Yüzü kapkara zifir;
Elinde kös ve nefir.
Sabit fikir burgusu,
Dili, çözülmez cifir.
Nefs isimli o kâfir...

(Çile, Hep Nefs: 72).

1940 yılında kaleme aldığı “Allah Dostu” başlıklı şiirinde şair, altı yıl öncesinden bir tablo çizer. Zamanın donacak kadar güzel bir akşam olduğu sıralarda Allah dostu olarak nitelendirdiği şeyhi Abdülhâkim Arvasi ile tanı şmasını anlatır:

Allah dostunu gördüm, bundan altı yıl evvel;
Bir akşamdı ki, zaman, donacak kadar güzel.

(Çile, Allah Dostu: 76).

Necip Fazıl, Abdülhakim Arvâsi’yi şöyle anlatır:

Sonsuzluk plânının irşad kutbu...

Ferdî-Muhammedî hakikat vârisi...

Tesbihin son tanesi...

Benim kurtarıcım, müjdecim, mürşidim, şeyhim, nurum, ruhum, canım, efendim,
topyekün hayatım...

Kelimeler dize gelsin...

... büyük Allah dostu... (Kısakürek, 1981: 336).

Abdülhâkim Arvâsi, Necip Fazıl’ın hayatındaki en önemli şahsiyetlerdendir. Mürşidini bulduktan sonra bütün hayatı değişen şair, Arvâsi’nin bir bakışıyla ruhunda meydana gelen inanç sağlamlığını dile getirir:

Bana yakan gözlerle bir kerecik baktınız;
Ruhuma, büyük temel çivisini çaktınız!

(Çile, Mürşid: 77).

Necip Fazıl mutlak bir inanışla inanır. Gözün, aklın, fikrin ve kanıtlanmış şeylerin hepsinin bir kenara bırakılarak, tasavvufî bir aşkla çöl gibi gelen şeyler “göl” gibi algılanır :

Gözlüm, aklım, fikrim var deme, hepsi ni öldür!
Sana çöl gibi gelen, O göl diyorsa göldür!

(Çile, O Diyorsa: 82).

Necip Fazıl’a bu inanışı verecek olan kişi ise Abdülhâkim Arvâsi olacaktır:

“Batmayacağına inanarak suya bas yürür gidersin. İmkânsız olan belki buna inanmandır, su üstünde yürüyebilmen değil! İnanmak, insanoğluna vâdedilen bütün mucizelerin anahtarı... İnanmaya memuruz. Bugüne kadar insanlık, her neye nasıl inanmış olursa olsun, yalnız inanmanın eserini vermiş... İnanmış toprağı ekmiş... İnanmış, şehirleri kurmuş... İnanmış, meydanları açmış.... ve inanmış insanların başı üstüne, çın çın öten kubbeler çekmiş.... Sadece inanmış...” (Kısakürek, 1968: 25 -26).

Daima karşısına çıkan neftsen bahseden şair, ondan kaçmanın kolay olmadığını söyler:

Hep nefis çıkar karşıma, ölüp ölüp di rilsem;
İnsandan kaçmak kolay; kendimden kaçabilsem...

(Çile, Hep O: 85).

Yine nefse seslenen şair, nefsin doymazlığından dolayı gözünü kara toprağın doyurmasını diler:

Doymayan nefis, gözünü kara toprak doyursun!
Soframıza açlığı besleyenler buyursun !

(Çile, Sofra: 86).

Nefsine tek pay biçmeyerek, kırk yıl bir ekşi ayrıntı bile içmeyenleri “Allah dostu” diye niteler:

Allah dostu odur ki, nefsine tek pay biçmez;
Kırk yıl bir ekşi ayrıntı özler de onu içmez.

(Çile, Allah Dostu: 87).

“Allah” konulu şiirlerinin içerisinde de ele aldığımız “Kamış” adlı şiirinde tasavvufî bir eda vardır. Şair, kendisini kutsî bir nefesin üflediği kamışa benzetirken, ortaya çıkan güzelliğin de bu sese ait olduğunu söyler:

Ben o kutsî nefesin üflediği kamışım;
Ses onun, ben imzamı atmışım, atmamışım...
(Çile, Kamış: 99).

Kamışın diğer bir adı da “ney”dir. Ney ise; şu anlama gelmektedir:

Farsça, kamış anlamına gelir. Ney, Nay’ın hafifletilmiş şeklidir. Kamıştan mamûl, üflenerek çalınan bir musiki âletidir. Tasavvufî olarak ney’in hikâyesi şöyle anlatılır: Ney, bir zamanlar, kendi asıl vatanı sazlık, kamışlık bir bölgede hemcinsleriyle birlikte yaşamaktadır. Onu oradan keserler, pişsin, olgunlaşsın, içi boşalsın diye, gübre yığınının içine sokarlar, o karanlık ve pis yerde kalır. Çile çeker, sabır ve tahammül gösterir. Sonunda içi bomboş hâle gelir, rengi sapsarı olur. Oradan çıkarırlar, üzerine delikler açarlar. Ağız kısmından üfürülünce, kalpleri yakan bir ses ile feryada başlar. Bu feryadı, asıl vatanın (Neyis tan, kamışlık)dan olan ayrılığın doğurduğu hasretten kaynaklanmaktadır. O, nameleri ile ötelerin mükemmelliğini, ötelerin güzelliğini terennüm etmektedir. Kamış, içi boşalmadan yani fena halini, yokluk, hiçlik makamını elde etmeden, ötelerin ruhanî solukla rını haykıramaz. Ney sesi, aşk çılgılığıdır (Cebecioğlu, 1997: 555).

Necip Fazıl da “Kamış” adlı şiirinde tasavvufî bir bakışla kendini kamış olarak resmeder.

Tasavvufî motiflerden biri de “gönül”dür. Necip Fazıl, aklın ismine gönül derken, gönül yolu ile bulunanın, bozkırları güle dönüştürebileceğinden bahseder:

Akıl, akıl olsaydı ismi gönül olurdu;
Gönül gönlü bulsaydı, bozkırlar gül olurdu.
(Çile, Akıl: 106).

Gönül, tasavvufî hayatın merkezini teşkil eden mefhumlardandır. Bütün bâtınî faaliyetler gönülde meydana gelir. Gönül (kalb, fuad, yürek) umumî kanaata göre Hakk’ın nazargâhı, bâtınî idrak merkezidir (Tatçı, 1997: 319).

Necip Fazıl, bütün hayatı boyunca, akıl ile gönlü buluşturmaya çalışmış ve bunun sancısını, bu fikrin çilesini çekmiş bir şahs iyetir.

Sevdiğinden incinen bir kalbe sahip olan Necip Fazıl, kahredenden çok, sevilenden korkulduğunu söyler:

Bir kalbim var ki benim, sevdiğinden burkudur:

Kahredenden ziyade, sevilenden korkulur...

(Çile, Korku: 219).

Fikir çilesi çeken şair, sorular sorar. Göz, görüyorum sanmanın öksesi, gökyüzündeki sükût da Allah'ın sesi midir? Allah kalbi, O'na yönelsin diye yaratmıştır. Allah'tan uzaklık da, O'na yakınlık da ateşi andırır Şair fikir çilesine benz er bir azabın olup-olmadığını da sorar:

Yoksa göz, görüyorum sanmanın öksesi mi?

Fezada dipsiz sükût, duyulmazın sesi mi?

Rabbim, Rabbim, Yüce Rab, âlemlerin Rabbi, sen!

Sana yönelsin diye icad eden kalbi, sen!

Senden uzaklık ateş, sana yakınlık ateş!

Azap var mı âlemde fikir çilesine eş?

(Çile, Visal: 233).

Dinî konulu şiirlerinde de ele aldığımız “Zifaf” adlı şiirinde yeniden nefesine dönen şair, birazcık su ve kepeğin, “kuduz” diye nitelendirdiği nefesine yeterli geleceğini söyler:

Birazcık su ve kepek, şu kuduz nefse kifaf;

Dünyada varsa şöyle, sabaha çıkan zifaf!...

(Çile, Zifaf: 245).

Tasavvufî bağlamda bu dünya, diğer dünyanın habercisidir. “Ney” motifinde bahsettiğimiz gibi, asıl vatan öbür âlemdir. Necip Fazıl da bu dün yanın asıl vatanı olmadığına inanır. Ruhu öz vatanına kaçmak için gayret ederken, bir yandan da bu dünyaya hayrettedir:

Ruhum öz dünyasına kaçmak için gayrette;

Yalan dünyaya şimdi inmiş gibi hayrette....

(Çile, Hayret: 250).

“Kamış” motifini yeniden kullanan şair, kendisini gurbet rüzgârının üflediği kamışa benzeterek, bir su başındaki üzgün ve yalnız hâlden bahseder:

Ben gurbet rüzgârının üflediği kamışım...

Bir su başında mahzun, yapayalnız kalmışım.

(Çile, Kamış: 253).

Yaşanan olaylara kendini de katan şair, kazanda kaynayan suda pişer, bir kuş, bir başka kuşu öldürse kendisi can çekişir:

Kazanda su kaynasa, sanki ben pişiyorum;

Bir kuş bir kuş öldürse, ben can çekişiyorum...

(Çile, Yine Hâl: 282).

Tasavvufî bağlamda kalbine seslenen şairin, metafiziksel bir acı çektiği hissedilir. Göklerden gelen oklarla, oyası ateşle işlenen bir gergeften bahseder. Bu gergef, üç -beş günlük dünyaya esef çekmemesi gereken kalptir:

Sensin gökten gelen oklara hedef;

Oyası ateşle işlenen gergef.

Çekme üç beş günlük dünyaya esef!

Dayan kalbim, üç beş nefes kadarcık!

(Çile, Dayan Kalbim: 294).

Tasavvufî düşünce ve bakış açısında “ölmeden önce ölmek” ifadesi yer alır. Necip Fazıl ise, kelimelerden, ağlamadan, gülmeden kaçıp -kurtularak, ölmeden önce ölmekten bahseder:

Kaç, kurtul kelimedem;

Ağlamadan, gülmeden,

Hani ya sen ölmeden,

Ölecektin, hani ya?..

(Çile, Hani Ya?: 345).

Tasavvufî pencereden baktığımızda, “fenâ -fillah” kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramdan kasıt şudur:

Arapça, Allah'da fani olmak demektir. Kulun zât ve sıfatının, Allah'ın zât ve sıfatında fani olmasıdır. Dünya ilgilerini tam anlamıyla ortadan kaldırarak, Allah'a yönelmek demektir. Bu yönelişte istiğrak hâli meydana delir. Sûfi bu makama ulaşmak için, her şeyi terk eder. Tıpkı bir ölünün dünyayı terk edişi gibi. İşte buna "ölmeden önce ölmek" denir.(Cebecioğlu, 1997: 269).

Tasavvufî terimleri tek tek işleyen şair, "Gaye" adlı şiirinde de, aşlan perdelerden ve de amacından söz eder:

Perdenin ardı perde, perdenin ardı perde,
Her siper aşıldıkça, gâye öbür siperde...
(Çile, Gâye: 351).

Perdeden kasıt şudur:

Farsça, örtü demektir. Allah ve insan arasında yetmiş bin perde bulunduğunu bildiren bir hadis-i şerif vardır. (Müslim, İman, 293). Bu perdelerden bir kısmı zulmanî, bir kısmı da nurânîdir. Mal, mülk, menfaat, dünya sevgisi, şehvet, zulmanî; Allah'a ait tecelliler ise nurânî perdedir. Tasavvufî sülûk ve vuslat yolunda, bu perdelerin kaldırılması gerekir . (Cebecioğlu, 1997: 577-578).

Necip Fazıl'daki gâye ise; bu perdeleri bir bir kaldırmaktır. Böyle bir gâyede nurânî bir arayış kendisini sezdirir.

Bir zamanlar dünyaya gelmiş olan Yunus Emre'den söz eden şair, onun nefsine olan galibiyetini anlatır :

Bir zamanlar dünyaya bir adam gelmiş;
Okunu kör nefsin, kılıçla çelmiş...
Bizim Yunus,
Bizim Yunus... (Çile, Bizim Yunus: 382).

Bir başka şiirinde Yunus Emre'ye seslenen şair, kapısında daha kaç mevsim bekleyeceğini sorar. Şairin ayağında zincir, boynunda da kement vardır. Tasavvufî manada pişmeyi dileyen şair, buhara benzemek ister:

Kaç mevsim bekleyim daha kapıda,
Ayağымda zincir, boynumda kement?

Beni de, piştiğin belâ kabında,
O kadar kaynat ki, buhara benzet!

(Çile, Yunus Emre: 383).

Şair “Mansur” adlı şiirinde, taş atarlara gülümserken, dervişi çiçek atınca inleyen bir karakteri bizlere sunar. Bağrının taşla delinemeyeceğinden söz eden Mansur’a bu işten anlayanın bir gülü, bağrını delmeye yeterli olur:

Sana taş attılar, sen gülümsedin,
Dervişin bir çiçek attı, inledin,
Bağrımı delmeye taş yetmez dedin,
Halden anlayanın bir gülü yeter!

(Çile, Mansur: 387).

Hallac-ı Mansur, gençlik yıllarında Hindistan’ın Sind eyaletinde İslâm’ı yaymak üzere faaliyetlerde bulunmuş ve hayli de başarılı olmuştur (Cebecioğlu, 1997: 486).

İslâm’ı yaymak isteyen bu şahsiyet, tasavvufî bir olgunlukla taşlara gülümserken, dervişinden gelen çiçeğe ağlar, inler.

“O Erler Ki” adlı şiirinde de içine nefis sızan ibadetleri n kazasını gerçekleştiren, gönlü Allah’a bağlı, âşıklar anlatılır.

O erler ki, gönül fezasındalar,
Toprakta sürünme ezâsındalar.
...
İçine nefis sızan ibadetlerin,
Birbiri ardınca kazasındalar.

(Çile, O Erler Ki: 388).

Dinsel ve de metafiziksel bağlamda bir fikir çilesi çeken Necip Fazıl, kendi lafının dostu olduğumuz hâlde, çilesinin yabancıısı olduğumuzu söyler. Fikir sancısı çeken biri olup olmadığını da sorar:

Lafımın dostusunuz, çilemin yabancıısı,
Yok mudur, sizin köyde, çeken fikir sancısı?

(Çile, Fikir Sancısı: 433).

Oluş sırrından söz eden şair, bu sırrın nerede olduğunu söylerken, ölümsüzlük balını şeriat peteğinde görür:

Oluş sırrı, o nurdan heykelin eteğinde,
Ve ölümsüzlük balı, şeriat peteğinde!...

(Çile, Petek: 446).

2. 5. ÖLÜM VE ÖTESİ

Hayatın en acı gerçeklerinden biri olan ölüm, şüphesiz ki tarih boyunca da insan zihnini en çok meşgul eden problemlerdendir (Şanlı, 2005:174). İnsanların ortak, değişmez, en eski ve en yeni duygusu, ölüm korkusudur ve Kur’ân-ı Kerim’de üç kez tekrar edilen “*Her nefis ölümü tadacaktır.*”² ayeti, bütün canlıların sonunda ölüm gerçeğiyle karşılaşacağını kesin bir dille ifade eder. Başka bir âyette, “*Biz Allah’a aidiz ve yine O’na döneceğiz.*”³ ifadesiyle ölümün yok oluş olmadığı belirtilerek; insanın aslına dönüşü (rücûu), Allah’a kavuşması, gerçek hayatı yani ebediliği kazanması olarak nitelenmektedir.

Necip Fazıl ölüm konusunu işlerken metafizik sel bir tavır alır.Bu dünyayı gölgeler dünyası olarak gören şair, gerçeklerin ölümle birlikte başladığına inanır. Necip Fazıl’a göre ölüm bitiş değil, ebedî hayatın başlangıcıdır.

Beşerî varoluşun sona ermesi demek olan “ölüm” duygusu, Necip Fazıl’ ın şiirlerinde farklı renklerle karşımıza çıkar. Şairin hayatı boyunca düşündüğü ölüm ve sonrası, bir an olsun bu düşünceden uzaklaşamayışı şiirlerinde kendini gösterir.

Ölüm bir bilmeceyi andırır. Bu bilmeceye yol gösterilmesini isteyen şair, göğün yedin ci katından esrarını açmasını diler; yani ölümün sırrına erebilmek için Allah’a yalvarır:

Yalvardım: Gösterin bilmeceme yol!

Ey yedinci kat gök, esrarını aç!

(Çile, Çile: 18).

Şair; bir tek mesele üzerinde çalışır. B u mesele ise; ölümle birlikte ulaşacağına inandığı “Sonsuz” fikridir:

² Âl-i İmran, 3/185; Enbiyâ, 21/35; Ankebût, 29/57.

³ Bakara, 2/156.

Biricik meselem, Sonsuza varmak...

(Çile, Çile: 20).

Ölümle birlikte, büyük bir divan kurulur, huzura çıkılır. Sonsuzluk ve ölümsüzlük düşüncesiyle şair, Allah’tan nur diler:

Büyük divan ve huzur...

Bekliyor mezarı Sûr,

Sonsuzluk, ölümsüzlük,

Bitmez tükenmez düzlük;

Nur bize, Allah’ım, nur!

(Çile, Nur: 21).

“Allah Derim” başlıklı şiirinde akla seslenen şair, kefeni “ebedî oluşun urbası” olarak niteler:

Ey akıl, nasıl da delinmez kûfen?

Ebedî oluşun urbası kefen!

(Çile, Allah Derim: 23).

Şaire ; şiiri de sözü de yerde bırakması söylenir. Şair, göklere çıkan merdiveni ; ya ni ölümle ilgili bazı soruların cevaplarını araştırmalıdır.

Diyorlar bana: Kalsın şiir de söz de yerde!

Sen araştı, göklere çıkan merdiven nerde?

(Çile, Merdiven: 38).

Ölüm, Necip Fazıl şiirinin belli başlı temalarından biridir. Gençlik yıllarından hayatının sonuna kadar bu tema, gerek şiirlerinde, gerekse eserlerinde çeşitli yönleriyle, değişik algılamalar eşliğinde kendini hep göstermiştir. Ölüm bazen trajik bir bitiş, bazen de güzel bir son, beklenen / özlenen bir şey olmuştur (Emre, 20 05: 249-250).

Şair, ölümle pazarlığa girişmez; çünkü Allah’a sonsuz bir inanç gösterir:

Ne var ki, pazarlığa girişecek ecelle ;

Sermayem tek kelime, Allah azze ve celle...

(Çile, Tek Kelime: 47).

Hayat, bir anlık emânete benzer. Bu emânetle, ne türlü bir övünme olabilir? Ölümün varlığı, şairin rahmet kapısında ağlaşıp dövünme davetine sebep olur:

Bir ânlık emânetle ne türlü övünelim;
Gel, rahmet kapısında ağlaşıp dövünelim!...

(Çile, Emânet: 59).

Şair, “Sonsuzluk Kervanı” diye nitelendirdiği “Allah Dostları”nın tutsağı olmak ister. Niyeti; sonsuzu ve de ölmezi yakalamaktır. Allah Dostları’nın bastığı yerde ebedî hasadı görür. Gerçek hürriyetin, onların kölesi olmaktan geçtiğini söyleyen şair, azat olmak istemez:

Sonsuzluk Kervanı, istemem azat!
Köleniz olmakmış gerçek hürriyet.
Ölmezi bulmaksa biricik niyet;
Bastığınız yerde ebedî hasat.
Sonsuzluk Kervanı istemem azat.

(Çile, Sonsuzluk Kervanı: 65).

Kendisini öteleri kurcalayan bir çilingir olarak gören şair, canlı cenaze diye nitelendirdiği yaşayan insanların başında Münker -Nekir olduğunu söyler:

Ben şairim, gâibi kurcalayan çilingir;
Canlı cenazelerin başında Münker -Nekir...

(Çile, Şair: 90).

Münker-Nekir’den kasıt şudur:
Kabirde soru soran iki melek. (Timurtaş, 1980: 307).

“İnsan” başlıklı şiirleri arasında yer alan “Mutlu” adlı şiirinde, mutlu adamın kim olduğu anlatılır:

Mutlu adam, dünyayı bir acı gurbet bilen;
Öz vatan pınarından, ölümü şerbet bilen...

(Çile, Mutlu: 95).

Şair, dudakları ölümsüzlük tasında olan insanların, “mâvera yurdu” olarak nitelendirdiği “öbür âlem” e dair durumlarını dile getirir :

Onlar ki, dudakları ölümsüzlük tasında;
İmzaları, mâverâ yurdu haritasında...

(Çile, Onlar: 101).

Her ağızda “fani” olduğumuza dair sözlerin varlığını anlatan şair, tüm bunların sonunda ölümün gerçekliğini “tabutun gıcirtısı” sözüyle ifade eder:

Her ağızda, her telde fânilik dırıltısı
Sonunda tek bir şarkı, tabutun gıcirtısı...

(Çile, Şarkı: 110).

Necip Fazıl, “Vasiyet” adlı şiirinde, nasıl bir cenaze merasimi istediğini ve de kimlerce toprağa verilmek arzusunda olduğunu mısralara döker:

Son gün olmasın dostum, çelengim, top arabam;
Alıp beni götürsün, tam dört inanmış adam...

(Çile, Vasiyet: 111).

Garplılaşma modasının getirdiği bazı yaşam tarzlarını onaylamayan Necip Fazıl, bu şiirinde de çelenk ve top arabası gibi bazı garplılaşma tarzı yaklaşımları istemez. Tam dört inanmış adamı yeterli bulur.

“İşim Acele” şiirinde de baştan sona kadar “ölüm” konusu işlenir:

Gökte zamansızlık hangi noktada?
Elindeyse yıldız yıldız hecele!
Hüküm yazılıyken kara tahtada,
İnsan yine çare arar ecele!
Gençlik... Gelip geçti... Bir günlük süstü;
Nefsim doymamaktan dünya ya küstü.
Eser, darmadağın, emek yüzüstü;
Toplayın eşyamı, işim acele!

(Çile, İşim Acele: 114).

Her insan; er ya da geç, bu dünyaya veda edecektir. Bir insanın ölümsüzlüğü ortaya koyduğu eserleriyle ve de yaptığı güzelliklerle gerçek anlamını bulmaktadır. Necip Fazıl ölümün ötesini “ölümsüz hayat” olarak nitelerken, ortaya koyduğu eserlerle de ölümsüzlüğü

yakalamaktadır. İnsanlık “ölüm” denen bir gerçeğe karşı karşıyadır. Necip Fazıl ise bu duyguyu bir an olsun unutmamacasına şiirlerinde dile getirmektedir. Hayatın çok önemli bir anlamı olduğuna inanan şair, imtihanlarla dolu olan bu hayatta, bir adam yaratarak, ölümsüzlüğe varmak istemektedir.

Ölümü anlatan Necip Fazıl, dünya balının zehir olduğunu, yalancı bir petek olduğunu ifade eder. Hayatta yaşamak sanılan düşün, öte tarafta bulunacağını söyler:

Ölüm dedikleri, ölünceye dek;
Dünya, balı zehir, yalancı petek.
Orada bulursun, biraz bekle, tek,
Burada yaşamak sandığın düşü...

(Çile, Orada: 115).

Dünyada elde edilen bütün maddî kazançların bir gün bırakılacağını belirten şair, bu nedenle insanların, ahirette kendilerine faydalı olacak işlerle uğraşmaları gerektiğini vurgular:

“Ticaretin tüm ziyan!” diye bir ses rüyada;
Mezarına birlikte girecek şeyi kazan!
Seni gözleyen eşya, bitpazarı dünyada,
Patiska kefen, çürük teneşir, isli kazan.

(Çile, İnanmaz: 116).

“Ölmek” adlı şiirinde, ilk ve son büyük kelimenin “ölmek” olduğunu vurgulayan şair, ölmek için ölümle karşı karşıya geldiğimizi söyler. Ölüm, “büyük sır” olarak ifade edilirken, geçmez ân, solmaz renk, kopmaz bir bütünlük yani ebedî hayat vurgulanır:

Ölmek, ilk ve son, büyük kelime;
Çarpıldık, ölmek için ölüme!
Ver Allahım, büyük sırrı elime;
Geçmez ân, solmaz renk, kopmaz bütünlük.

(Çile, Ölmek: 117).

Şâir, dünyadaki hayatın insana sadece acı verdiğini belirtir. İnsanın bu acılara düşmesine neden olan şeyin de akıl olduğunu söyler. İnsan ağrıyan dişini çekerek nasıl ağrıdan kurtuluyorsa, ölmemenin de bir çaresinin olduğunu belirtir, bu çarenin şifresinin eski rafta

olduğuna işaret eder. Yani ölümsüzlüğün şifresinin Kur'an -ı Kerim'de gizli olduğunu, üstü kapalı bir anlatımla dile döker:

Çekilmez akılda bu kadar sancı;
Akıl bir çürük diş, at, kurtulursun!
Ölmemenin olsa gerek ilacı;
Eski rafta ara, belki bulursun!

(Çile, Eski Rafta: 118).

Necip Fazıl, öldüğü zaman dostlarının bayram etmesini üst üste tam kırk gün kırk gece düğün yapmalarını ister. Ölüm; düğün yapmayı gerektirecek kadar mutlu bir olayı temsil etmektedir:

Ben ölünce etsin dostlarım bayram;
Üst üste tam kırk gün, kırk gece düğün!

(Çile, Dövün: 119).

Üstad'ın ölümü, herkese nasip olmayacak kadar "güzel bir ölüm"dü... C enazesine uzaklardan gelip evine başsağılığına gidenlerden birinin ölüm anında Üstad'ın başında bulunan oğlu Ömer Kısakürek'ten naklettiği cümleler aynen şöyle:

"Çok güzel öldü" dedi, Ömer. "Gece saat biri on geçiyordu. Fenalaştı. Beni yanına çağırıldı. Beni kaldırı ve oturt dedi. Kaldırdım, oturdu. Elini alnına götürdü. Ufuklarda bir yolcu ararcasına uzaklara baktı. Tebessüm etti ve beni yatır dedi. Yatırdım. Bana Kur'an oku dedi; Yasin Suresini oku... Okumaya başladım. Yüzünde boncuk boncuk ter. Kelime -i Şehadet getirmeye başladı. Ruhunu teslim etti. (Miyasoğlu, 1999: 135).

Necip Fazıl, ölüm üzerinde yoğunlaşan, ölümü hayatının birçok aşamasında farklı renklere boyayan bir şairdir.

Tasavvuf kökenli şairlerin içinde bulundukları kültür, hayat anlayışları, değer yargıları, İslâmî edep ve ruh, bu şairlerde ölüme bakışlarını belirlemede ve ölüm karşısındaki konumlarını düzenlemede etkili olmuştur. Tasavvuf kaynağından beslenen şairler, ölümü duyan, yaşayan insanlar olarak ölüm üzerinde yoğunlaşırlar (İpek, 1983: 10 4).

“Ölünün Odası” adlı şiirinde, bir odanın içerisinde, yatağında dimdik, upuzun yatan bir ölüyü tasvir eden şair, bu ölünün kendi ölüsü olduğunu, kendisine de ölümün bu şekilde geleceğini söyler:

Bir oda; yerde bir mum, perdeler indirilmiş;

Yerde çıplak bir gömlek, korkusundan dirilmiş.

Sütbeyaz duvarlarda, çivilerin gölgesi;

Artık ne bir çıtırtı, ne de bir ayak sesi...

Yatıyor yatağında, dimdik, upuzun, ölü:

...

Bu benim kendi ölüm, bu benim kendim ölüm;

Bana geldiği zaman, böyle gelecek ölüm...

(Çile, Ölünün Odası: 120).

“Tabut” adlı şiirinde de baştan sona kadar “ölüm” vardır. Baş tarafı geniş, ayak ucu dar olan bu tahta kutuyu çakanlar, bu boş tabutu bir gün kendilerinin dolduracaklarını bilirler:

Tahtadan yapılmış bir uzun kutu;

Baş tarafı geniş, ayak ucu dar.

Çakanlar bilir ki, bu boş tabutu.

Yarın kendileri dolduracaklar.

(Çile, Tabut: 124).

Bir başka şiirinde şair, ölülerin mezarlarında bağırıklarını söyler. Ölüler, yolcuların mezar taşlarına oturmalarını istemektedirler:

Ölüler bağırıyor mezarlarından;

Yolcular, oturun taşlarımızda! (Çile, Ölüler: 125).

Şair, ölüyü mezara götürecek olan tabutu, çocukların bindiği tahtadan yapılmış ata benzetir. Bu atın insanları götürdüğü yerin ise, hakikatlerin başladığı ölümsüz hayat olduğunu vurgular:

Altımda gacırcı gucur,

Kışner durur cansız at...

İşte servili çukur;

Ve ölümsüz hakikat!

(Çile, Cansız At: 126).

Ölen bir insandan geride kalan apaçık birer gözdür. Şair, gözlerin neden böyle sağ kaldığını sorar:

Bir şey kalmaz, yalnız,

Kalır maziden gözler.

Ölür de her yanımız,

Sağ kalır, neden gözler?

(Çile, Gözler: 127).

Şair, ölümle birlikte her şeyin biteceğini, korkunun dahi ortadan kalkacağını söyler:

Ölüm.... O geldi mi ne var korkacak?

Korkular biter. (Çile, Biter: 128).

Necip Fazıl , “Tablo” adlı şiirinde ölümün akıl almazlığından söz eder :

Ölümü sığdıramaz,

Akıl daracık koğuk.

Ölemez, çıldıramaz,

Ağlarlar boğuk boğuk.

(Çile, Tablo: 131).

Şair, ölümü nasıl beklediğini mısralarıyla dile getirir:

Gözlerim müebbet,

Günü gelir elbette...

Gelir, Melek nöbette,

Safa geldi, hoş geldi.

(Çile, Boş Dünya: 132).

“Boş Dünya” başlıklı şiirinde meleği “hoş geldi” ifadesiyle karşılayan şair, şimdi de kapısını aralar:

Kapımı, buyursun diye o Melek;

Aralıyorum! (Çile, Aralık Kapı: 133).

Ölüm, öyle bir kapıdan geçiştir ki, insanın kolunu ve kanadını kırar. İnsanı, eşinden, dostundan, sevgilisinden ayırır:

Bu kapıdan kol ve kanat kırılmadan geçilmez;
Eşten, dosttan, sevgiliden ayrılmadan geçilmez.

(Çile, Geçilmez: 134).

Necip Fazıl, kendi ölüsünü ve de ölüme gidişini anlatırken, tülbent içinde bir çenenin tasvirini yaparak, geçmişin izlerini dile getirir:

Geliyorum!
Tülbent içinde çenem;
Eski kütükte senem;

Geliyorum! (Çile, Geliyorum: 135).

Ölüm, büyük bir randevuya benzer, fakat bu randevunun saat kaçta olduğu belli değildir. Ayrıca insanoğlu tabutunun hangi ağaçtan yapılacağını da bilemez:

Büyük randevu... Bilsem nerede, saat kaçta?
Tabutumun tahtası, bilsem hangi ağaçta?

(Çile, Büyük Randevu: 136).

Ölümlle birlikte, toprağa verilen insanın ağzına soğuk kurtlar, gözüne de kum dolacaktır. Bu, zamanın sürüp gitmesi gibi devam edecektir:

Ağzıma soğuk kurtlar dolacak, gözüme kum;
Dipsiz kuyu, sürdükçe zaman, sürececek uykum...

(Çile, Dipsiz Kuyu: 137).

Ölüm, bir yokluğu, karanlığı andırır. Tam bir bilgisizlik ve de unutkanlık hâlidir:

Yokluk, o donduran buz, o söndüren karanlık;
Büsbütün bilgisizlik ve tam bir unutkanlık...

(Çile, Yokluk: 138).

Şair, geçen birini durdurarak, ona öleceğinden haberinin olup olmadığını sormak ister:

Şu geçeni durdursam, çekip de eteğinden;

Soruversem: Haberin var mı öleceğinden?

(Çile, Haberi Yok: 139).

Ölümlle birlikte, paralarımız bile geçerliliğini yitirir. Bu nedenle mezarda bizlere faydası olacak şeylerin birikimi yapılmalıdır:

Hasis sarraf, kendine bir başka kese diktir!

Mezarda geçer akça neyse, onu biriktir!

(Çile, Geçer Akça: 140).

Başı, çığlıklı bir çocuğu andıran şair, ölümü bir an bile unutamadığını anlatır:

Başım çığlıklı çocuk, onu nasıl avutsam?

Ne yapsam da ölümü bir saatcik unutsam?

(Çile, Nasıl: 141).

Şair; kulağına doğduğu gün okunan ez anla, öleceği zaman okunacak olan ezan arasında aynı uyumu bulduğunu söyler:

Ölürken aynı âhenk, salâ sesinden sızan:

Kulağıma doğduğum günde okunan ezan.

(Çile, Ezan: 142).

Söylenmedik cümlelerin hasretini duyan şair, o anda ölmek istemez:

Ölecek miyim, tam da söyleyecek çağımda;

Söylenmedik cümlelerin hasreti dudağımda...

(Çile, Hasret: 143).

Şair; sultan olmak isteyenlerin bazı maddî çıkarları unutmalarını söyler; çünkü tabut bir zafer arabasını andırmaktadır:

Sultan olmak dilersem, tacı, sorgucu unut!

Zafer araban senin, gıcırtılı bir tabut!

(Çile, Zafer Arabası: 144).

Ölüm insanlara uzak gibi görünse de, her an ölümle karşılaşabileceğimizi söyleyen şair, tabutun bekleyişini dile döker:

Ufka bakarlar; ölüm uzakta mı uzakta...
Ve tabut bekler, suya inmek için kızakta...
(Çile, Tabut: 145).

Zamanla dost olarak gördüğü ev eşyalarının gidişinden bahseden Necip Fazıl, boş odalarda ölümü beklediğini söyler:

Dostlarım ev eşyamdı, bir bir gitti, diyorum.
Artık boş odalarda ölümü bekliyorum.
(Çile, Gittiler: 146).

Şair, dünyadaki her şeye küstüğünü söylerken; gözündeki son marifetin, ölüm meleği olan Azrail'e tebessüm olduğunu da ekler:

Bu dünyada renk, nakış, lezzet ne varsa küsüm;
Gözümde son marifet, Azrâil'e tebessüm...
(Çile, Tebessüm: 147).

Ölümün, ölene bayram olduğunu söyleyen Necip Fazıl, bayramda tahta ata binmenin yani tabuta girmenin güzelliğinden bahseder:

Ölüm ölene bayram, bayrama sevinmek var;
Oh ne güzel, bayramda tahta ata binmek var!...
(Çile, Bayram: 148).

Ölüm geldiği zaman, çocuklar gibi sevinçten zıplanır; çünkü toprağın altındaki saklambaç yani ölüm, eğlenceli bir oyuna benzetilir:

O dem çocuklar gibi sevinçten zıplar mısın?
Toprağın altındaki saklambaçta var mısın?
(Çile, O Dem: 149).

Şaire göre, ölüm zamanı geldiğinde bazı gerçekler ortaya çıkarken, bazıları da kaybolur. Buna rağmen asıl hüner, Azrail'e "hoş geldin!" diyebilmektir:

O demde ki, perdeler kalkar perdeler iner,
Azrâil'e "hoş geldin!" diyebilmekte hüner....

(Çile, Hüner, s. 150).

Hayat denen yolun son kapısının ölüm olduğunu söyleyen şair, her kapıda ağlamamız gerektiğini ifade eder; çünkü ebedî hayat bu son kapının ardındadır. Bu nedenle de, bu son kapıda gülümsemek gerekir:

Kapı kapı bu yolun son kapısı ölümse;
Her kapıda ağlayıp o kapıda gülümse!

(Çile, Kapı: 151).

"Müjde" adlı şiirinde ölümün müjdesini veren şair, ölümü öldüren ; yani öldükten sonra yeni bir hayat verecek olan Rabbe secde eder:

Öleceğiz; müjdeler olsun, müjdeler olsun!
Ölümü de öldüren Rabbe secdeler olsun!

(Çile, Müjde: 152).

Ölümü, güzellik olarak gören şair, onun öte tarafın habercisi olduğunu söyler. Şair, ölümü güzel bulur. Eğer ölüm güzel olmasaydı, peygamber ölmezdi:

Ölüm güzel şey; budur perde ardından haber
Hiç güzel olmasaydı ölür müydü Peygamber?...

(Çile, Güzel Şey: 153).

"Şehir" başlıklı şiirleri arasında yer alan "Kaldırımlar" adlı şiirinde şair, ölüm temasına da değinir.

Necip Fazıl Kısakürek, ilk Cumhuriyet nesli şairleri arasında en trajik ve ya daha uygun bir deyişle, en "patetik" olanıdır. Bu bakımdan o, şiirlerinde "bunalım"larını anlatan son "kuşak" şairlerine yaklaşıyor. Fakat onlara hayatı boş, karanlık ve karışık gösteren ruhî sıkıntı daha ziyade sosyal sebeplere bağlı görüldüğü hâlde "Kaldırımlar" şairinin ızdırabı, daha çok ferdî ve metafizik bir mahiyet taşır. (Kaplan, 1999: 68).

Üç parçadan oluşan “Kaldırımlar” şiirinin ilkinde gövdesini taşlara boydan boya uzatmak isteyen şair, alındaki ateşi, buz gibi taşlara vermek ister. Sokaklara kadar esrarlı bir uykuya dalmak isteyen Necip Fazıl ölmeyi diler:

Uzanıverse gövdem, taşlara boydan boya;
Alsa buz gibi taşlar alnımdan bu ateşi
Dalıp, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,
Ölse, kaldırımların kara sevdalı eşi...

(Çile, Kaldırımlar: 158)

“Otel Odalarında” adlı şiirinde de zamanın hükmüyle beraber bazı ölüm manzaraları çizilir:

Atılan elbiseler, boğazlanmış bir adam,
Kırık masalarında, kırık masalarında.
...
Ağlayın, âşinasız, sessiz, can verenlere,
Otel odalarında, otel odalarında!... (Çile, Otel Odalarında: 161).

1930 yılında kaleme aldığı “Bacalar” adlı şiirinde metafizik endişeler içinde kıvranan, dünya ile âhiret arasında sıkı ilgiler kuran, derin düşünceli bir insan portesi çıkar karşımıza.

Çatılardan çıkan, kararmış bacalar, mezardan fırlayan kemik bir kolu andırır. Her ân, öte taraftan bir haber bekleyen bacalar, dipsiz maviliğin yani göğün esrarını kurcalar gibidir:

Görürüm, çıkmışlar, kararmış çatılardan,
Kemik bir kol nasıl fırlarsa bir mezardan.
Her ân, bir haberi kollar gibi yukardan,
Dipsiz maviliğin esrarını kurcalar,
Bacalar.... (Çile, Bacalar: 162).

“Canım İstanbul” şiirinde ölüm temasını işleyen şair, göğşe doğru uzanan minareyi şahadet parmağına benzeterek, her nakışta ölümü duyar:

Şahadet parmağıdır göğşe doğru minare;
Her nakışta o mâna: Öleceğiz ne çare?

(Çile, Canım İstanbul: 167).

“Karacaahmet” şiirinde, şair, yalancı bir şehir diye nitelediği İstanbul’un sahici beldesi olarak Karacaahmet’i gösterir. Bu belde, derya gibi sonsuzluğu temsil eder. Şair ölenlerden geride kalan şeyi ona sormamızı ister; çünkü o mezarlığın beldesidir:

Deryada sonsuzluğu fikretmeye ne zahmet!
Al sana, derya gibi sonsuz Karacaahmet!
Göbeğinde yalancı şehrin, sahici belde;
Ona sor, gidenlerden kalan şey neymiş elde?
Mezar, mezar, zıtların kenetlendiği nokta;
Mezar, mezar, varlığa yol veren geçit, yokta...

(Çile, Karacaahmet: 170 -171).

Ömrü, kurak bir çöle benzeten şair, onu tek bir güne böler. Yıldızlı bir gecede çiy tanesi gibi doğarak ölmek ister:

Ömür ki, bir kurak çöl,
Onu tek bir güne böl;
Şebnem gibi doğ ve öl,
Yıldızlı bir gecede!...

(Çile, Yıldızlı Bir Gecede: 186).

“Korku” başlıklı şiirleri içerisinde ele aldığı “Ayak Sesleri” şiirinde şair, öleceği vakit, gittikçe uzaklaşan ayak seslerini duyarak, ölüme gidişini anlatır:

...
Bir gün, sönük göğsüme düştüğü vakit başım,
Benden ayrılıyormuş gibi bir can yoldaşım,
Gittikçe uzaklaşan bu sesi duya duya,
Yavaşça dalacağım, o kalkılmaz uykuya....

(Çile, Ayak Sesleri: 214).

Öte âleme yolculuk fikrini her zaman düşünen şair, güneşin sonu olarak gördüğü o âleme gitmek ister:

Yolculuk; her zaman düşündüm onu.
İçimde bu azgın dâvet ne demek?
Oraya, nerdeyse güneşin sonu,

Uçmak, kayıp gitmek, kaçıp dönmemek.
(Çile, Yolculuk: 228).

Annesine yazmış olduğu mektupta, ölümden bahseden şair, ölümünün yaklaştığını düşünerek, annesini görmeden öleceğinden dolayı üzüntü duyar:

Son günüm yaklaştı görünesiye,
Kalmadı bir adım yol ileriye:
Yüzünü görmeden ölürsem diye,
Üzülmekteyim ben, üzülmekteyim.
(Çile, Anneme Mektup: 229).

Necip Fazıl’a her şey ötelerden haberci gibidir. Bu nedenle şair, hayatı sorgular:

Renk, koku, ses ve şekil ötelerden haberci;
Hayat mı bu sürdüğün, kabuğundan, ezberci?
(Çile, Visal: 233).

Şair, zamanın geçişiyle beraber, hayatların da bittiğini ve geriye duvarlarda resimlerle, mezarlarda isimler kaldığını söyler:

Geçti, geçti mevsimler...
Süpürüldü takvimler.
Gidenlerden kalan şey;
Duvarlarda resimler,
Mezarlarda isimler...
Geçti, geçti mevsimler...
(Çile, Geçti Geçti: 234).

Gurbet denilen şeyin, Yaradan’ ı haber verdiğini söyleyen şair, tüm vatanların öte âlemin habercisi olduğunu belirtir:

Ne kadar vatan varsa, o vatandan haberci,
Gurbet dediğin senin, Yaradandan haberci...
(Çile, Haberci: 236).

Necip Fazıl, “Dâussıla” başlıklı şiirleri arasına aldığı “Hasret” şiirinde de, öbür âleme olan hasretini dile getirir:

Hasretim, her tümseğin, her çatının ardında;
Kelimenin üstünde, cümlelerin ardında...
(Çile, Hasret: 238).

Ölümle beraber yitip gidenleri anlatan şair, bu dünyadan ayrılışın ufukları boş bıraktığını söyler:

Ne kervan kaldı, ne at, hepsi silinip gitti,
“İyi insanlar iyi atlara binip gitti.”
(Çile, Boş Ufuklar: 239).

Bu dünyadaki her nimeti elinin tersiyle iten şair öte âlemi bu hayata tercih eder:

Dünyada her nimeti bıraksam ne çıkar ki?
Orda o varken, burda bırakılmaz ne var ki?
(Çile, Nimet: 240).

Şair, öbür âlemin hasretini duyar. Ölümle beraber gelen ayrılık, bir kavuşmanın da vesilesi olarak dile getirilir:

Ne görsem, ötesinde hasret çektiğim diyar;
Kavuşmak nasıl olmaz, mademki ayrılık var?
(Çile, Kavuşmak: 241).

“Ayrılık” şiiri insanların bir anda ölseler bile, her kişinin tek tek yaşamını yitirilişini anlatır:

Hep ayrılık, isteğe erince istek ölür,
Bir anda ölseler de insanlar tek tek ölür...
(Çile, Ayrılık: 242).

“Hicret” şiirinde ise, öte âlemin hasretiyle beraber gelen göç anlatılır:

Baktığımız her ufkun öte yanına hasret;
Bir ömür sürüyoruz, nereye varsak hicret...
(Çile, Hicret: 243).

Şairin muradı öte âleme kavuşmaktır; ancak hangi d ağı tırmansa muradı ötesindedir.
Vuslat bir başka güne ertelenir:

Hangi dağı tırmansam, muradım ötesinde;
Murad, bugün yerine her günün ertesinde....
(Çile, Murad: 249).

Öbür âlemi arzulayan şairin ruhu da öz dünyasına kaçmak için çaba harcar. Bu dünyadaki varlığı ise; onu, her an yeniden hayrette bırakır:

Ruhum öz dünyasına kaçmak için gayrette;
Yalan dünyaya şimdi inmiş gibi hayrette...
(Çile, Hayret: 250).

“Perdeler” şiiri ebedî âlemin sonuncu perdesiyle beraber gerçekleri bizlere sunar:

Son noktada son perde;
Çevrilmiş seccadeler.
Orada işte, işte,
Ölümden âzadeler!
Perdeler, hep perdeler...
(Çile, Perdeler: 259).

Necip Fazıl, ölümü her soylu kafanın baş meselesi olarak görür. Ölüm zorların zorunu temsil etse de, yaşamak ondan da zordur:

Onu, beyni kanayan soylu kafalara sor;
Ölüm zorların zoru, yaşamak ondan da zor....
(Çile, Zor: 285).

Zamanın beraberinde getirdiği “ölüm” korkusuyla şair saatine bakmaktan bile çekinir. Son vapuru da kaçırın şair, ömrünü doldurduğunu, ölümün geldiğini söyler:

Bir yürek, bir yürek, kutuda, tık tık...
Korkarım, saat kaç diye bakamam.
Son vapur kalkarken atlayamadık,
Kapılar kapandı, vâdeler tamam.

(Çile, Saat Kaç: 297).

Ecelle boğuşan şair, bu durumuna “yeter” diyerek, Allah’ın büyüklüğünden bahseder:

Yetişir boğuştuğum gece gündüz ecelle;
Allah Rahim ve Rahman, Allah Azze ve Celle....

(Çile, Ecel: 319).

“Meçhûl” şiiri Çanakkale’de ölen birinin adresini tarif eder:

Sordular: Adresi ne?... Çeşmeye karşı, dedim;
“Çanakkale içinde aynalı çarşı” dedim.

(Çile, Meçhûl: 346).

Necip Fazıl, fikir çilesini var – yok üzerine oturtmuş, “var”ın altında yokluğu, “yok”un altında da varlığı bulmuştur. Tüm bunlar içerisinde etrafına bakınan bir kişi yine mezarlıkla karşılaşacaktır:

“Var”ın altında yokluk, yokun altında varlık;
Başını kaldır da bak, boşluk bile mezarlık....

(Çile, Var-Yok: 348).

Şair Necip Fazıl şöyle der:

“Şiirde varılmaz derece; Yunus’tadır. Hiç kimse ölümü onu n kadar duymamıştır ve ölümden sığınmanın cehdini onun kadar varılmaz bir derinlikte ölçememiştir” (Türk Edebiyatı, 1983: 25).

Yunus Emre’yi anlatan “Bizim Yunus” adlı şiirinde bir zamanlar dünyaya bir adamın geldiğini ve bu adamın ölüm denilen perdeyi delerek, ölümsüzlüğe erdiğini söyler :

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;
Ölüm dedikleri perdeyi delmiş...

Bizim Yunus,

Bizim Yunus...

(Çile, Bizim Yunus: 382).

Ölümü, öldürüp, ötenin ötesinde sonsuz hayat sürenler “Onlar” şiirinde dile getirilir:

İnsandan murad onlar, ölümü öldürenler;
Ötenin ötesinde, sonsuz hayat sürenler...
(Çile, Onlar: 389).

“Onlar” şiirinde ele aldığı insanları “Ve Onlar” şiirinde de işleyen Necip Fazıl; b u insanların ölümsüzlük tasını sunuşunu ve ebed haritasını çizişini anlatır:

Sebil sebil sunanlar, ölümsüzlük tasını;
Çizenler, nokta nokta ebed haritasını...
(Çile, Ve Onlar: 390).

Asıl kahramanlığın ölümü öldürmek olduğunu söyleyen şair, geride ne var sa çöplüğe atar:

Ne varsa çöplüğe at, belli başlı zamanlık;
Ölümü öldürmekte, olanca kahramanlık.
(Çile, Kahramanlık: 392).

Çocukluğunda bile harikulâde... Gece karanlığında da görüneceği hissini veren pırlıtlı bir alın... (Kısakürek, 1981: 79).

“Başbuğ Velîlerden 33” adlı eserinde Şah -ı Nakşibend’i böyle tarif eden Necip Fazıl, her şeyiyle nakışın onda olduğunu, içi ve dışıyla ölüme bakışın onda olduğunu söyler. Şah, “Yüce”dir:

Yüce Şah-ı Nakşibend, Nakkaş ve Nakış onda;
Bütün içi dışıyla ölüme bakış o nda.
(Çile, Şah-ı Nakşibend: 393).

“Aç Kapıyı” şiirinde ise; öte âlemden bir haber vardır. Şair , bu haberi duyabilmek için kapının açılmasını ister :

Aç kapıyı, haber var,
Ötenin ötesinden!
Dudaklarda şarkılar,
Kurtuluş bestesinden. (Çile, Aç Kapıy ı: 415).

Hayatı sorgulayan şair, kuş olup, kanatlanarak, bu vatana inat, “matan” dediği öte âleme gitmek ister:

Takınsam, kanat, manat;
Kuş, muş olsam seğırtsem.
Bomboş vatana inat,
Matan’a doğru gitsem...

(Çile, Hayat Mayat: 417).

Zindandan oğlu Mehmed’e yazdığı mısralarında, idamlık bir Ali’nin asılışından ve geride bıraktığı üç beş karanfilden bahseden şair, hayatın içerisindeki “ölüm” gerçeğini bir kez daha vurgular:

Bir idamlık Ali vardı, asıldı;
Kaydını düştüler, mühür basıldı.
Geçti gitti, birkaç günlük fasıldı.
Ondan kalan, boynu bükük ve sefil;
Bahçeye diktiği üç beş karanfil....

(Çile, Zindandan Mehmed’e Mektup: 420).

Şair, kendindeki endişenin evler döşemek olduğunu söyler. Tüm bunları yapar; ancak sıra ölüme gelir. Üç beş arşın bez bu iş için yeterlidir:

Evler döşemektir bendeki tasa,
Yaptım ettim, nöbet mezara geldi.
Yeter bana, üç beş arşın bez olsa;
Beklenmedik mallar pazara geldi. (Çile, Çek Perdeyi: 423).

Kendisini açık denizde düdük çalan bir gemiye benze ten şair, ötelerden haber veren bir beste sunar:

Hâlim, açık denizde düdük çalan bir gemi;
Kim duyar, ötelerden haber veren bestemi... (Çile, Beste: 440).

Her şeyde bir tükeniş ve bitiş bulan şair; metafizik bir bakışla gökten gelen sese kulak verir. Bu ses şaire; ölümsüzler kâfilesine yetişmesini söyler:

Her şeyde bir tükeniş, her oluştta bir bitiş;
Gökten ses: Ölümsüzler kfilesine yetiş!
(Çile, Kfile: 454).

Allah aşkıyla gelecek olan bir hürriyeti sunan şair, ebedî hayatın anahtarını gösterir:

Gel beriye, kurtuluş ordusunun tuğı ol!
Hürriyet mi dileğın, Allah'ın tutuğı ol!
(Çile, Tutuk: 455).

Necip Fazıl, ötelerden habersiz hiçbir düzeni kabul etmez ve ona lânet okur:

Ey genç adam, bu düstur sana emanet olsun:
Ötelerden habersiz nizama lânet olsun!...
(Çile, Emanet Olsun: 466).

2. 6. KADER

İslam dininde kader, ezelden ebede kadar hayır ve şer (iyi ve kötü) meydana gelecek bütün hadiselerin Allah katında bilinmesi ve yaratılmasıdır. ⁴Fakat; kul kaderi bilmez.Necip Fazıl'ın şiirlerinde de kader; yaşanan, inanılan ve de razı olunan bir esrara benzer. Şair, fikrinin çilesini çekerken, kaderini de yaşamış olur. Şairin dünyasındaki ürperti, azap ve tedirginlikler yerini hayranlık ve tevekküle bırakırken, kader denilen alın yazısı daima olgunlukla karşılanır.

Ensesinden bir darbe alan şair, yatağına “son çare” diye kapanırken, kanlı bir şafakta kendisine verilen yepyeni bir dünya ile karşılaşır. Bu bir dönüm noktası gibidir:

Ensemin örsünde bir demir balyoz,
Kapandım yatağı son çare diye.
Bir kanlı şafakta bana çil horoz,
Yepyeni bir dünya etti hediye.
(Çile, Çile: 17).

⁴ [http://tr.wikipedia.org/wiki/Kader_\(inan%C4%B1%C5%9F\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Kader_(inan%C4%B1%C5%9F)) (15.12.2008)

“Çile” şiiri, şairin hayatının çilesini dile getirir. Allah, metafizik ürperiş, kozmik düzen, kader, ölüm, din, zaman v.s. metafiziksel unsurların b irçoğunu içerisine alan Çile; bir hayatın, bir kaderin yani yaşanması engellenemeyecek bir silsilenin hikâyesidir.

“Allah” konulu şiirleri içerisinde ele aldığımız “Güzel” başlıklı şiirinde Necip Fazıl, Allah’tan gelecek her şeyi kabullenir. Kadere inanan ve boyun eğen bir insanın edası mısralara dökülür:

Güzel Allah’ım, senden ne gelecekse gelsin;
Sen ki, rahmetinle de kahrınla da güzelsin...

(Çile, Güzel: 48).

Zaman ve mekân olarak kuşatılan insan, en tepeden en dibe atılmış gibidir. Cehennem, bu çizgide dile getirilirken, insanın hayat serüveni yani kaderi de ele alınır:

Bir bak, zaman ve mekân, nasıl kuşatılmışız;
Belli ki, en tepeden en dibe atılmışız...

(Çile, Esfel-i Safilîn: 100).

Titrek parmağıyla tıgını tutan gurbet, şairin alınına kaderini iş ler. Yalnız şair, bu durumu istemediğinden, gurbete dil döker:

Titrek parmağınla tutup tıgını,
Alnıma işleme kırıışığını,
Duvarda, emerek mum ışığını,
Bir veremli rengi bağlama gurbet!...

(Çile, Gurbet: 230).

“Ahşap Konak” adlı tiyatro eserinde anlattığı konağı “Evim” adlı şiirinde de ele alan şair, camlarından kırmızı biberler sarkan ahşap bir evden söz eder. Gökdelenlerle çevrilen bu ev kefensiz bir cenaze gibi ortada durur. Kaderini yaşayan bu evin sigortada bile garantisi yoktur:

Ahşap ev; camlarından kızıl biberler sarkan!
Arsız gökdelenlerle çevrilmiş önün, arkan!
Kefensiz bir cenaze, çırılçıplak ortada...
Garanti yok sen gibi fâniye sigortada!

(Çile, Evim: 333).

Derisinin, mantarlaşmış bir kayadan farkı olmadığını söyleyen şair, yüzündeki çizgilerde kaderinin imzasını görür:

Farkı yok, mantarlaşmış bir kayadan, derimin;

Yüzümde çizgi çizgi, imzası kaderimin...

(Çile, İmza: 335).

Necip Fazıl’a göre kader; beyaz kâğıda sütle yazılmış bir yazıdır. İnsan beyazdan beyazı sıyıramaz; yani insanın hayatıyla, kaderi özdeşleşmiş gibidir:

Kader, beyaz kağıda sütle yazılmış yazı;

Elindeyse beyazdan, gel de sıyır beyazı!...

(Çile, Kader: 359).

“Dava ve Cemiyet” başlıklı şiirlerinin içerisinde yer alan “Sakarya Türküsü” şairin “yokuşlarda susamak” olarak tarif ettiği alın yazısını dile getirir:

Su iner yokuşlardan, hep basamak basamak;

Benimse alın yazım, yokuşlarda susamak.

(Çile, Sakarya Türküsü: 398).

Sakarya Türküsü’nün devamında ise; kaderin Allah iste rse değişebileceğini ifade eder; çünkü Allah dilerse, sular bile büklüm büklüm burulur. Böylece Sakarya’nın da kaderi değişir:

Rabbim isterse, sular büklüm büklüm burulur,

Sırtına Sakaryanın, Türk tarihi vurulur.

(Çile, Sakarya Türküsü: 399).

Necip Fazıl’ın zindandan oğlu Mehmed’e yazdığı şiirinde her şey şaire zor görünür. Her şey tıpkı bir demir gibi kaskatıdır. Tüm bunlara karşı bir kabullenmenin içine giren şair, kadere boyun eğer. Allah’a açılan penceresi, ondaki bu kader inancını anlatır tarzdadır:

Ses demir, su demir ve ekmek demir...

İstersen demirde muhali kemir,

Ne gelir ki elden, kader bu, emir...

Garip pencerecik, küçük, daracık,
Dünyaya kapalı, Allah'a açık.
(Çile, Zindandan Mehmed'e Mektup: 420).

Her şeyin kadere teslim olduğunu ifade eden şair, kader makasının her şeyi koparıp, kestiğini söyler:

Zamanda herşey kopuk, kesik;
Bıçkısı kader makasında
(Çile, Son Sığınak: 429).

2. 7. ZAMAN

Türk şiirinde zaman karşısında alınan tavır devirden devire ; fakat özellikle şâirden şâire önemli değişiklikler arz eder. Necip Fazıl'a gelince o, önce zaman üzerinde felsefî olarak düşünür. Zamanla ilgili bir sürü soru sorar ve zamanın ne olduğunu anlamaya çalışır. Onun için zaman, anlaşılması çok güç bir şeydir. Şâir onu, kâh bir sese, kâh zif iri karanlığa benzetir. Zaman sanki bir hırsız gibidir, çok i yi bilinmez ve kendini saklar; a ma insanı derinden etkiler. Her yeredir ve her şeyin içine girer. Ve insanoğl u için ondan kurtulmak mümkün de değildir.⁵

Necip Fazıl'ın şiirlerinde zaman çok önemli bir yer tutar. Bazen korkuyu, bazen de felsefî bir anlamı ifade eden zaman, insan hayatını anlatır. Geçen zaman, beraberinde “ölüm korkusu”nu da getirir. Metafiziksel bir anlam ifade eden zaman, şair tarafından bazı şiirlerinde de sorgulanır. Zamanın olmadığı bir dünyayı bile düşleyen şair, zamanın anlamını, derinliğini ve de ebedîliğini şiirlerinde çokça ele alır.

“Çile” adlı şiirinde gerçeği aniden gören şair, geçmişin ve de geleceğin çetin bilmecesine ulaştığını söyler:

Gece bir hendeğe düşercesine,
Birden kucağına düştüm gerçeğin.
Sanki erdim çetin bilmecesi ne,
Hem geçmiş zamanın, hem geleceğin. (Çile, Çile: 20).

⁵ <http://www.sizinti.com.tr/konular.php?KONUID=766> Yahya Kemal ve Necip Fazıl'ın Şiirlerinde Zaman (15.12.2008).

Allah'ın varlığından habersiz olarak yaşadığı zamanın “tam otuz yıl” olduğunu dile getiren şair, bu kadar yıl boyunca saatinin çalışırken, kendisinin durduğunu; yani Allah'ın varlığının farkında olmadan yaşadığını söyler:

Tam otuz yıl saatim işlemiş, ben durmuşum;
Gökyüzünden habersiz, uçurtma uçurmuşum...

(Çile, Tam Otuz Yıl: 35).

Necip Fazıl, ecel teri döktüğü bir zamanda “Allah bir” demektense, “Allah bir” dediği bir anda ölmek ister; çünkü söylenen sözün anlamı, doğru bir zamanda daha çok anlam ifade eder:

“Allah bir!” demektense ecel teri dökerken,
Ölüversem, beklenmez ânda “Allah bir” derken.

(Çile, O Ân: 57).

Zamanın varlığı bir çocuğun ağlamasından bile hissedilebilir. Çocuk bugün ağlamalıdır; çünkü yarın ağlamayacaktır. Şair, zamanın çocukların kalbinde işlediğini anlatmaktadır:

Bugün ağla çocuğum, yarın ağlayamazsın!
Şimdi anladığını, sonra anlayamazsın!
İnsanlık zincirinin ebediyet halkası;
Çocukların kalbinde işler zaman rakkası...

(Çile, Çocuk: 74).

Allah'ın Sevgilisi olan peygamberden evvel zamanın olup olmadığını sorgulayan şair, gerçekleri boşluğa bakan aynalar olarak görür:

Düşünüyorum: O'ndan evvel zaman var mıydı?
Hakikatler, boşluğa bakan aynalar mıydı?

(Çile, Allahın Sevgilisi: 78).

Zaman; yok olmayacakmış gibi görünen insanları yok eder. Her ân bir insan doğarken, bir başkası da ölüme gider:

Bir bölünmez ki, insan, onu zaman bölüyor;
İnsan her ân dirilip, her saniye ölüyor...

(Çile, İnsan: 102).

Necip Fazıl, spritüalist bir şairdir... Spritüalizm bir dünya görüşüdür ki insan hakkındaki kıymet hükümlerini iç alemlerindeki değerlere göre verir. Necip Fazıl'ın şiirlerinde iç, ruh gibi kelimeler çok sık kullanılır (Okay, 1991: 137).

“Ruh” adlı şiirinde spritüalizmi kullanan şair, eninde sonunda öleceğini anlatır. Şairin mezarındaki böcek, şairin küllerini koklarken, şair yeniden doğacağını anlatır :

Ya bin yıl, ya bin asır sonra o gün gelecek.
Koklarken küllerimi mezarımda bir böcek,
O kadar yanacak ki, bir yüksüklük toprağım,
Yerden bir damar gibi kopup fışkıracacağım!

(Çile, Ruh: 122).

Allah’a kavuşmayı yani ölümü “büyük randevu” olarak niteleyen şair, bu randevunun zamanını bilmez:

Büyük randevu... Bilsem nerede, saat kaçta?
Tabutumun tahtası, bilsem hangi ağaçta?

(Çile, Büyük Randevu: 136).

Ölümünü anlatan şair, dipsiz bir kuyuyu andıran ölümün zaman sürdükçe süreceğinden bahseder:

Ağzıma soğuk kurtlar dolacak, gözüme kum;
Dipsiz kuyu, sürdükçe zaman, sürececek uyum...

(Çile, Dipsiz Kuyu: 137).

Şair “Otel Odaları” şiirinde de zamanı metafiziksel bir boyayla boyar. İnsan hayatı olarak karşımıza çıkan zaman, mütemadiyen kemirilmekte, yenmekte ve bitmektedir. Zaman beraberinde ölümü de getirmektedir:

Kulak verin ki, zaman, tahtayı kemiriyor,
Tavan aralarında, tavan aralarında.
Ağlayın, âşinasız, sessiz, can verenlere,
Otel odalarında, otel odalarında!...

(Çile, Otel Odaları: 161).

“Tabiat” başlıklı şiirleri arasında yer alan “Şehirlerin Dışından” adlı şiirinde, hiç şaşmayan bir saat gibi işleyen tabiat ele alınır:

Hiç şaşmayan bir saat
Gibi işler tabiat,
Uyarak kalbimize.
Mevsimler boğum boğum,
Zamanın ipliğinde

(Çile, Şehirlerin Dışından: 177).

“Kadın” başlıklı şiirlerinden biri olan “Veda” şiirinde, şair, veda zamanını ve kadının veda ederkenki hareketlerini resmeder. Bu şiirdeki zaman; ayrılığı simgeler:

Yürü, gölgen seni uğurlamakta,
Küçülüp küçülüp kaybol ırakta,
Yolu tam dönerken arkana bak da,
Köşede bir lâhza kalıver gitsin!

(Çile, Veda: 202).

Yârine seslenen şair, gecenin sabaha ulaştığı, karanlığın kaybolduğu bir zaman dilimini anlatır. Gelen aydınlıkla beraber, sevgili uyandırılmak istenir:

Uyan yârim, sesler geldi derinden,
Karanlık oynadı, koptu yerinden;
İlk ışık, kapının eşiklerinden,
Şimdi bir gölgeyi koğmak üzredir.

(Çile, Aydınlık: 203).

Metafiziksel ürperişini dile getiren şair, zamanın dibini görür gibi olduğundan, kıyamet varmışçasına bir korkuya kapılır:

Su çekildi, göründü sanki zamanın dibi,
Korkuyorum, bu akşam kıyamet varmış gibi...

(Çile, Korkuyorum: 218).

Gurbet düşüncesiyle dolu olan şair, geceyi koynuna alarak yattığı za man, yeniden yola koyulduğunu, annesine anlatır:

Böyle bir lâhza kaldığım zaman,
Geceyi koynuma aldığım zaman,
Gözlerim kapanıp daldığım zaman,
Yeniden yollara düzülmekteyim.

(Çile, Anneme Mektup: 229).

Geçen zamanla beraber, mevsimler de değişir. Zama nın götürdüklerinden kalan şey ise; duvarlardaki resimlerle, mezarlardaki isimlerdir. Necip Fazıl'ın bu şiirinde de zaman, her şeye hâkim olan bir güç şeklinde karşımıza çıkmaktadır:

Geçti, geçti mevsimler....
Süpürüldü takvimler.
Gidenlerden kalan şey;
Duvarlarda resimler,
Mezarlarda isimler...
Geçti, geçti mevsimler....

(Çile, Geçti Geçti: 234).

Şairin bir başka şiirinde ise zaman; son hissenin tek bir ânıdır:
Şu zaman dediğinden
Tek bir anmış son hisse.

(Çile, Ukde: 257).

Geçen dakikalarını arayan şair, onların nerede olduklarını sorar:

Kimbilir nerdesiniz,
Geçen dakikalarım?
Kimbilir nerdesiniz?

(Çile, Geçen Dakikalarım: 266).

Nihayet zamanın ancak metafizik bir değeri vardır. Zaman nedir? Uçup kaybolan bir şey mi? Yoksa akıp giden bir kavram mı? Bitişe mi gidiyor yoksa her defa yeniden mi başlıyor? (Okay, 1991: 147).

Nedir zaman, nedir?

Bir su mu, bir kuş mu?

Nedir zaman, nedir?

İniş mi, yokuş mu?

(Çile, Zaman: 267).

Zamanı işvebaz ve kaçak bir hayaletle be nzeten şair, zamanın eskiyenlere acımadığını, ne pişmanlık duyduğunu, ne de affetmeyi bildiğini söyler. Zaman, fatihinin koynuna giren, niyeti gizli bir fettan, köle biçimindeki bir sultan olarak karşımıza çıkmaktadır:

Zaman bir işvebaz, kaçak hayalet;

Eskiyeenin kement atar boynuna.

Ne pişmanlık tanır, ne af, ne mühlet;

Ancak fatihinin girer koynuna.

Niyeti gizli fettan

Köle biçimli sultan... (Çile, Saat: 277).

Zamanın kopuklukları iyileştiremeyeceğini ifade eden şair, geçmişini albümdeki hayale benzettirirken, geleceği de kalpteki kuruntu şeklinde sunar:

Her şey kesik ve kopuk, zaman tutamaz lehim;

Mazi albümde hayal, istikbâl kalbde vehim...

(Çile, Vehim: 289).

Kalp çarpıntısı içerisinde, saate bakmaktan korkan şair, son vapuru da kaçırdığını belirterek, ölümün geldiğinden bahseder. Zaman, metafizik bir ürperişi ifade etmektedir:

Bir yürek, bir yürek, kutuda, tık tık...

Korkarım, saat kaç diye bakamam.

Son vapur kalkarken atlayamadık,

Kapılar kapandı, vâdeler tamam.

(Çile, Saat Kaç?: 297).

On iki hece olan saat, her gece şaire; ömrün on iki saat olmasına rağmen, kendilerinin yüz yıl boyunca bu yayın içindeki varlıklarından bahseder:

Çın çın, on iki hece,

Çaldı bir eski saat.
On ikide her gece,
Bana diyor ki, saat:

Dün, bugün, yarın, siz, biz,
Bu yayın içindeyiz;
Onu yüz yıl sayın siz.
Ömür on iki saat... (Çile, Saat 12: 304).

Karanlığın çökmesiyle beraber, çocukların büyük kederinin başladığını söyle yen şair,
çocukların bir daha gündüz olmayabileceği endişesine kapıldığını ifade eder:

Ne vakit karanlık kaplarsa yeri,
Başlar çocukların büyük kederi;
Bakınır, korkuyla dolu gözleri:
Ya artık bir daha olmazsa gündüz?
(Çile, Ağlayan Çocuklar: 305).

Şairin son şiiri olan “Zehir” şiirinde, çocukken haftaların asır gibi geçtiğini ifade eden şair, sonradan saat ve saniyeye dönüştüğünden bahseder. Bu şiirde, daralan, kısalan bir zaman anlatılmaktadır:

Çocukken haftalar bana asırdı;
Derken saat oldu, derken saniye...
(Çile, Zehir: 310).

Zamanın kendisini bölüp, doğradığından bahseden Necip Fazıl, Bir olan Allah’tan yardım diler. Zamanın götürdükleri ve hâkimiyeti, şairin bu şiirinde de dile getirilir:

Beni zaman bölüyor, beni doğru yor adet,
Medet ey birin Bir’i, ey birin Bir’i medet!...
(Çile, Medet: 317).

Kendisinde mânaların ve çizgilerin iç içe yaşadığını anlatan Necip Fazıl, her şeyi zamanın havanında toz duman olarak görür. Zamanla, tarihin kaybettiği sırrı arayan birine ise; eski bir konağın oymalı tavanını işaret eder:

Mânalarla çizgiler, iç içe bende hazır;
Her şey, her şey toz duman, zamanın havanında.
Arıyorsan, tarihin, hani kaybettiği sır?
Çok eski bir konağın oymalı tavanında!... (Çile, Tavan: 326).

Bir akşam manzarası çizen şair, zamanın ilerleyişiyle beraber oluşan bu manzarayı içiyle denk tutar:

Güneş çekildi demin,
Doğdu bir renk akşamı.
Bu, bütün günlerimin,
İçime denk akşamı. (Çile, Akşam: 328).

Ufukta yaz mevsimini pas tutturan şair, zamanın hızlı akışına bir k ez daha değinmektedir:

Ufukta pas tuttu birdenbire yaz;
Gün çabucak geçti, akşam tez oldu.
(Çile, Mevsim Dönerken: 330).

Zamanın eskittiklerinden biri de şairin evidir. Şair zamanın ev üzerindeki etkisini dile getirir:

Eskiden ne güzeldin; evdin, köşktün, yalıydın!
Madden kaç pare eder, sen bir remz olmalıydın!
(Çile, Evim: 333).

Zamanın farklı bir tanımını yapan şair, onu bir varlık ve bir yokluk şeklinde sunar:

Zaman, sudan çıkarıp suya daldıran dolap;
Bir varlık, bir yokluk; her tasta bir inkılâp...
(Çile, Zaman: 356).

Zamanın olmadığı bir diyarın nasıllığını merak eden Necip Fazıl, öte âlemdeki zamanın kesiksiz bir ândan ibaret olup olmadığını da sorar:

Zamanın olmadığı diyar acaba nasıl?
Kesiksiz bir ân mıdır, bundan sonraki fasıl?

(Çile, Kesiksiz Ân: 357).

Bir zaman dünyaya gelen bir adamın, zamanın ötesindeki varlığına değinen Necip Fazıl, Yunus Emre'den bahseder:

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;
Toprakta devrilmiş, göğ'e çö melmiş...

Bizim Yunus,
Bizim Yunus...

(Çile, Bizim Yunus: 382).

“Dava ve Cemiyet” başlıklı şiirlerinden olan “Muhasebe” şiirinde, şair zamanı başı ve sonu belli olmayan korkunç bir daireye benzetir :

Zaman, korkunç daire; ilk ve son nokta nerde?

(Çile, Muhasebe: 404).

“Utansın” adlı şiirinde, zamanla değişen kavramlardan örnek veren şair, aslında öz değerleri daha çok sevmektedir:

Eski çınar şimdi Noel ağacı;
Dallarda iğreti yaprak utansın!

(Çile, Utansın: 413).

Zindandan oğluna seslenen şair, çaycıdan bir çay isterken, senelik paydan da bir dakika eksilir. Zindanda zamanın zor geçtiğini söyleyerek, dakikaları ayla eşdeğer tutar:

Çaycı, getir, ilâç kokulu çaydan!
Dakika düşelim, senelik paydan!
Zindanda dakika farksızdır aydan.

Karıştır çayını zaman erisin;
Köpük köpük, duman duman erisin!

(Çile, Zindandan Mehmed'e Mektup: 421).

Her fikri, her inancı geçici gören Necip Fazıl, İslâm rejimini mekânı ve de zamanı aşan bir kavram olarak gösterir. Her şeyi yutan zaman, İslâm rejimiyle gerilerde bırakılır:

Her fikir, her inanış, tek mevsimlik vesselâm;
Zaman ve mekân üstü biricik rejim, İslâm...
(Çile, İslâm: 445).

Doğan güneşler bile her gün aynıdır; ancak her gün yeniden doğarlar . Şair, İslâm düzenini de geçmişten geleceğe, kocaman bir zaman dilimi içinde değerlendirmektedir:

Doğan güneşler her gün aynı da her gün yeni;
Ezelden ebededek, işte İslâm düzeni!...
(Çile: Düzen: 459).

2.8. METAFİZİK ÜRPERİŞ

Necip Fazıl, korku, sıkıntı, hafakan, vehim gibi temaları metafiziksel bir eksene bağlayarak, dinsel bakış açısının da etkisiyle, yepyeni bir kimliğe büründürmektedir.

Fikrinin çilesini çeken Necip Fazıl, hayatın anlamını sorgularken metafiziksel bir ürperişle de sarsılır. Bazı şiirlerinde karanlık, bazılarında ise gökler şairi korkutur. Hayat sırrını çözmeye çalışırken gaiplerden gelen seslerle ürker. Metafizik ürperiş Necip Fazıl'ın birçok şiirinde kendini gösterir. "...Çile ise Necip Fazıl'ın metafizik ürperiş ve sancılarının doruk noktasına ulaştığı bir şiirdir. Bu şiirde sairin varoluş kaygıları en trajik ve en somut tablolar hâlinde karşımıza çıkar..."⁶

Her şeyin kendisinde saklı bir düğüm oğlunu söyleyen şair, birçok şeyden dolayı ölüm terleri döktüğünü ve dibi olmayan göklerden korktuğunu ifade eder. Bu korkulardan kurtulmak isteyen şair, "yeter" ifadesiyle bu duygusunu dile getirir:

Evet, her şey bende bir gizli düğüm;
Ne ölüm terleri döktüm, nelerden!
Dibi yok göklerden yeter ürktüğüm,
Yetişir çektiğim mesafelerden!
(Çile, Çile: 18).

⁶ Metin, Ali K., (2005) Necip Fazıl: Hakikat Tolundaki Şair, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi63/index-metin.htm> (15.12.2008).

Allah aşkıyla yanan şair, aşkla beraber korkuyu da içerisinde duyar. Allah'ı seven bir insanın, O'ndan korkması gerektiğine inanır:

Aşk korkuya peçedir, korku da aşka perde;
Allahtan nasıl korkmaz, insan O'nu sever de?...
(Çile, Aşk ve Korku: 52).

Nefsin özelliklerini dile getirdiği “Nefs” adlı şiirinde sıcak kalplerde gizlenen nefis, cinnete, şüpheyeye ve de metafiziksel bir ürperişe yani korkuya sebep olmaktadır. Nefs; her gün elbiselerde dolaşan ve dış dış insanı yiyen bir kurda benzetilmektedir:

Cinnet, şüphe, korku, benim eserim;
Sıcak kalbinizde gizlidir yerim,
Bir kurdum ki, sizi hep dış dış yerim,
Ve gezerim her gün elbisenizde....
(Çile, Nefs: 69).

Necip Fazıl, ölümün korkusunu şiirlerinde çokça işlemektedir. Bazı şiirlerinde “ölüm” güzel bir hadise şeklinde sunulurken, bazılarında ise; metafiziksel bir korkuya dönüşür:

“Ve Nefs” adlı şiirinde de ölümden korktuğunu anlatan şair, ölmeyen ölmeyi anlayamadığını belirtir:

Köpek korkusuyla korktum ölümden,
Ölmeyen ölmeyi anlayamadım.
(Çile, Ve Nefs: 71).

Ölü bir insanın odasından bazı kesitler sunan şair, yerde bir mum ve indirilmiş perdeleri olan bir odada bir gömleği korkudan dirilterek, ürperişin cansız varlıktaki tesirini de dile getirmektedir:

Bir oda, yerde bir mum, perdeler in indirilmiş;
Yerde çıplak bir gömlek korkusundan dirilmiş.
(Çile, Ölünün Odası: 120).

Durmadan çalan çanların sesi, suları, eşyayı ve birçok şeyi korkuturken, çıkardıkları seslerden çanların kendisi bile ürperir. Şair, bu şiirinde ürperişin eşyadaki aksi ni dile getirmektedir:

Durmadan çaldı çanlar, durmadan çaldı çanlar,
Sular ürperdi, eşya ürperdi, tunç ürperdi;
Çanlar kocaman çanlar, korkunç korkunç ürperdi.
(Çile, Çan Sesleri: 121).

“Ruh” şiirinde ise; korku öyle bir hâl alacaktır ki; şehrin çelik ten sesini tüketmeye yetecek bir güce bürünecektir:

Korku, şehrin çelikten sesini tüketecek.
(Çile, Ruh: 123).

“Şehir” başlıklı şiirlerden biri olan “Kaldırımlar” şiirinde de, gece kimsesiz bir sokakta yürüyen şairin içerisine damla damla biriken korku, şairde her sokak başını devlerin kestiği vehmini doğurur. Sokaktaki evlerin camları ise; gözüne mil çekilmiş, gör meyen insanlara benzetilerek, korkunun boyutu gittikçe artar:

İçimde damla damla bir korku birikiyor;
Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler...
Üstüme camlarını, hep simsiyah, diyor;
Gözüne mil çekilmiş bir âmâ gibi evler.
(Çile, Kaldırımlar: 157).

“Kadın” başlıklı şiirleri içerisinde yer alan “Bekleyen” şiirinde, beklenen kadın ürkek bir ceylan gibidir. Her ne yaparsa yapsın, kendisini bekleyenden kurtulamaz. Kış geceleri, kimsesiz odasında içi ürperdiği an; kendisini hatırlamasını söyleyen şair, pencereleri sarsıp, haykıran bir rüzgâr gibi kadını korkutur:

Kimsesiz odanda kış geceleri;
İçin ürperdiği demler beni an!
De ki: Odur sarsan pencereleri,
De ki: Rüzgâr değil, odur haykıran!
(Çile, Bekleyen: 199).

“Gel” şiirinde; yüzü sebepsiz bir korkuyla uçuklaşan kadına, başucuna karalar bağlayarak gelmesini söyleyen şair; kızıl bir ufku tablosunu çizerek, yeniden kadına seslenmektedir:

Yüzün bir sebepsiz korkuyla uçuk,
O gün başucuma kararlarla gel!
Arkanda, çepçevre, kızıl bir ufuk,
Tepende simsiyah kargalarla gel!

(Çile, Gel: 201).

Şair; bir evin boş odalarında gezinen, duvarlara sinmiş bir hayaletten bahsederken; metafiziksel bir ürperti duyar. Elinde mum, gece ortalarında gezinen bu hayalet; birini arar gibidir:

Şu karşı evin boş odalarında,
Duvarlara sinmiş bir hayâlet var.
Elinde mum, gece ortalarında,
Bucak bucak gezer, birini arar.

(Çile, Boş Odalar: 211).

Gece yarısı, birdenbire çıtırtılar duyan şair, merdivendeki ayak sesine kulak verir. Yaklaşan ayak sesi basamakları birer birer esnetirken, kapıya yaklaşarak, kilitli kapının perdesini aralar:

Birdenbire bir şey çıtırdar, derken,
Merdivenden gelir bir ayak sesi
Basamaklar birer birer esnerken,
Kilitli kapının düşer perdesi.

(Çile, Gece Yarısı: 213).

Seslerle, çıtırtılarla korkularını dile getiren şair, gün batışından beri bazı ayak sesleri duyar. Necip Fazıl, bu seslerin en ağrıyan yerine dokunduğunu söylerken, metafiziksel bir dünyanın kapılarını aralar. Bu sesler eski bir çıban gibi, şairin içine iş lemektedir:

Hep bu ayak sesleri, hep bu ayak sesleri,
Dolaşıyor dışarda, gün batışından beri.

Bu sesler dokunuyor en ağrıyan yerime,
Bir eski çıban gibi işliyor içerime.

(Çile, Ayak Sesleri: 214).

“Açıklarda” adlı şiirinde, çalınan düdükler ve boşlukta çığlığa tos vurduracak olan bir ürperti sezilmektedir. Bu çığlık, yılanlar gibi suların üzerinden koşarken, tekneyi kollamaktadır:

Bir ağızdan çalınan düdükler, kalın kalın,
Boşlukta tos vuracak nokta arayan çığlık.
Koşup, yılanlar gibi üzerinden suların,
Arıyor teknemizi oturtacak bir sığlık...

(Çile, Açıklarda: 215).

Kuruntusunu dile getiren şair, eli tokmakta iken bir ân irkilir. Annesi hakkındaki düşüncelerini ifade eden şairin ürperişi derinden hissedilmektedir:

Her gün elim tokmakta,
Bir ân irkiliyorum:
Annem belki yatakta.
Annem belki toprakta.

(Çile, Vehim: 216).

Ruhunu bir şekere benzeten şair, vehimlerini ise karıncaya benzetir. Ne zaman ki bu kuruntular, ürpertiler şairin zihnini meşgul ederse , şairin dünyasını olumsuz yönde etkilerler:

Ruhum kelle şekeri, vehimlerse karınca;
Kömürden kara rengim, onlar beni sarınca...

(Çile, Karınca: 217).

Zamanın dibini görür gibi olan şair, akşama kıyametin kopacağını düşünerek korkmaktadır:

Su çekildi, göründü sanki zamanın dibi,
Korkuyorum, bu akşam kıyamet varmış gibi...

(Çile, Korkuyorum: 218).

Tasavvufî manâda kalp; Allah'ın köşküdür. Sevgilinin diyarını anlatır. Necip Fazıl da “Korku” şiirinde, sevdiğinden burkulan bir kalbi olduğunu dile getirir. Şairin korkusu ise, kahredenden ziyade, sevilenden kaynaklanır:

Bir kalbim var ki benim, sevdiğinden burkudur:
Kahredenden ziyade, sevilenden korkudur...
(Çile, Korku: 219).

Günahların çokluğunu demete benzeten şair, Allah'tan merhamet dile r. Metafiziksel bir ürperişle beraber, gözyaşı dökken şair, pişmanlığını dile getirir:

Günah, günah, hasad yerinde demet;
Merhamet, suçumdan aşkın merhamet!
Olur mu, dünyaya indirsem kepenk
Gözyaşı döksem, Nuh Tufanına denk?
(Çile, Aynalar Yolumu Kesti: 271).

Korkulu bir hâlin içerisinde bulunan şair, penceresine vurulduğu vakit çok korkup, kendisine dokunulacağı vakitse, vücudunun boşluğa kayabileceğinden endişe duymaktadır:

Pencereme vurmayın, ödüm patlayabilir;
Dokunmayın, vücudum boşluğa koyabilir...
(Çile, Hâl: 281).

“Hayat” adlı şiirinde; her an kötü bir haber gelebilecekmiş gibi ürken şair, ummandaki gemilerini batırarak, gökteki yıldızını paramparça eder. Bu durum; hayat karşısında ürperişle beraber beliren tavır olarak karşımız a çıkmaktadır:

Rüzgârdan açılma kapım, bir ânda,
Kara haber gelmiş gibi ürkerim.
Sanki gemilerim battı ummanda,
Paramparça oldu gökte ülkerim.
(Çile, Hayat: 298).

Kıldan ince, nefesten yumuşak olarak yağan yağmur; şaire zamanın geçiş korkusunu yaşatır. Bu düşünceyle ürperen şair, zamanın geçişini aynaları vasıtasıyla dile döker:

Bu yağmur, bu yağmur, bu kıldan ince,
Nefesten yumuşak, yağan bu yağmur.
Bu yağmur, bu yağmur, bir gün dinince,
Aynalar yüzümü tanımaz olur.

(Çile, Bu Yağmur: 300).

“Hafakan” başlıklı şiirlerden olan “Sayıklama” şiirinde, kendisini, camlardan bir göz gibi süzen geceyi anlatan şair, etrafında fırl fırl dönen bir sürü kambur cüceden bahsederek, korku dolu bir tablo çizer:

Bir göz gibi süzüyor beni camlardan gece,
Dönüyor etrafımda bir sürü kambur cüce,

Fırl fırl,

Fırl fırl...

(Çile, Sayıklama: 303).

Fikirlerinin sancısını çeken şair, kendisi gibi fikir sancısı çeken birinin varlığını sorgular. Bu sancılarda; düşünme, hayatı anlama, ölüm, korku, evren gibi temeller esastır. Necip Fazıl, ürperişlerinden, orijinal mısralar ortaya çıkarmış ve bunları bizlere sunmuştur:

Lâfımın dostusunuz, çilemin yabancı,ı,

Yok mudur, sizin köyde, çeken fikir sancısı?

(Çile, Fikir Sancısı: 433).

2.9. KOZMİK DÜZEN

Kozmik düzen ve insanın buna uygun yaşaması Aristoteles ve Stoa felsefesinde bazı farklılıklar göstermekle birlikte klasik Platonik-Grek düşüncesinin bir devamıdır.⁷ Necip Fazıl'da kozmik düzen Greklerde olduğu gibi Allah'ın varlığına bir işaret ve ona giden yoldur. Necip Fazıl, dünya hayatı içerisinde, insanları ve de yaşayışları ele alır. Şiirlerindeki

⁷ Deniz, Şefik, Öznelcilik ve Eleştirisi, <http://www.sosbil.aku.edu.tr/dergi/VIII2/sdeniz.pdf> (15.12.2008).

ontolojinin metafiziksel bir yanını temsil eden kozmik düzen, şairin olmasını istediği tarzda ele alınır.

Evrenin düzeni olan kozmik düzen, şairin hayata bakış açısını bizlere sunmaktadır. Necip Fazıl, İslâmî bir bakış açısının rengiyle boyadığı kozmosu, yaratılan insanın esas vatani olarak görmez. Kozmos; yani evren, Allah'ın varlığını kanıtlayan olağanüstü bir yapıdır.

Dünyanın nasıllığını sorgulayan şair, zamanı kuruntu, mekânı da bir yüzey o larak görür. Tüm evreni muşambadan bir dekor olarak gören şair, tüm insanlığın yalana teslimiyetini anlatır:

Bu nasıl bir dünya,
Mekânı bir satıh, zamanı vehim.
Bütün bir kâinat muşamba dekor,
Bütün bir insanlık yalana teslim.

(Çile, Çile: 17).

Bütün insanlığın yalnızlığını anlatan şair, boşlukta yer alan uçsuz bir kervana benzettiği kozmik düzen içerisindeki her şeyi, dağı, taşı ve de yıldızı bile tek başına ve de yalnız bulur:

Bütün insanlığı dövsen havanda,
Zerre zerre herkes yine yalnız.
Boşlukta yol alan uçsuz kervanda,
Her şey tek başına, dağ, taş ve yıldız.

(Çile, En Yakın: 27).

Var olan yoklukların ömrünü süren şair, bu dünyanın bir yokluk dünyası olduğunu söyler. Bu dünya, Allah'tan bir işarettir:

Var olan yoklukların ömrünü sürüyor um!
Aşklar bomboş kuruntu, hürriyetler esaret!
Yalnız, "Rakip" ismiyle Allahı görüyorum!
Bir yokluk ki, bu dünyada, var olandan işaret...

(Çile, İşâret: 29).

Kozmik Düzen, Allah'ın varlığına bir işarettir. Gökteki yıldızlara bakarak bile; bunu kavramak mümkündür:

Marifetli hokkabaz, başını kaldır da bak!
Gökte bir oynayan var, yıldızlarla kaydırak...
(Çile, Hokkabaz: 36).

Kozmik düzen içerisindeki iklimler, kaynaştırılan onca ses, renk ve hacimler tıpkı bir mimarî gibidir. Mimarî ise; Allah'tır:

Fikret nasıl kurulmuş, iç içe bu iklimler?
Nasıl kaynaştırılmış sesler, renkler, hacimler?
(Çile, Mimarî: 37).

Kozmik düzeni insanlar için yaratan Allah, biz insanları da, O'nu bulmamız için yaratmıştır. Kozmik düzen içerisindeki insan ve hayat şaire, bir arayış gibi gelmektedir:

Seni aramam için beni uzağa attın!
Âlemi benim, beni kendin için yarattın!
(Çile, Allah ve İnsan: 42).

Yakın olarak Allah'ı gören şair, gerisini uzakta tutar. Kozmik düzen içerisinde "Rakip" adıyla her şey Allah'ın kurduğu bir tuzak olarak görülür; çünkü bu bir imtihan dünyasıdır:

Yakın O'dur, gerisi birbirine en uzak;
Her şey "Rakip" ismiyle O'nun kurduğu tuzak...
(Çile, Yakın: 54).

"Kavanoz" adlı şiirinde de yalnızlığı işleyen şair, insanları yalnız kalmış balıklara benzetir:

Bir cümbüşdür kopsa da, gece yakamozlarda;
Münzevi balıklarız ayrı kavanozlarda...
(Çile, Kavanoz: 91).

Kozmik düzenden bir tablo sunan şair, mezarlardaki susuşla beraber, dünyanın yaşamaya devam edişinden bahseder:

Mezarlarda susarken dilsizler, dudaksızlar;
Üstlerinde ot biter, kuş öter, arı vızlar...
(Çile, Levha: 96).

En tepeden, en dibe atılan insan, dünya içerisinde, zaman ve mekânla kuşatılmıştır:

Bir bak, zaman ve mekân, nasıl kuşatılmışız;

Belli ki, en tepeden en dibe atılmışız...

(Çile, Esfel-i Safilîn: 100).

Şair; dünyayı görünmez olan şeyin gölgesi olarak ele alır. Bu dünya öte âlem geçiş yani, ayrılık dünyasıdır. Bu nedenle dövünmek gerekir:

Hey gidi, gölgeler ülkesi dünya!

Bir görünmez şeyin gölgesi dünya!

Boşlukta ayrılık bölgesi dünya!

Bu dünyada yeme, içme ve dövün! (Çile, Dövün: 119).

Necip Fazıl, esas vatanı olarak görmediği bu dünyadaki her şeye küser. Şairdeki tek tebessüm Azrail içindir:

Bu dünyada renk, nakış, lezzet, ne varsa küsüm;

Gözümde son marifet, Azrâile tebessüm...

(Çile, Tebessüm: 147).

Kozmik düzenin bir parçası olan İstanbul, şairin ruhu gibidir. İstanbul; Necip Fazıl'ın zamanı ve de mekânı aşırıp geçen, içinde tüten bir sev gilisidir:

Ruhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar;

Onu İstanbul diye toprağa kondurmuşlar.

İçimde tüten bir şey; hava, renk; edâ, iklim;

O benim, zaman, mekân aşırıp geçmiş sevgilim.

(Çile, Canım İstanbul: 166).

“Apartman” adlı şiirinde, yakınlıkla beraber oluşan insan ilişkilerindeki uzaklık, kozmik düzenin yeni yerleşim şekillerinden biriyle dile getirilir:

Üst üste insan türü,

Bu ne hayat, götürü!

Yakınlıktan ötürü

Kaçıp gitmiş yakınlık...

(Çile, Apartman: 169).

Yalancı şehirlerin sahici beldesi olan “Karacaahmet” deryadaki sonsuzluğu temsil eder. Nasıl ki öte âlem şaire sahici bir belde gibi gelirse, mezarlıklarla dolu Karacaahmet’te kozmik düzendeki ayrılık noktası gibidir:

Deryada sonsuzluğu fikretmeye ne zahmet!

Al sana, derya gibi sonsuz Karacaahmet!

Göbeğinde yalancı şehrin, sahici belde;

Ona sor, gidenlerden kalan şey neymiş elde?

(Çile, Karacaahmet: 170).

Şehirlerde yüreği yanık olarak gezen şair, öte âlemdeki nur şehrine gitmek istemektedir:

Şehirlerde tabanım değil yüreğim yanık:

Nur şehrine gidelim, yürü, çilekeş çarık!

(Çile, Nur Şehri: 172).

Gökdelenlerin nur yolunu tıkadığını söyleyen şair, şehrin kalbini delen yani onu dinsel bir düşünüşe yönlendirmek isteyen iğneyi arar:

Nur yolunu tıkıyor yüzbir katlı gökdelen.

Bir küçük iğne yok mu, şehrin kalbini delen?

(Çile, Şehrin Kalbi: 173).

Kozmik düzen içerisindeki dalgaları deniz kızlarına benzeten şair, teknelerini sarsan dalgaları anlatır:

Sarmış deniz kızları gibi dalgalar bizi;

Uzun saçları gümüş, şeffaf tenleri fosfor.

Yumuşak başlarıyla sarsarak tekemizi,

Yolcu, gittiğin sahil nerde diye bağırıyor.

(Çile, Dalgalar: 183).

Necip Fazıl, tabiattaki her nakışı gözlerindeki nurun aksi olarak görür:

Ne varsa nakış nakış, tabiatta, maddede,
Gözlerimdeki nurun aksi, beyaz perdede...

(Çile, Madde ve Ruh: 187).

Kozmik düzenin yaratılış aşaması olan suyun ilk önce yaratıldığından bahseden şair
kâinattaki her şeyin ilk suyla buluştuğunu söyler:

Kâinatta ne varsa suda yaşadı önce,
Üstümüzden su geçer doğunca ve ölünce.

(Çile, Su 2: 189).

Öte âlemle, bu dünyanın kıyasını yapan şair, öte âlemi tercih eder:

Dünyada her nimeti bıraksam ne çıkar ki?
Orda o varken, burda bırakılmaz ne var ki?

(Çile, Nimet: 240).

Necip Fazıl; bu dünyayı bir benzeyişten, bir vatanı andırıştan ibaret sayar:

Bu dünya bir benzeyiş, bir vatanı andırış;
Ve göz, görmediğine kendini inandırış!

(Çile, Vatan: 244).

Kozmik düzen içerisinde, insanın yerini anlatan şair, yine onun yalnızlığından bahseder:

Yalnızız, beşikten tut tabuta kadar yalnız;
Ülfet, kara yalnızlık madeninde bir yıldız....

(Çile, Yalnız: 252).

İnsandaki özelliklerin neler olduğunu soran kimsenin kalmadığından bahseden şair,
kendisinin bu dünyadaki varlığının, ne olduğunu sorgular:

Hiç kalmadı soran: Ne var insanda?
Ben duvarda ezik bir böcek miyim?
Yoksa, pırl pırl, tek damla kanda,
Kâinatı süzen bir mercek miyim?

(Çile, Mercek: 276).

Garip bir duyguya varan şair; kozmik düzendeki varlığını yani bu dünyada niçin bulunduğunu sorgular:

Ân oluyor bir garip duyguya varıyorum;
Ben bu sefil dünyada acep ne arıyorum?...
(Çile, Ne Arıyorum: 314).

Dünyadan bir manzara resmi çizen şair, camlarından kızıl biberler sarkan ahşap evi anlatır. Arsız gökdelenlerle çevrili olan bu ev, cenaze gibi ortada kalakalmıştır. Sigortada bile garantisi olmayan bu ev, şairin “Ahşap Konak” adlı tiyatro eserindeki evin mısralara dökülmüş şekli olarak karşımıza çıkmaktadır:

Ahşap ev; camlarından kızıl biberler sarkan!
Arsız gökdelenlerle çevrilmiş önün, arkan!
Kefensiz bir cenaze, çırılçıplak ortada....
Garanti yok sen gibi fâniye sigortada!
(Çile, Evim: 333).

Yolların nereye gittiğini soran Necip Fazıl, göklerin ne düşündüğünü de sorgular. Daha sonra da yolların; göklerin sırrını aradığını söyleyerek, kozmik düzenden bir tablo sunar:

Yollar nereye gider,
Ve ne düşünür gökler?
Göklerin bir sırrı var,
Onu arıyor yollar. (Çile, Yollar ve Gökler: 343).

Bu dünyanın tek sevinci, şaire göre var olmanın sevincidir. Tek ilim ise, varlığın bilinmeden bilincidir:

Tek neşe bu dünyada, var olmanın sevinci;
Ve tek ilim, varlığın bilinmeden bilinci....
(Çile, Varlık: 361).

Bu dünyayı eksiklikler âlemi olarak tanımlayan şair, bu dünyanın ayrılıklar, kopuşlar, kesiklikler dünyası olduğunu söyler:

Bu dünya bir tamam ’dan eksiklikler âlemi;
Kopuşlar, ayrılıklar, kesiklikler âlemi...

(Çile, Bu Dünya: 372).

“Dâva ve Cemiyet” başlıklı şiirlerinden olan “Muhasebe” şiirinde, cemiyetin ruhunun yok edilişine ah eder:

Cemiyet, ah cemiyet, yok edilen ruhiyle;
Ve cemiyet, cemiyet yok eden güruhiyle...

(Çile, Muhasebe: 403).

Kozmik düzen içerisinde yaşayan ve aile bağları kopan insanları ele alan şair, ölülerin de evlâttan yana yakındığını ifade ederek, nesiller arasındaki uçuruma dikkat çeker:

Dinle, kulağını ver de mezara!
Ölüler evlâttan yana çırpınır.
Nesiller arası korkunç manzara;
Domuz yavrulayan ana çırpınır.

(Çile, Çırpınır: 405).

“Dâva ve Cemiyet” başlıklı şiirlerinden olan “Destan” adlı şiirinde şair; kozmik düzen içerisindeki insan kalabalığını uyarır. Meselesiz ve gerçeksiz olarak nitelediği hayatı ele alır. Heykel bile destek üstüneyken, şairin ruhu desteksizdir:

Durun, durun, bir dünya iniyor tepemizden,
Çatırtılar geliyor karanlık kubbemizden,
...
Kubur faresi hayat, meselesiz, gerçeksiz;
Heykel destek üstünde, benim ruhum desteksiz.

(Çile, Destan: 406-407).

2. 10. AHLÂK

Necip Fazıl; maddî hayatı değil, manevî hayatı yani ruhu tercih eder. Doğunun manevîyatını, batının maddeciliğinden üstün tutan şair, hayat şartlarındaki gelişme ve zenginleşmenin insanlara manevîyatı unutturmaması gerektiğine inanır.

Necip Fazıl, toplumun çekirdeğinin insan, insanın çekirdeğinin de ruh olduğunu belirtir. Eğitim çağındaki çocuğun sırtındaki ahlâk baskısı iyice zayıflamıştır. Tezatsız bir fikir ve ahlâk bütünü İslâmî terbiye temeline dayalı Türk ailesi, Tanzimat'tan beri çocuğuna sahip olma ve hükmetme kudretini yitirmiştir.⁸ Necip Fazıl, yitirilen ahlakî kriterleri sanatıyla topluma aşılamaaya çalışır.

Şairin, metafiziksel çırpınışlarına yardım edip, karanlıklarına ışık tutan Abdülhâkim Arvâsi, şairin ahlâkını da derinden etkiler. Necip Fazıl, Abdülhâkim Arvâsi'yle tanıştıktan sonra insanlara ahlakî özellikleri telkin eden birçok tiyatro eseri kaleme alır. Tiyatrolarda telkin ettiği ahlakî kriterleri şiirlerinde de insanlara sunmaktadır. Ahlakî kriterleri önceleyen şiir alıntıları şöyledir:

Allah dostunu gördüm, bundan altı yıl evvel;
Bir akşamdı ki, zaman donacak kadar güzel.
(Çile, Allah Dostu: 76).

Bir başka şiirinde ise; kendisine yakan gözlerle bakan Abdülhâkim Arvasî'nin, şairin ruhundaki tesiri dikkat çekici tarzdadır:

Bana, yakan gözlerle, bir kerecik baktınız;
Ruhuma, büyük temel çivisini çaktınız!
(Çile, Mürşid: 77).

Bilge bir kişiye, insanın nasıl olması gerek tiğini soran şair, son ânda nasıl olacaksa, öyle olması gerektiği cevabını alır:

Suâl : Ey velî, insan nasıl olmalı, söyle!
Cevap: Son ânda nasıl olacaksa hep öyle...
(Çil Suâl-Cevap: 103).

İnsanda aşk da nefret de vardır. Bundan dolayı nur, ateş saçma lıdır ki, kötülükler eriyebilsin. Böylece ahlâk ortaya çıkar:

⁸Alperen, İhsan, Merhum Necip Fazıl Kısakürek'in Gözüyle Maarifimizin Meseleleri
<http://www.milligazete.com.tr/index.php?action=show&type=writersnews&id=6401> (15.12.2008).

Biri aşk, biri nefret; bizim kanadımız çift....

Ateş saçmalı ki nur, erisin kapkara zift...

(Çile, Çift Kanat: 104).

İnsanların her suçunda kendisinin olduğunu düşünen şair, günahı uzun bir kervana benzetir. Bu kervanın tâ ucunda bulunduğuna inanan şair, ahlâkî yönden derin bir düşünüş içerisinde:

Sanırım, insanların her suçunda ben varım;

Günah uzun bir kervan, tâ ucunda ben v arım!

(Çile, Günah: 280).

“Yine Hâl” şiirinde de ahlâkî bir zirveye ulaşan şair, kazanda su kaynasa pişer. Birçok olayı kendisi yaşıyormuş gibi hisseden şair, bir kuşun öldürülmesinde bile can çekişir:

Kazanda su kaynasa, sanki ben pişiyorum;

Bir kuş bir kuş öldürse, ben can çekişiyorum...

(Çile, Yine Hâl: 282).

Nefsinin muhasebesini yapan şair, daima kendisini terbiye eder. Bu kontrollü yaşam ve düşünüş tarzı ahlâklî olmanın da bir şartı gibidir:

Bıçaklarım su oldu, boyuna bilenmekten;

Bitti benlik madenim her ân törpülenmekten.

(Çile, Nefs Muhasebesi: 283).

Günahın ve affın yarıştığını söyleyen şair, tüm zıtların varlığını dile getirir:

Zıtlar arası ahenk, af ve günah yarışta;

Bütün zıtlar kavgada, bütün zıtlar barışta...

(Çile, Zıtlar: 288).

Vicdanın azabı şairin saçlarına ak düşürürken, yüzünde de kırıksıklıklar meydana getirir. Bu azap, ruhunu soyarak, çarmıha gerer. Tüm bu olaylar, şairin sahip olduğu ahlâkî da bizlere sunar:

Azap saçlarıma ak,

Yüzüme çizgi serdi,

Ruhuma, cırılçıplak,
Soyup çarmıha gerdi. (Çile, Azap: 301).

Vicdanının sesini duyan şair, nefes alırken bile pişmanlık duyar. Kimsenin kendisine, kendisi kadar düşmanlıkta bulunamayacağını dile getirir:

Nefes alırken bile inkisar ve pişmanlık;
Kimse edemez bana, benim kadar düşmanlık.
(Çile, Hâlim: 308).

İçindeki delinin rahat bırakılmasını isteyen şair, kendisinin bile bilmediği “gizliyi” ona sormamamızı söyler:

Azdırma, rahat bırak, içimdeki deliyi;
Bana sorma, benim de bilmediğim gizliyi!...
(Çile, Gizli: 311).

Eskiden komşuya hatır sormaya giden, ölçülü uzaklıktaki yakın beraberliklerden bahseden şair, şimdi ise; komşuluğun, mânânın ve ruhun, ejderi andıran kırk katlı yapılarla heder olduğunu ifade eder:

Komşuya hatır soran sıra sıra terlikler.
Ölçülü uzaklıkta, yakın beraberlikler...
Seni yiyip bitiren, kırk katlı ejder oldu;
Komşuluk, mânâ ve ruh, ne varsa heder oldu.
(Çile, Evim: 333).

Bir zamanlar dünyaya gelen Yunus Emre’den bahseden şair, onun ahlâkının güzelliğini ortaya koyan davranış tarzını dile getirir. Yunus Emre’nin kaatile bile kalkmayan elini, mısralarında ebedîleştirir:

Bir zaman dünyaya bir adam gelmiş;
Eli kaatile de kalkamaz elmiş...
Bizim Yunus,
Bizim Yunus....
(Çile, Bizim Yunus: 382).

“O Erler Ki” adlı şiirde, yabancı bir insana kayan bir anlık bakışın bile vicdan azabını duyarak, gözyaşı döken üstün ahlâklı insanlardan bahsedilir:

Bir ân yabancıya kaysa gözleri,

Bir ömür gözyaşı cezasındalar.

(Çile, O Erler Ki: 388).

Kalpten kazınan iman sırrını dile getiren Necip Fazıl, her günün daha da kötüye gittiğini söyler. Bu durum Türk bayrağının da bağrını acı rüzgârlara vererek, yana yana çırpınmasına neden olur:

Kalbten kazıldılar iman sırrını;

Her günün bugünden beter yarını.

Acı rüzgârlara vermiş bağrını

Türk Bayrağı yana yana çırpınır.

(Çile, Çırpınır: 405).

Burnunu göstermekten bile utanan sütünesinden bahseden şair, şimdi ise her şeyin farklılaştığını, evde cinayetlerin, tramvayda ise zinaların baş gösterdiğini anlatır. Değişen ahlâk anlayışına dikkat çeker:

Utanırdı burnunu göstermekten sütünerim,

Kızımın gösterdiği, kefen bezine mahrem.

Ey tepetaklak ehram, başı üstünde bina;

Evde cinayet, tramvay arabasında zina!

(Çile, Destan: 406).

Necip Fazıl, dünya görüşü bakımından çağını ve çevresini beğenmeyen bir şairdir. Batı medeniyeti karşısında eski Türk medeniyetinin yıkılışı, birçokları gibi onu da son derece müteessir etmiştir (Kaplan, 1999: 74).

Kısakürek’e bu yıkılışın sebebi; tarihî, sosyal ve ekonomik şartlar değil , memleketi idare edenlerin tutumu, taklitçilik ve ahlâk düşkünlüğüdür (Kaplan, 1999: 75).

Necip Fazıl “Aman” şiirinde de; tufan gününden de beter bir yurt manzarası çizer. Kutsal kitabın fuhuş, ahlâkın da okunmaz bir roman hâline geldiğini anlatır:

Aman efendim, aman!
Galiba Âhir zaman!
Manzarası yurdumun,
Tufan gününden yaman!
...
Kutsal kitaptır fuhuş;
Ahlâk, okunmaz roman.

(Çile, Aman: 426-428).

3. ŞİİRLERİN METAFİZİK İNCELEMESİNE PEDAGOJİ AÇISINDAN YAKLAŞIM

Daha önceki bölümlerde açıklanan “eğitim” kavramının beşikten mezara kadar süren bir süreç olduğu ele alınmıştır. Bu süreç içerisinde “eğitim” kavramı farklı pencerelerden, farklı yaklaşımlarla kendini izaha yöneltmiştir. Topluma ışık tutmaya çalışan insanlar, sanatkârlar bu farklı yaklaşımları kullanarak, eserlerine yön vermişlerdir. Necip Fazıl da hayatını, ahlâkını, düşüncelerini terbiye eden, ruhunu eğitmek adına nefsiyle sürekli mücadelede bulunan bir sanatkâr olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şiirlerinde toplumcu düşünce ve ideallerini yansıtan şair, hümanist bir yaklaşım sergilemektedir. İnsana değer veren Necip Fazıl, insanı dinî bir boyayla boyadıktan sonra mükemmele ulaştırma çabasına girerek, hayalindeki ideal tipi yaratmaktadır. Bu kişi, her yönüyle insan olmanın hakkını verebilecek, ahlâklı ve erdemli bir birey görüntüsünü sunmaktadır.

İçsel düşünüş biçimlerini spiritüalist bir tavırla ifade eden şair, dış âlemi gördüğü gibi değil de daha çok görmek istediği tarzda resmetmektedir. İzlenimci bir yaklaşım sergileyen şair, maddî hayatı gerçek konumundan uzaklaştırmaktadır.”Empresyonizmde önem kazanan, duysal ve öznel izlenimdir ” (Aytaç,2003 : 305).

Necip Fazıl’ın şiirlerinde yer alan bazı kelimeler “eğitim” kavramıyla ilişkilendirilebilmektedir: Rab, Mürşid, İlmihâl, Lûgat... Bu kelimelerin etimolojik olarak izahına bakacak olursak:

Rab: Arapça , terbiye eden, doyuran, yetiştiren vs. gi bi anlamları olan bir kelime . Zâtun ruhî veya cismanî gayb varlıklarına olan nisbeti bakımından, Hakk'ın bir ismidir (Cebecioğlu, 1997 : 583).

Allah'ın “terbiye eden “ sıfatıyla karşımıza çıkarılması, O'nun eğitici yönünü dile getirirken, mısralarla da bu eğiticilik vasfı insanlara duyurulmaktadır.

Mürşid: Arapça , doğru yolu gösteren , uyaran, irşad eden demektir. Gerçek mürşid Hz. Muhammed (s.)'dir. Diğer mürşidler , O'nun manevî mirasını elde etmeğe muvaffak olmuş kişilerdir. (Cebecioğlu , 1997 : 527).

Bu kelime de eğiticilik yönü ağır basan kişiyi vurgularken, insanlara doğru olan bir yolu göstermek niyetindedir.

İlmihâl: 1) din kaidelerini öğretmek üzere yazılmış kitap. 2) **tas.** tekkede öğrenilen bilgiler (Devellioğlu , 2001 : 429) .

Kitap, eğitim işlevini yerine getirmede kullanılan bir araçtır. İlmihâl de bu bağlamda eğiticilik yönüyle mısralarda geçek ifadesini bulmaktadır. Hatta şair, bütün kitap dağlarını yakarak, sadece İlmihâl'e yer verir :

Yandı kitap dağlarımın, ne garip bir hâl oldu!

Sonunda bana kalan, yalnız ilmihâl oldu!

(Çile, İlmihâl: 44).

Lûgat: 1. Kelime, söz. 2. Her milletin konuştuğu dil ve bu dilin her kelimesi . 3. Lûgat kitabı (Devellioğlu , 2001 : 553) .

İnsanların anlaşabilmesi için temel araç olan dile ihtiyaç vardır. Eğitim; dil vasıtasıyla gerçek amacına ulaşmaktadır. Necip Fazıl, şiirlerinde kullandığı kelimelerle ”eğitim” kavramının mantığını yakalayabilmiş bir sanatkârdır.

Tüm bu kelimeler, dinsel ve de metafiziksel bakış açısını dillendiren kavramları ifade etmekle beraber, Necip Fazıl 'ın hayatı yorumlayış şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Şairin hayatındaki eğitim, daha çok dinî kavramlarla olgunluğa ulaşmaktadır. Eğitilen bir insan tıpkı “kamış” motifindeki gibi eziyetlerden ve de çilelerden geçtikten sonra belli bir seviyeye gelecektir Şairin şiir kitabına ismini veren “Çile” de eğitilmiş, yıpranmış, hayatın birçok

zorluğu karşısında yoğrulmuş bir insanı tüm insanlığa ders olsun diye sunarken , toplumu da eğitmektedir.

Çekilen çileler, kişinin ahlâkî boyutta eğitilmesi amacıyla da çıkılması gereken basamakları tarif eder. “... ahlâkî hükümlerin mutlaklığı eğitimin ahlâka ilimden ayrı ve belki de üstün bir yer vermesine, ahlâk ilkelerinin ilk ve ortaçağda olduğu gibi teorik akıldan, ilimden çıkarılmamasına sebep oldu.” (Ülken, 1967 :13).

Hâl böyle iken, insanın insanî değerler kazanabilmesi için eğitilmesi kaçınılmaz olacaktır. Manevî olarak da işlenmesi gereken insan, ulaştığı erdemli kişiliğiyle, topluma dolayısıyla eğitime ve de bilime daha anlamlı katkılar sunacaktır. İşte! Necip Fazıl’ın şiirlerinde hedeflediği şey de budur. Kendi ahlâkını eğiten şair,bunu da topluma anlatarak, eğitimsel amaca hizmet eder.

SONUÇ

Necip Fazıl, şiirleriyle, tiyatro ve diğer türlerdeki eserleriyle, insanlara değer veren tavrı ve hoşgörüsüyle ruhu okşayan bir tutum sergilemektedir. Bu nedenle Necip Fazıl'ın hayatından ve de tecrübelerinden yararlanarak, insanlara ufak da olsa bir ışık tutulmak istenmiştir.

Hayatı, insanı, ölümü sorgulayan, düşünen, üreten ve kendine özgü benzetmeleriyle metafiziksel bir dünya kuran şair, edebiyatın tamamıyla sanat için değil, insanlık adına bir şeyler üretebilmek amacıyla vücuda getirildiğini göstermektedir. Kendi iç dünyasındaki karışıklıkları, geçmişindeki bohem hayatını, ürperişlerini, sevgisini, inancını şiirlerinde devleştiren şair, toplumu eğitmek amacını gütmüştür.

Necip Fazıl eserlerinde, neler söylüyordu acaba? Biz insanlara acılarını, ölümü ve sonrasını neden bu kadar anlatıyordu? Allah, din, peygamber, kozmos, varlık, inanış, insan, ölüm, insanı olgunlaştırma ve olmasını dilediği bir dünya tasavvuru insanlara neyi anlatıyor olabilirdi? Yunus Emre gibi kadere tam bir inanışla boynunu eğerek, ruhunu güzelleştirme çabasına girmek mi istiyordu? Ya da neden böyle bir çabaya girmek niyetindeydi ?

Necip Fazıl, hayatındaki fikir çilesini kendi şiir kitabına isim olarak vermektedir. “Çile” bir ömrün, düşüncelerin, hafakanların, vehimlerin, kaderin ve bir adam yaratmayı dileyen Necip Fazıl'ın kendisidir. Kendisini öte âlemi kurcalayan bir çilingir olarak gören şair, yaşamın sorgulanışı noktasında birçok insanı düşünmeye sevk etmektedir. Yoldan geçen birine bile “öleceğinden haberinin olup-olmadığını” sormak isteyen Necip Fazıl, başkalarını da düşündürmek niyetindedir. Bu noktada, insanlara yol göstererek, iyi bir insan modeli çizen şair, sevgiyi ve güzelliği yaratma çabasına girmektedir. Ölümü bir son olarak görmeyen Necip Fazıl, mısralarında yeni baştan doğuşun müjdesini vermektedir.

Çalışmanın amacı; iyi ve güzel olanı, düşünceyi, insanlığı insanlara tekrardan sunarak, bu güzelliği daha da arttırmaktır. Bu güzellik; Necip Fazıl'ın “Çile” siyle ifadelendirilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan, Şiir Dili ve Türk Şiir Dili, Engin Yayınları, Ankara - 2006.
- ARSLAN, Ahmet, Felsefeye Giriş, Vadi Yayınları, İstanbul - 1994.
- AYTAÇ, Gürsel, Genel Edebiyat Bilimi , Say Yayınları, İstanbul -2003.
- AYVAZOĞLU, Beşir, İslam Estetiği, Ağaç Yayınları, İstanbul - 1992.
- BALCI, Mustafa, “Sanat ve Düşünce Dünyasında Necip Fazıl”, Hece, 2005, S. 97.
- BEZİRCİ, Asım, Abdülhak Hâmit ve Târik Yahut Endülüs Fethi, Oluş Yayınları, İstanbul – 1978.
- BİRİNCİ, Necat, Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, TDK, Yargı Yay., Ankara - 2001.
- BOLAY, Süleyman Hayri, Aristo Metafiziği İle Gazzali Metafiziğinin Karşılaştırılması, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara - 1976.
- CEBECİOĞLU, Ethem, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yayınları, Ankara 1997.
- ÇINAR, İkrâm, Eğitimin Tarihsel Temelleri: Eğitim Üzerine, Ütopya Yayınları, Ankara – 2002.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Yayınları, Ankara – 2001.
- DİEMER, Alvin, Günümüzde Felsefe Disiplinler: Ontoloji (Çev. Özlem DOĞAN), Ara Yayıncılık, İstanbul – 1990.
- DUYMAZ, Recep, “Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirindeki Dava ve Toplum”, Hece, 2005, S. 97.
- ELİOT, T. S., Edebiyat Üzerine Düşünceler, (Çev: Sevim Kantarcıoğlu) Kültür Bakanlığı Yay. Ankara – 1990.
- ERKİLET, Alev, “Doğu – Batı Sentezciliği ve Necip Fazıl”, Hece, 2005, S. 97.
- ERTÜRK, Selâhattin, Eğitimde Program Geliştirme, Yelkentepe Yayınları, Ankara -1982.
- FAZLURRAHMAN, İslâm (Çev: M. Dağ – M. Aydın), Selçuk Yay., İstanbul 1981.
- GEÇER, İlhan, “Şiire Dair”, Ilgaz, S. 9, 1 Haziran 1962, s. 2.
- GÖKBERK, Macit, Felsefe Tarihi, Remzi Kitapevi, İstanbul - 1983.
- GÖKBERK, Macit, Felsefenin Evrimi, MEB Yayınları, İstanbul - 1979.
- Grand Larousse Encyclopedique, C. 7, Paris - 1963.
- Hece Dergisi, Düşünce, Tarih ve Bir Coğrafya Tasarımı Olarak Büyük Doğu ve Necip Fazıl Kısakürek, Hece Yay., Ankara – 2005, S. 97.

- İPEK, Selahaddin, Türk Şiirinde Ürperti ve Necip Fazıl, Ankara – 1983.
- İZ, Mahir, Tasavvuf, MEB Yayınları, İstanbul – 1981.
- KAPLAN, Mehmet, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul – 2000.
- KAPLAN, Mehmet, Şiir Tahlilleri II (Cumhuriyet Devri Türk Şiiri), Dergâh Yayınları, İstanbul – 1999.
- KAPLAN, Ramazan, “Necip Fazıl’ın Şiirinde Varlık’ın Metafizik Dünyası”, Hece, 2005, S. 97.
- KAVCAR, Cahit – OĞUZKAN Ferhan, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Ankara – 1999.
- KAVCAR, Cahit, Edebiyat ve Eğitim, Engin Yayınevi, Ankara – 1982.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, Başbuğ Velî lerden 33, Büyük Doğu Yay. İstanbul – 1981.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, Batı Tefekkürü ve İslâm, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul – 1982.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, Çile, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul -2007.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, O ve Ben, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul-2004.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, Tanrı Kulundan Dinlediklerim I, Toker Yayınları, İstanbul 1968.
- KRANZ, Walter, Antik Felsefe, İstanbul –1983.
- KUR’AN-I KERİM, Enbiya 21/ 35, Ankebut 29/57, Âli İmran 3/185.
- MENGİ, Mine , Eski Türk Edebiyatı Tarihi , Ak çağ Yayınları, Ankara, 2000.
- MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, Felsefeye Giriş, Remzi Kitabevi, İstanbul - 1983.
- MİYASOĞLU, Mustafa, Necip Fazıl Kısakürek, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.
- MONTAIGNE, Denemeler, Kültür Yayınları, İstanbul -2000.
- OKAY, Orhan, “İnsan, Sanatçı / Şair ve Düşünür Olarak Bir Necip Fazıl Kısakürek Portresi”, Hece, 2005, S.97.
- OKAY, Orhan, Kültür ve Edebiyatımızdan, Akçağ Yay. Ankara – 1991.
- OKAY, Orhan, Necip Fazıl Kısakürek, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara - 1987.
- ROBERT, J-POETRY, S. J. And RELİGİON (Çev. Adem ÇALIŞKAN), On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2003.
- ŞANLI, İsmet, XVI. YY. Divan Şairi Fidâyî’nin Şiirlerinde Ölüm Fikri, Uludağ Ü Fen - Edeb. Fak. Sosyal Bilimler Dergisi, S.9, Bursa - 2005.
- TAŞDELEN, Vefa, “Necip Fazıl’ın Çilesi, Şiiri ve Poetikası Üzerine”, Hece, 2005, S. 97.
- TATCI, Mustafa, Yunus Emre Divânı, MEB Yayınları, İstanbul - 1997.
- TİMURTAŞ, Faruk, Yunus Emre Dîvânı, Kültür Bakanlığı Yay ., Ankara – 1980.
- TOKTAŞ, Fatih, “İslâm Felsefesi Karşısında Necip Fazıl”, Hece, 2005, S.97.

- TÖKEL, Dursun Ali , “Bir Medeniyet Eleştirmeni Olarak Necip Fazıl”, Hece, 2005.
- TUNALI, İsmail, Sanat Ontolojisi, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul - 1971.
- Türk Edebiyat Dergisi, “Necip Fazıl KISAKÜREK ile Sohbet”, Temmuz, 1983, S. 117, s. 25.
- Türkçe Sözlük, TDK Yay. Ankara - 1988.
- TÜRKER, Mubahat, Üç Tehâfüt Bakımından Felsefe ve Din Münasebetleri, A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara – 1956.
- UÇMAN, Abdullah, Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirinde Dönemler, Türk Dili, Ocak 1997, S. 541, s. 78.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya, Eğitim Felsefesi, Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları, İstanbul -1967.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya, İslâm Felsefesi, Selçuk Yayınları, Ankara - 1975.
- WAARDENBURG, Jacques, Din Bilimlerinin Tarihçesi, İstanbul - 2004.
- YETKİN, Suut Kemal, Şiir Üzerine Düşünceler, İstanbul - 1969.